

T శ్రీరస్తు. 98

సంపూర్ణ రామాయణము.

ప్రకరణనాటకము.

ఇది

చక్రావధానుల మాణిక్యశర్తగారిచే

రచియింపబడినది.

పబ్లిషర్స్

రవుతు చంద్రయ్య

సెక్టరైట్ బుక్కుడిపో, బుక్కు-సెల్లర్స్ అండ్ పబ్లిషర్స్

రాజమండ్రి

శ్రీ చింతానుణి ముద్రాక్షరశాల వారిచే

ముద్రింపబడియె

రాజమహేంద్రవరం.

1929

దీనివెల 1-4-0]

[రిజిష్టర్డ్ కాపీరైటు.

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు.

—:0:—

పురుషులు.

- 1 బ్రహ్మ.
- 2 ఇంద్రుడు.
- 3 అగ్ని.
- 4 యముడు.
- 5 విష్ణు.
- 6 రుచికుడు.
- 7 దశరథుడు.
- 8 వశిష్ఠుడు.
- 9 విశ్వమిత్రుడు.
- 10 రాముడు.
- 11 లక్ష్మణుడు.
- 12 భరతుడు.
- 13 శత్రుఘ్నుడు.
- 14 జనకుడు.
- 15 శతానందుడు.
- 16 పరశురాముడు.
- 17 విరాధుడు.
- 18 కబంధుడు.
- 19 రావణుడు.
- 20 ప్రహస్తుడు.
- 21 మారీచుడు.
- 22 కబంధుడు.
- 23 జటాయువు.
- 24 హనుమంతుడు.
- 25 సుగ్రీవుడు.

- 26 అంగదుడు.
- 27 జాంబవంతుడు.
- 28 వాళి.
- 29 విభీషణుడు.
- 30 అక్షయకుమారుడు.
- 31 రాక్షసుడు.
- 32 యింద్రజిత్తు.
- 33 శుకుడు.
- 34 గంధర్వుడు.
- 35 మాతలి.

స్త్రీలు.

- 1 వసుంధరాదేవి.
- 2 కౌసల్య.
- 3 కైక.
- 4 మందర.
- 5 తాటకి.
- 6 అహల్య.
- 7 సీత.
- 8 సందిని.
- 9 తార.
- 10 అయోముఖి.
- 11 లంక.
- 12 ధూమాక్షి.
- 13 త్రిజట.
- 14 శూర్పణఖ.
- 15 కలహంస.

నాంది

శా. క్షీరాద్ధిస్థిత శేషతల్పుశకులః • క్షీనాధుః కర్వభర
 క్రూరామర్త్య విరోధిరావణుని, ని • రూలించి సర్వంసహ
 భారంబున్ దొలగింప బంజ్జిరథ భూ • పాలాత్మజుండౌచు నా
 శ్రీరామాఖ్య జెలంగు నీశుమదిలో • సేవింతు నశాంతమన్.
 (పూలను సభమీద జల్లి)

సూత్ర—ఓహో! నిరంతర సకలనిగమ కళారహస్యపారీణులును
 విశేష శేషుషీసింధువులును సంతత స్వధర్మరక్షణచణ నానా
 పురుషసింహులును కలిగి విలశిల్లు నీ సదస్సెంత శోభస్కర
 ముగ నున్నది! కావున.

మ. సకలాపజ్జనరాశి తాఠకము మోర క్షప్తాప్తికిన్ గారణం
 ఒకశంక ప్రతిభావిభాసిత స్వరా ర జ్య శ్రీరంభై న పూ
 షకులాంభోధి నుధాంశురాఘవుని స ర చ్చారిత్రమున్ దృశ్యకా
 వ్య కలాయోగముచే సదస్యులను హర్షాంభోధి దేలించెదన్.

ఆ నాటక ప్రయోగమునకై మా సటిని బిలచి యోజించెదను [తెర
 వంకజూచి] ఓసీ నాట్యలతా! నీ యలంకారము ద్వరితముగ బూతిన్
 చేసికొని ఒకసారి యిటురమ్మా.

సటి—(ప్రవేశించి) నాథా! ఇదే వచ్చితి. నాజ్ఞ యేదోనిరూపింపును

సూత్ర—ప్రియురాల! మన మేదో పుణ్యకథను నాటక రూపమున
 బ్రయోగించి తమ్మానంద పఱచెదమని పేరాశచే వచ్చిన
 యీ సదస్యుల హృదయముల రంజింప జేయుటకై నిన్ను
 బిలచితిని.

నటి—నాథా ! అందుల కిప్పు డేనాటకమును బ్రయోగింప దలచితిరో
ఆనతీయుడు. పాత్రవర్గమును సిద్ధపఱచియే యున్నదాన.

సూత్ర—జీవితేశ్వరీ ! కళ్యాణ గుణార్ణవుండును స్వంసహ భారి
మడంప చుప్టరాక్షసుల సంహరించి దేవమునుల నుద్ధరించిన
భగవంతుడైన శ్రీరామచంద్రుని సత్కథవినా మనకు వేరు
ప్రాపు కలదా ?

నటి—అట్లులే న నేకవిరచించిన రామనాటకమును బ్రయోగింతము.

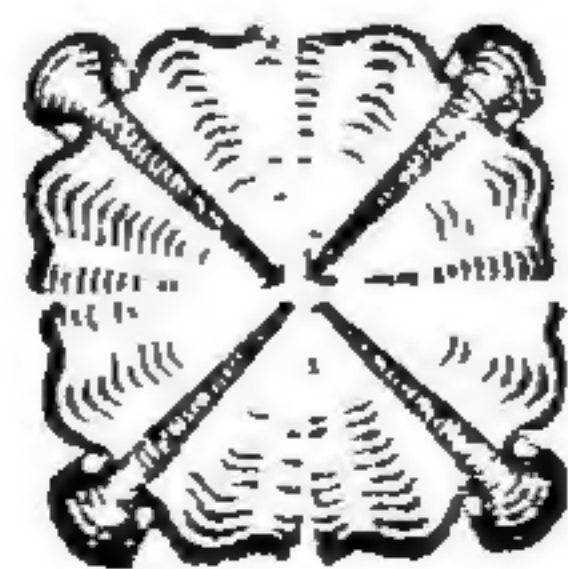
సూత్ర—చెలీ ! బ్రహ్మశ్రీ చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మగారు రచిం
చిన సంపూర్ణరామాయణనాటక మాడవలయు గావున
నీవు ఋతువర్ణనము సేయుము.

నటి—చిత్తము.

చ. నుతులభవంబు చైత్రముగ నీ సుందరికై క రుషాక్తిగ్రీష్మమున్
దితిజలవ్రేగు వార్షికము నీ నిస్తులవాసరమైతి యా శర
దృతువు నమీరజప్రతిభ నీ యే హిమవదృతు వుగ్రరావణో
త్పతనమె యాశిశిర్తువుగ నీ భాసిత బంక్తిరథేశు తేజమున్.

సూత్ర — బాగు బాగు. శ్రీమద్రామాయణము పట్కండలను
చక్కగ నారు ఋతువులుగ వర్ణించితివి. మనమిక ననంతర
కరణీయమునకై త్వరపడుదము రమ్ము. మన కుశలవులప్పుడే
బ్రహ్మాదిసురల భూమికలదాల్చి క్షీరాబ్ధిప్రాంతమున జేరు
చున్నారు [నిష్క్రమింతురు.]

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీ

సంపూర్ణరామాయణనాటకము.

ప్రథమాంకము.

1 వ రంగము—క్షీరనాగరప్రాంతము.

(బ్రహ్మయు నింద్రయుమాగ్నులును ప్రవేశించెదరు)

ఇంద్రు—పితామహా! మా యిక్కట్టుల నేమని చెప్పుదుము?

మ. సమదోద్యేకముతోడ రావణ • ముఖుల్ స్వర్గమునంజేరి మా
యమరస్తోమముగొట్టి యచ్చరల మో • హంధమునన్ మానభం
గము గావించుచు దేవరాజ్యపదమున్ • గైకొంటయేకాక ని
త్యము దైత్యాళిపదంబులొత్తమని ది • న్యశ్రేణి బాధించెడున్.

కావున నా రావణాద్య సురబాధ సహింపలేకున్నవారము. నాకీ
సురసామ్రాజ్యఫలము దానవసేవగ బరిణమించినది మాయలమట
దీరు నుపాయం బాలోచించి మమ్ము రక్షించుడు.

బ్రహ్మ—పురందరా! కాలనై పరీత్య మట్టులుండ దప్పింపదరమా!
నే నా నైశ్రవసుని గుణర్తియము మహర్షులవలన వినియే యు
న్నాను తన్నివారణమునకై గమలాక్షునితో నాలోచించుట కే
వచ్చినాను.

యము—కమలసంభవ! నాకీ యంతకసమాఖ్య మెందులకో తెలియ
కున్నది.

చ. జగతిని బాపజీవులను • సంహరణం బొనరింప గశక్తి
 వగుదువటంచు సంతక స • మౌఖ్యనొసంగిరి నాకు నన్నె చు
 పగగమకించె దాసవులు • బల్మిని, వ్యర్థము నేతిబీరకా
 యగతిని నాదుపేరు కమ • లాసన ! సిగ్గుగదా వచింపగల.

నేను నమ్ముడనై రాక్షసుల జంపగూడదట. దక్కిన పుణ్యజనుల జంప
 వలెనట.

అగ్ని—మహాత్మా ! సిగ్గువిడచి నా యవస్థను గూడ జెప్పెద నాక
 ణింపుము.

గీ. అఖిలలోకము దహి • యించునట్టి నన్ను
 బలుగు రాకాసులే ద • హింపంగజొచ్చె
 నయ్యయో ! నాయవస్థ • నేమందునయ్య
 దహనుడనుపేరు నాకేల • దగులబెట్ట.

అంతియేకాదు. నే నా రావణహంతకునకు వంటలవాడనై యుండవలసి
 వచ్చినది. వగుణుడు జలములను గూర్చవలయునట వాయుదేవుడు
 వీధుల నూడ్చి పరిశుభ్ర పరచవలెనట.

బ్రహ్మ—ఓ యింద్రాగ్నియములారా ! మీరు చింతిల్లకుడు. రావ
 ణుని దౌర్భాగ్యమే వానిని సంహరింపగలదు. అల్లదే రక్క
 సులవేగ సహింపలేక వసుంధరాదేవి నా రాయణునితో
 మొరబెట్టుటకై కాబోలు నీలాగే వచ్చుచున్నది. ఆమె ననుస
 రించి మనమును నారాయణుని వేడుకొందము.

వసుంధరాదేవి—(ప్రవేశించి)

ఉ. శ్రీలలనా మనోరమణ • శేషశయాన దురాత్మరావణో
 ద్వేలభరంబు నే ననుభ • వింపగజాలనఘప్రచారమే
 చాలగ విస్తరిల్లెను నృ • శంసులు నాధ్వల మానభంగ మే
 వేళనుజేయ నాయఘము • వేగను మోయగజాల బోనవే.

బ్రహ్మ—తల్లీ ! వసుంధరాదేవి ! నేనును యీ యింద్రాదిదివ్యులును
ఆ రావణాదిబాధలకే సహింపలేక రక్షణార్థమై పంకజాక్షుని
శరణువేడ వచ్చితిమి. నీ ప్రాపువలన నూకా లక్ష్మీకళత్రుని
సందర్శన భాగ్యము లభించునని సంతసిల్లుచున్నాము. కావున
గేశవుని గార్హింపుదము.

వసుంధ—దివ్యలారా ! అటులే ప్రార్థింతము.

దండకము—శ్రీమద్రమా మానసంభోజ మిత్రా ! సుధావార్ధి శేషా
హితల్పా ! మునిస్తోత్రపాత్ర ! శ్రితారణ్యచైత్రా ! పులస్త్య
న్వయో ద్యూతమైనట్టి యీ రావణాభిఖ్యముఖ్యా సురస్తోమ
ముగ్రంబుగా బ్రహ్మముఖ్యాసుర స్తోమముంబట్టి బాధింపు
చున్నారు దేవా ! తదీయాఘభారంబు స్తైరింపగా లేక నేమగ్గు
చున్నాను. నీవీ మహాభారకల్లోలమున మాన్వనాదుష్టదైత్యాళి
సంహారమున జేసి మాక్లేశ సంతాపముల్ బాపవే ! యాగ
మాంతప్రచారా ! గుణోదారశౌరీ ! నమస్తే నమస్తే నమః

విష్ణు—(శేషతల్పుడై ప్రత్యక్షమగును.) ఓ బ్రహ్మాండాది సుర
లార ! వసుంధరాదేవి ! మీరా రావణప్రముఖ రాక్షసులచే
బడుబాధల నెఱింగియే యున్నాను. కాని వా డిప్పుడు
బ్రహ్మాదత్తవరంబుచే నసాధ్యుడై యున్నవాడు. మీరు కొంత
కాలమోర్చి యుండవలెను. కాదందుచేసి నాసుదర్శన చక్రము
నిప్పుడు వానిమీద బ్రయోగించెదను. తత్పర్యవసానమును
మీరు దివ్యదృష్టిచే దిలకించుడు. [చక్రమును బ్రయో
గించును.]

బ్రహ్మ—మహానుభావ ! ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము. నీచక్ర మా రావ
ణుని కంధరమునకు బువ్వహార మైనది. యిది యంతయు నే

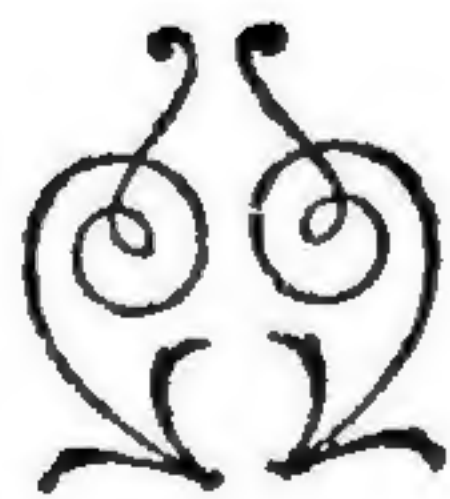
నొసరించిన యపచారము యెట్టులైన నీవే మా యీ యాప
దను దొలగించి రక్షింపుము.

విష్ణు—అమరులార ! కొంతకాలము సైరింపవలయును. నేను మన
కులమున దశరథునకు రాముడనై యవతరించెదను. నాశంఖు
చక్రములు భరతశత్రుఘ్నులు గను శేషుడు లక్ష్మణునిగను
జనింపగలరు. లక్ష్మీ సీతయైపుట్టును. రావణుడు సీతను దస్క
రించును. మీ దేవత లందరు వానరాంశతో జనించును. నేనా
రావణుని సంహరించి మీ యలనుట దీర్చెదను. అంతవరకు
సహించి యుండవలెను.

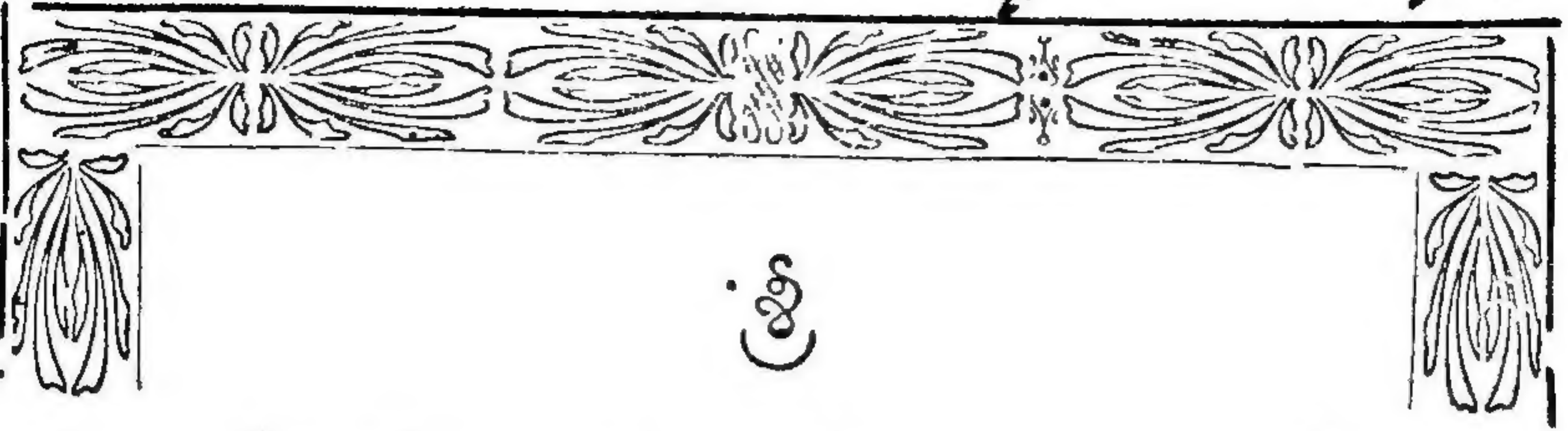
వసుం—మహాభాగ్యము.

బ్రహ్మ—భగవన్ న్నా రాయణ! మీ రామావతారమునకై నిరీక్షించు
చుందుము.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

సంపూర్ణ రామాయణ నాటకము.

ద్వితీయాంకము.

1 న రంగము—అయోధ్యాపురపువీధి.

[రుచికుడు ప్రవేశించును.]

రుచికు—ఆహా ! మా వసిష్ఠగురువుని ప్రభావ మద్వితీయముకదా !
అరణ్యమున నొక జలాశయమున గలిగిన బుడబుడ ధ్వని నాల
కించి మదగజంబుని కోలచే నొక మునిపుత్రుని మా దశరథ
మహారాజు గూల్ప నాయజ్ఞదత్తుడు ధరగూలి హా రాజా !
నన్నుగూల్చి యంధులైన నా పితరులను హా పుత్రా ! యని
మరణించునట్లు చేసితివి. కావున నీవును పుత్రులు లేక హా
పుత్రా ! హా పుత్రా ! యని శోకమున మరణించెదవని శపిం
చెను. యీ విధమైన విచారమున నున్న దశరథునిచేత గుప్త
శ్రుంగు డను మునీంద్రుని బిలిపించి పుత్ర కామేష్టియాగమును
చేయించెను. ఆ యజ్ఞపాయసము భక్షించి కాసల్యాదేవి
రాముడను కొమరునిన్ని, సుమిత్రలక్ష్మణునిశత్రుఘ్నుణ్ణి, కైక
భరతుని గాంచెను. ఆహా ఆ పంక్తిరథుని పుణ్య మేమనందును?
అదిగో మా దేశికుండు విశిష్టుడు పుత్రోత్సవము చేయించి
పోవుచున్నాడు. నేనును వారి సనుసరించెదను.

[నిష్క్రమించును.]

2 రంగమా—సభాధవనము.

[దశరథ వశిష్టులు ప్రవేశించెదగు]

దశరథ—అచార్యోత్తమ ! వశిష్ట మునివర్య !

చ. మతుల నప్రాపసీత పరి • శోభితులౌసటు చేసినాము స

స్మృతి ధనురాగమార్ధ నిగ • మంబుల బోధనొచ్చి శాస్త్రసం

తతుల రహస్యముల్ దెలిపి • ధన్యులజేయవే ! దేశికేంద్ర ! మీ

యతులిత సత్కృపామహిమ • నందకకురలు ధీకుతాదురే.

వశిష్టు—ఓ కోసలరమానాథా !

చ. అమలచరిత్రులైన భవ • దాత్మజ లాగమ మంత్రశాస్త్రముల్

సుమహితబుద్ధి నేర్పుటలు • చోద్యము పుట్టుకతోనె సర్వశా

స్త్రములు దమంత దావలచె • ధారుణినాథ ! త్వక్రీయ పూర్వపు

జ్యోమున మహానుభావులు • యంబునగాంచిరి నీకు బుత్రులై.

దశరథ—స్వామీ ! మా రఘువంశంబునంగుమీ కాదనన్గ నుప్రసిద్ధాభి.

నూన ముండటం జేసి తథావిధంబుగ బలుకుచుండును కాని

మహావిద్యలేమి తమంతదా వలచుటేమి ?

వశిష్టు—దశరథ మహీపాలా ! నిగర్వనూనామణివైన నీవు పుత్రుల

విషయ మట్లు పలుకు టుచితమే కాని రామలక్ష్మణ భరత

శత్రుఘ్నులు నల్వరు నాల్గుదిక్కుల నేలదగినవారు. అందు

శ్రీరామలీలలు.

మ. అవనీభార విమోచన క్రియకళా • వ్యాహార శీలంబులున్

స్తవనీయంబులు సత్కృపారస నదీ • సంతానముల్ పాలనా

కవిలాసంబులు దౌష్ట్యసంఘహరణో • త్కంతంబులున్ ఘోరపా

పవిదాహంబులు రామలీలలని నీ • స్వాంతంబునం దెంచుకూ.

[తెరలో] జయతు జయతు శ్రీరఘుకుల క్షీరాబ్ధి రాకానుభాకరః ధశ

రథ మహారాజః.

దశర—ఆచార్యోత్తమ ! ఆ జయధ్వాన మెవ్వరిదైయుండునో.

నశిష్ట—భూవలమణీ ! అలఘతపోనిధానుడైన విశ్వామిత్ర మునిదని
తలంచెదను.

విశ్వామిత్రుడు—(ప్రవేశించి) జయతు జయతు శ్రీరఘుకుల క్షీరాబ్ధి
రాకాసుధాకరః దశరథ మహీపాలః.

దశర—[లేచి విసయమున] భగవన్ కాళికమునీంద్ర! నాయభివందన
మంగీకరించి యీ యుచితాసనము నలంకరింపుడు.

విశ్వా—వసుంధరారమణ ! భవతాంశ్రేయోస్తు కూరుచుండుము.

దశర—మహాత్మా ! విశ్వామిత్ర సంయమింద్ర !

చ. నిరతము సత్తపోభిరతి ♦ నిస్తులసర్వమఖికి యాఫలో
త్కర సముపార్జనాభిరత ♦ గ్రన్ననవీడి త్వదీయభక్తులై
వరలెడు నస్సదీయ రఘు ♦ వంశపు రాజులమీద నీదృశా
దరణము జూపవచ్చుటను ♦ ధన్యుడనైతిని మానిచంద్రమా.

స్వామి ! మీచరణకమలం బొసంగితి గేని సాద్యము నొసంగెదను.

విశ్వా—రాజా! నీయత్యధరరసమే మాకుబాధ్యమైనది. నీవిత్సౌకు
కులమున కలంకారభూతుడవు. నీవలనగదా! అస్సదాదుల
నిర్యానుష్ఠాన జపతపో హోమక్రియాదుల విచ్ఛిన్నంబుగ
జరుగుట.

దశర—నాయందలి వాత్సల్యమున నట్లగుచున్నారాకాని నేనట్టిస్తాత్య
మున కన్యుడ నగుదునా?

విశ్వా—నీవందుల కన్యుడవగుటచేత నే నిన్నొకటి యాచింపవచ్చితిని.

దశర—మహాత్మా ! యాచింపవచ్చితి ననకుడు ఆజ్ఞాపింప వచ్చితి ననుడు
మీచరణదాసుడు మీయాజ్ఞకు గృతాంజలియై సిద్ధముగ
నున్నాడు. ఆజ్ఞాపింపుడు. తప్పక మీ యభీష్టమును దీర్చెదను.

వసి—(తనలో) ఈపొండ్ల విన నేదియోరాజునకు మనస్సంకటమును
గల్పింప దలచినట్లున్నది.

విశ్వా—నవావ్వా ! రఘుకులమణివన నీ కే చెల్లునోయి ! నేనేదియడి
గిననది లేదనక యిచ్చెదవు గదా !

దశర—మహాత్మా ! మీకాసంశయమేల !

ఉ. సంతతిలేదులేదను వి • చారముపోయెను యజ్ఞమూర్తిచే
స్వాంతమునిస్తరంగ సుము • దాంబుధి నొలలలాడుచుండె ధీ
మంతులు నల్పురాత్మజులు • మౌనచరణ్య మ ! శివనార లీ
యంతములేని మోక్షనను • యంబునదీర్చనె ! మీ మభీష్టముకా.

కావున మీయీప్సితమును దెల్పెదనేని శిరసావహించి చేసెదను.

విశ్వా—అటులైన జెప్పెదనుము.

ఉ. ఎప్పుడుజన్మముల్ జరుప • నెంచినసప్పుడే దైత్యులెల్లరా
యప్పరవీధినుండి నవ • నోచితవేదిక గత్తచూంసముల్
గుప్పుజల్లి యజ్ఞమున • కుకా గడు విఘ్నములావరించె నీ
విప్పును రామలక్ష్మణుల • నిచ్చినవారల నోర్తురెంతయుకా.

దశర—(తనలో) అక్కటా ! యీమాట నాహృదయమునకు వజ్ర
ఘాతమువలె దగిలినదే ! ఆ కుకుమారులవిడచి నేనెట్లుబ్రతు
కుదు ? నన్నన్నా ప్రాణముమీదికివచ్చినదికదా ! (ప్రకాశము)
సంయమింద్ర !

నీ సరిగజాపమునకు శ జ్యోతిర్లికూర్పగా

బల్మిచాలస పసి శ వారుకారె

బాణసంధాననై శ భవమునెఱుంగని

చిరుతకూసలుకారె • యరయవాగు

లేతమ్మిదూండ్ల బో శ లిన భూజాదండముల్

కిలవారు సైతురే • కఠినములకు

పిల్లలాటలయందు శ్రీ వ్రీతితో జరియించు

కనుగాయతేడ శ్రీ రాక్షసులదేడ

గీ. అక్కటా స్వప్నములనై న శ్రీ ననురూపు

గనియెఱుంగనివారు ర శ్రీ క్కసులభీక

రాట్టహాసములకు భీతి శ్రీ నందరొక్క

పుత్రులనువీడినన్ను గొం శ్రీ పోవుమయ్య.

విశ్వా—ఓయి దశరథమహీపాల! నీనందులకై శంకింపనవసరములేదు

చ. ఎఱుగవు వారిశక్తుల నొ • కించుకయైనను రామలక్ష్మణుల్

దురమున రాక్షసాధముల • ద్రుంచుటలబ్రమో! రాజచంద్రమా

వెనువకుమీవు వీరిబల • విస్తృతిధైర్యము నీవశిష్టుడే

యెరుగని శక్తిలేనియెడ • నేనెటుదోడ్కొని పోదుజెప్పుచూ.

దశర—మహాత్మా! ఆ రాక్షసులెవ్వరు.

విశ్వా—వారు సుందునకును దాటకిని జన్మించిన నుభాహు మారీచు

లను వారు రావణునిచే బంపబడినవారు.

దశర—(తనలో) అన్నన్నా ప్రాణసంకటము వచ్చినదికదా! ఏమి

సేయుదును! (ప్రకాశము) భగవన్! గాధినందన!

చ. కొడుకులకై తెప్పిది • మునికుంజర! మీకృపగాందినాడ నీ

బడుగుతనాన కీనుతుల • వారలబాసిన నాదుప్రాణ మీ

యొడలున నిల్చునయ్య! సచు • రోర్వికినేన సమస్త సేనతో

వడిదను దెంచి రక్షనుల • ప్రాణములదీసి మఖిబుగాచెడన్.

కావుననన్ను గొంపొందు యెవరై న నేమి మీకుగావలసినది యజ్ఞరక్షణముగదా.

విశ్వా—రాజా! ఆకార్యము నీకొడుకులవలన నేకాని నీవలన నగునది

కాదు.

దశర—స్వామీ! నాతలంచిన కార్యభార్యమును నావసికురలు
మోయగల్గుదురా! యీమాటచే నాకధికసంతాపము కలుగు
చున్నది. యెట్లైన ననుగ్రహించి నాపుత్రులవిడచి నన్ను గొం
పోవుడు.

విశ్వా—ఏమీ రాజా! నీకు మతిచాంచల్యమా! యేమి నీకు డుకుల
సంపదవా లేదా! తొలుత నావిధంబుగ గోర్కెనీర్తునని
యిప్పుడు మారుమాటలాడి రముకులమునకడకీర్తి దెచ్చెదవుగా!

దశర—స్వామీ! ఆగ్రహింపకుడు.

ఉ. రావణముఖ్యులైన యను ♦ రప్రకరంబులుదేన దైత్యభీ
తావహులాహవస్థలు ను ♦ హరిధికుల్ కడుమాయకాండ్రు, కా
రే వివరింప నాకొమరు ♦ లేడ నధించుటయేడ సత్కృపా
భావముతోడ నానుతుల ♦ బాసి ననున్ గొనిపోము ధీమణి.

(నమస్కరించుచు)

విశ్వా—(కోపముతో) రాజా యింకను అదేపదమా నాకోగ్రమును
మరచితివా!

చ. ఇనకులమందుబుట్టి మద ♦ భీష్టుము దీర్తునటంచు జెప్పి నీ
తనయులవీడలేదనుట ♦ ధర్మమే! సూన్యతవాదులన్న మీ
ఘనతరకీర్తి కికరణి ♦ గల్గవచించి ఖలుంబుసేతువే
జనపతి! గాధినందన కృశానుడు దుస్సహుడం చెరుంగవ్రా.

కావున వేగ నీకొమరులబంపుము అస్మదాదుల యజ్ఞసంరక్షణము
సేయజాలని మీరాజ్యమేల? మీరేల? నిష్కారణము నాకోగ్రానలం
బునకు మిడుతవు కాకుము.

వశి—దశరథనుహాపాల! నీవు శంకింపవలదు. రామచంద్రు డసహాయ
శూరుడు అంతియెకాక యీనుహాత్ముని వెంటబంపిన సకల

శాస్త్ర రహస్యములచేర్చి దివ్యాస్త్రములబడసి లోకరక్షణ
సమర్థులగుదురు. కావున బంపుము

దశ—(తనలో) అన్నన్నా ! చెడివచ్చినదికదా !

ఉ. వ్రాణసమానులై తనకు • రాముని లక్ష్మణులబాసి యేక్కియన్
జ్ఞానిమునిల్పుకొందు నటు • పాపకముడిన గొళికుండునై
శ్వాసరుడ్డై దహించు నెటు • నల్పుటకున్ మది దోచదయ్యె, హా
మానుగ ధారుణీగగన • మధ్యమునందున వ్రేలుచుంటిగా.

(ప్రకాశము) విశ్వామిత్రమునీంద్ర ! అపరూపముగ గన్నబిడ్డలవిడచి
యుండ లేక అట్లువల్కితి నాగ్రహింపకుడు రామలక్ష్మణుల రిప్పించి
మీకర్పించెదను.

(రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు.)

దశర—వత్సలార ! యీమహాత్ములకు నమస్కరింపుడు

రామ—భగవన్ సాయమిందుగిలార ! నూయభివదకములు స్వీక
రింపుడు.

లక్ష్మ—మహర్షులు నాప్రాణామముల స్వీకరింతురుగాక !

విశ్వా—రామలక్ష్మణులార వీర్ఘాయుష్షుంతులై భూభారహరణ సమ
ర్థులై వర్ధిలుదురుగాక !

రామ-లక్ష్మ—మహాప్రసాదము.

దశ—కుమారులార ! నన్నొక్కసారి చేరరందు. (గొగలించుకొని)

చ. గుణనిధులార ! పూషకులు శ కుంజరులార ! మదీయ రామల
క్ష్మణ నుతులార మిమ్ములకు శ గాధికుమారు మఖంబుగావ
(దుఃఖించును.)

రామ—తండ్రి సంతోషమునకు మారుగ సంతాపపడియెదరేల !

అందువలనమాకు గీర్తి లక్ష్మీసమాగమన మగునుగదా !

లక్ష్మ—తండ్రీ ! యింతమాత్రమునకింత కొందలపాటేల వేగజెప్పుడు.

దశర—

నర్పణమొనరించినానుగద శ్రీ రా ! మిమునిర్వర బాసినట్టి యా

క్షణములు కల్పశుల్యములు శ్రీ కావె! భరించుటదెట్లుప్రాణమల్.

రాము—జనకా పుత్రవ్యామోహమునం జేసి మమ్మువిడువజాలకమీ

రట్లు పలుచున్నారు. కాని నిజముగ నీమునితలకు వెంట

మమ్ములబంపుట మాకరచేతికి సామ్రాజ్య మందిచ్చుటయని

తలంపుడు.

గీ, ఘర్షణో పలనముగాక ♦ కనకమునకు

గురుల సేవలచేగాక ♦ కొమరులకును

వన్నెయునువాసి కల్లునే ♦ వసుధలోన

గాన మునిసేవకయి జన * కా ! పనుపుమి

దశ—బిడ్డా ! మిమ్ము విడచియుండ లేక పొగలుచుంటిని కాని మీరు

పోవుకార్యము మహాత్కార్యమని యెఱుంగుదును

లక్ష్మ—తండ్రీ చింతిల్లకుడు. వేగ సంయమిందుని కృపవడసి

వచ్చెదము.

దశ—పుత్రులారా !

సీ. నులభంబుగా ధను శ్రీ స్సన నారికూర్తురే

కలువతూడునుబోలు శ్రీ కరముతోడ

చరచలమనిబాణ శ్రీ సమితిగూర్పగలారె

పల్లవంబననొప్పు శ్రీ పాణితోడ

అతిభీకరంపు మా శ్రీ యాకల్పనల మాయ

జేయగలారె యో శ్రీ చిన్నలార

భీభత్సకరదైత్య శ్రీ వీరులదిలకించి

జడియకుండగ లారె శ్రీ బుడుతలార

గీ. నమరరక్కసులైన రాక్ష * నులకృతుల
భంగపడకుందులేనాయ * మంగులార
తండ్రులార ! సద్గుణచుణే * ధాములార
రామలక్ష్మణులార నా * ప్రాణులార.

రాము—జనకా! ఆవిషయమైనంతయు సంకోచింపకుడు.

సీ. కనుమూసి తెఱచినం శ తనె పురారాతివిం

టికినైన నారిఘ శ టింతుమయ్య
తృటిలోనరవికాంతి శ మునుమాయమైపోవ

జెలగి బాణముల వ శ ర్షింతుమయ్య
దూటబిళ్లలీతి శ దుష్టదై తేయ వ

క్రంబులధాత్రిపై శ రాల్తుమయ్య
భీభత్సకర్షదైత్య శ నీరులర క్తముల్

చిటికెల్లొబ్రవహింప శ జేతమయ్య

గీ. ఆకటికి నోర్వలేనుని శ యడలకయ్య
మూలముల మెక్కలేనుని శ మూల్గకయ్య
మఖము గావగ లేనుని శ మానకయ్య
భవ్యకాశికమునివెంట శ బంపుమయ్య.

విశ్వా—బలిబలి ! రామచంద్ర ! సద్గుణసాంద్ర ! రఘుకుల కమలాకర
తరణివన నీవేనోయి నీగుణంబులు శ్లాఘాపాత్రంబులుకదా?

లక్ష్మ—జనకా ! ఇంకను శంకించుచుంటిరా!

గీ. అన్నగారికి భుజ శ మైవెలయుచు
సర్వవిధముల యజ్ఞ శ రక్షణమునందు
దోడుపడువాడ గాధి పు శ త్నుని కరుణను
బడసెదముకాన నికబంపవలయుదండీ.

వశి—ఓ ధాన్తు ! విశ్వామిత్రుని యనుగ్రహమునంజేసి నీ పుత్రులు
దివ్యాస్త్ర కోవిదులగుదురు. వేగబాపించుము.

దశ—ఓ కాశికమునీంద్ర !

గీ. సర్వవిధముల బసినాగు ॥ సకలదైత్య
వీరుల నదేవిధాన జూజంపించుకొనెదొ
నీదెభారమునుమ్మి మ ॥ నీషణ్య
అర్పణముజేసినాడ నా ॥ యాత్నజాలను.

[పిల్లల కాశికుసకర్పించును]

విశ్వా—రాజేంద్ర ! నీకుభద్రమగుగాక. నీకుమారులువిజయలక్ష్మీపాణి
గ్రహణమహోత్సవ మనుభవించి అదిరికాలముననిన్ను జేరు
దురు. మేముపోయివచ్చెదము.

రాను—జనకా పోయివచ్చెదము. వశిష్టమునీంద్రా ! ఆశీర్వాదించుము.

లక్ష్మ—మీంద్రీ పోయివచ్చెదము. ఆచార్యోత్తమ పోయివచ్చెదము.

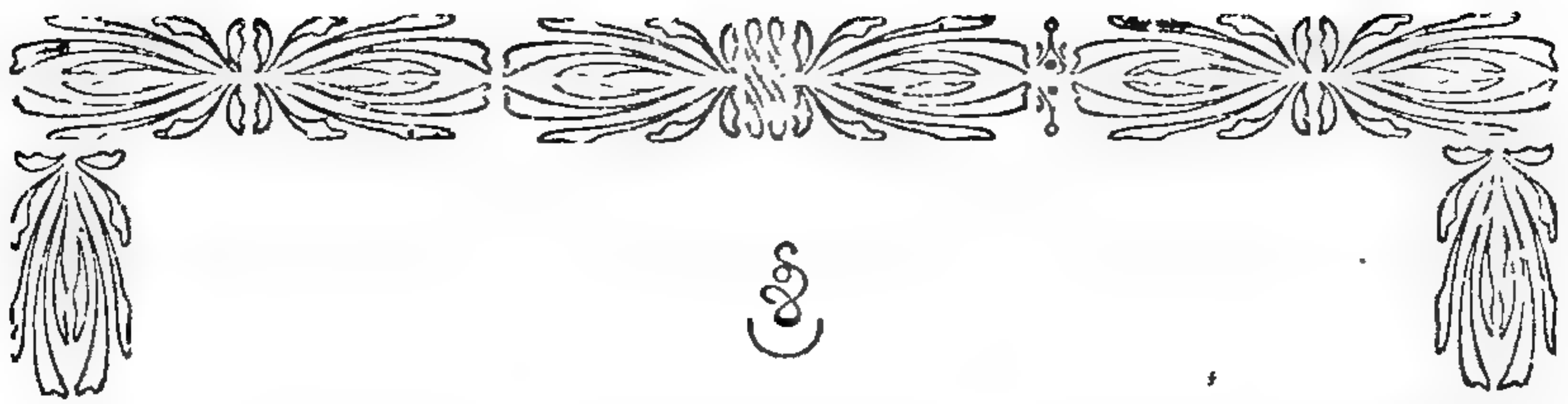
దశ—శుభములు కలుగుగాక.

వశి—కళ్యాణప్రాప్తిరస్తు.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ

సంపూర్ణరామాయణనాటకము.

తృతీయాంకము.

1 వ రంగము సరయూనదీప్రారంభము.

[రామలక్ష్మణ విశ్వామిత్రులు ప్రవేశించెదరు.]

విశ్వా—రామభద్ర! ఇదియే యంగ దేశమనబడునది.

రామ—మహాత్మా! అంగ దేశమనుటకు హేతు వెయ్యది.

విశ్వా—వత్సా! శంకరుండు పార్వతిని జెడ్లిచూడ నిందుగపము సేయ
మన్నధుడతని బుష్పబాణముల నొప్పించె నందులకై శివు
డాగ్రహించి తనకంటెనుంటచే మునుని యంగం బిటగాల్చుటచే
నిది యంగ దేశమనబడినది.

రామ—ఓహో! పుణ్యస్థల సాదర్ప నంబునంజేసి పవిత్రులమైతిమి
కదా! స్వామీ! ఆప్రవహించుతరంగిణి నామమేదియో?

విశ్వా—రామచంద్ర! అదియే సరయూనది అందు గృతసాంతులై
వచ్చితిదేని మీకు తుత్పిసాశలు లేకుండ. బల, అకబల, అను
మంత్రముల నుపదేశించెను.

రామ & లక్ష్మణ—మహాప్రసాదము: (యిద్దరుగృతసాంతులై వత్తురు.)

విశ్వా—(రామలక్ష్మణులచెవిలో మంత్రముపదేశించి) రఘుకులపావ
సులార! మీరీ మంత్రములను మనస్సుచే జపించుచుండిన

క్షుధయు బిషాసయుగలుగవు. రెండవమంత్ర పఠనమువలన
దివ్యాస్త్రములు మిమ్మువరించును.

రామ ఓ లక్ష్మ—ధన్వోస్ని ! ధన్వోస్ని !

విశ్వా—వత్సలారా ! యీప్రాంతము మలకరూశదేశములని వాడ
బడుచున్నది యీప్రదేశంబున నే నుందుని భార్యయైన తాటక
యను నిశాటి నుభాహు నూరీచులను పుత్రులతో స్వేచ్ఛగ
సంచరించుచు సకలముని దేవగణంబులకుగూడ దేరిచూడ
రానిదైప్రవర్తించుచున్నది. నీవుదానిని సపుత్రగా వధించి
యీప్రదేశమును నిష్కలముగ జేయుము.

తాటక—(వికృతాకారముతోబ్రవేశించి) అలలలా ! అరే దురాత్ము
లారా ! యెవ్వరురామీరు ! ప్రళయకాల భైరవింబోలిన
యీగింధిలభ్య కుటిలలాటను యీశోనితసిక్త పటుఖేటను
యీతాటకను గాంచిన దేవదానవ ముచుష్యశోటులీవనంబున
బ్రవేసింపక తొలగిపోవుచుండ ఔరా ! యెంతనిర్భయముగ
నావదన గహ్వర విహారమునకు గడంగినారు ! రండు రండు
మిమ్మండర నాకొరలచే నమిలిభక్షించెదనుగాక ! అలలలలా !
అరరేరరా (మిడికివచ్చును.)

విశ్వా—రామభద్రా ! దీనిను పేక్షింపకుము కోలచేగూర్చుము.

రాము—తమ్ముడా ! దీనినిపుడే నాశరమున సమవర్తి కడ కంపెద
జూడుమా !

శా. ఓసీ ! తాటక నామధేయిని మహా శ హుంకార మొప్పరి నా
పై సంరంభము జూపవచ్చిన భయ శ భ్రాంతిన్ విడంబూడ, రా
కాసీనూమకఘోర బాణశిఖద శ గ్ధంబొనటుల్ సేతు రా
వే ! సుత్రామముఖాది దేవతలకున్ శ బ్రీతిన్ దగన్ గొల్పినే.
(భాణమువిడువ దాటకీ) హాహాహా అరరా (అనికూలును.)

విశ్వా—రామచంద్ర ! జయముజయము. అదిగో నురలు పూలవానల
గురియుచున్నారు.

రాము—మహాత్ముల కరుణారస ప్రభావమే. నేనబ్బడను. (శిరము
వంచును.)

విశ్వా—మరియు మీకు గొన్ని యస్త్రముల నుపదేశ మొనరించెదను.

రాములక్ష్మ—సావధానులము (శీర్షములవంచి నిలతురు)

విశ్వా—(వారికుపదేశించును) వత్సలార ! మీరీయస్త్రముల కలిమిచే
నాయజ్ఞభంగుల సంహరించుడు. నేనుపోయి యజ్ఞమునకు
బ్రాహ్మణిం చెదను. (నిష్క్రమించును.)

రాము—చిత్తము.

2 వ రంగము—మాతలి వనాంతరము.

రాము—తమ్ముడా ! లక్ష్మణ ! ఆమింటినై పుజాదుమా !

గీ. కాశికుని యజ్ఞకుండ ని శ ర్గతంబయిన
ధూమసంచయమో లేక శ దుష్టదనుజ
వర్గనూయయొకాని యం శ బరమునందు
న సమయారబుద సంచయం శ బా వహిల్లె,

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! అది హోమధూమము కాదు. తప్పక దానవ
మాయావేల్పితకాల మేఘాడంబరమే ! కావున నీవు వాయు
మార్గణంబున నీజలధర పంక్తిని దూలించుము. (ఆశ్చర్యము)
ఓహో ! అపుడే రక్తవర్షము ప్రారంభించినది చూచితివా !
వేగద్వఱపడుము.

రాము—(బాణమును ప్రయోగించును.)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! ఆ క్రేవ నొక ఘోరరాక్షసుడుమింటనుండి విక్ర
తాకారముతో ధరిత్రిగూలినాడు. శోణితవర్షము చల్లారినది.
మేఘపంక్తి విరిసినది.

రాము—లక్ష్మణా ! నుభాహు మాఝీచులలో వీడ్చొక్కడు కావచ్చును.

రెండవవాడీక మనబాణమునకు గురికావలయును.

లక్ష్మ—అదిగో! అదిగో! రెండవవాడును మరికొందరును మరల సంబర

తల మాక్రమించుచున్నాగు. బాణమును సంధిపుము.

రాము—బౌనాను. (బాణము సంధించుచు) తమ్ముడ ! నా అనిలాస్త్ర

మానిశాటుని సముద్రమధ్యమునకు గొంపోయి పడవై చిన దోయి.

లక్ష్మ—ఇక శత్రుని శ్చేషమైనదని తలంపవలసిన దే.

విశ్వామి—(ప్రవేశించి) వత్సలార ! నాసవనభంగులైన నుభాహు

మాఝీచప్రముఖులు హరించినారు. యజ్ఞము పరిసమాప్తిని

బొందినది. మిథిలానగరమున జరక మహారాజు యజ్ఞమొకటి

జేయుచున్నవాడు. మనమచ్చటికి బోవవలయును రండుపోవు

దము.

రాము—చిత్తము.

(నిష్క్రమించెదగు.)

శ్రీ

సంపూర్ణ రామాయణ నాటకము.

చతుర్థాంకము.

1 రంగము. — గౌతమాశ్రమము.

(రామలక్ష్మణ విశ్వామిత్రులు ప్రవేశించెదరు.)

రామ — మహత్మా ! కౌశిక గురువర్యా !

సీ. ఆశ్రమపథముల • యందు మునీంద్రులు

సంచరించిన యట్టి • జాడలేదు

పూచినయట్టి పూ • పులు కుప్పకుప్పలు

గా రాలె గోసి • న తీరులేదు

చెట్లయాకుల ముని • శ్రేష్టులు చేసిన

హోమపురబాగ పర్వి • యుండలేదు

పరువుగా బెరిగిన • పాలాశకుశశుకోన

తౌతయు గోసిన టై • నగలేదు

గీ. వీనులకు నింపుగొల్పెడు • వేదవిళి

సుతయు బ్రతిధ్వనింప దీ • ప్రాంతభూమి

పాడువడియుండె నే • మునివరుని యాశ్ర

మంబా ! తెలుపవె ! • కౌశిక మానివర్య.

విశ్వా — వత్సా ! ఇదియే గౌతమాశ్రమము.

రాము — ఆర్యా ! ఆ గౌతమముషి యందులేడా ! ఆశ్రమ మిట్లుంటుకు

గారణమేమి ?

విశ్వా—ఆయంశమును తరువాత జెప్పెద.

రాము—ఓహో! ఈశిలమార్గమునకు నిరోధమైనదె. (అందలిరాతిని దున్నును. అహల్య స్త్రీరూపముతో బ్రవేశించును.)

రాము—ఏమి! యీ ఆశ్చర్యము యీశిల స్త్రీ మెట్లయ్యె (ఆశ్చర్య మభినయించును.)

అహల్య—(ప్రవేశించి) మహానుభావ రామచంద్ర పురాణపురుష!

ఉ. ఈవె సమస్తలోకమున శ కీశుడవ్రో రఘురామచంద్ర! నీ

పావన పాదధూళి నిల శ వంబిటసోకగ శప్తునైన నా

గావపురూపుబాసి యల శ గౌతమపత్ని సహల్యనైతి నో

దేవ! పవిత్రనైతి బ్రాహ్మ శ తిం చెదనన్ను సనుగ్రహింపుమా.

స్వామి! నీవు జగద్రక్షణార్థంబు దుష్టసంహారముసేయ నవతరించిన ఆదినారాయణుండవు. పరాత్పరుడవు. నీసందర్శనమునకై చిరకాలము నుండి శిలనైతిపించుచు నేను నీదర్శనపదస్పృశమున ఎవిశ్రురాల నైతిని.

రాము—అమ్మా! నీకు శాపమొనరిగిన వారెవరు? నీ ప్రేనరించిన యపచారమేమి?

అహల్య—(తలవంచి యూరుకొనును.)

విశ్వా—రామచంద్ర! యిందుగిండుకామాతురుండై యర్ధరాత్రిమున గౌతముని పంచ కోడియై కూసెను. తెల్లవారెనని గౌతముడు స్నానార్థమై నదికేగెను. అంతట వజ్ర గౌతమవేషమున సహల్యను స్పృశించెను. తరువాత నెంతకును దెల్లవారలేదని దివ్య జ్ఞానదృష్టిచేజూడ నిందుని దుష్కృత్యము తెల్లమయ్యె. వెంట నేవచ్చి ఓరీ శతమఖ! భగలోలుడవై వచించితివి. కావున సహస్రభగుడవు కన్నుని శపించి పాషాణరూపము నొందునుని

అహల్యను శపించెను. అపుడు దేవశార్దూలచే నిండుని సహ
శ్రాక్షునిగ నుండుమని యనుగ్రహించెను.

రాము—ఆహా ! కామాంధకారము శతమఖునంతవానిచే గోడివేష
మును వేయించినదే అమ్మా ! యెరుంగక చేసిన నిన్నేల శపి
యించెను?

అహల్య—మహానుభావ ! నేనేదోషమెఱుగనని ప్రార్థించి నాశాప
విమోచన క్రమము నెఱిగింపుడన నారాయణుండు రామావ
తార మెత్తి మిథిలకుబోవుచు నీమూర్ఖమునవచ్చి దనపాదరజంబు
సోకించినప్పుడు నీశాపవిమోచనమని చెప్పి తాను హిమవం
తంబునకుబోయె నదిమొదలు నేను మీదర్శనమునకై వేచి
యుండి నేడు ధన్యురాలనై తిని. నేను నాభర్త సన్నిధికిబోయె
దను. మీకివే సహస్రవందనములు.

రాము—తల్లీ ! నీ సందర్శనమున ధన్యులమైతిమి నీవరుగము.

అహల్య—మహాప్రసాదము.

విశ్వా—రామభద్ర ! మనమిక మిథిలకు బోవుదము రమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

2 వ రంగము—సభాభవనము.

(జనక శతానందులు ప్రవేశము.)

జనక—గురుపుత్ర శతానంద ! ఏమంటివి ! నీతాస్వయంవర విష
యమై శివధనురా రోపణంబు పణంబుగా నేర్పరచుట దుర్ఘట
కార్యమనియూ ! మీతలంపు 'అల్లెకాక యేమిసేయును నెదవు

ఆ. వె. పొలతు కలసుగూడి • బొమ్మలవెండిండ్లు
సేయువేళ నడచు • చేతితోడ

వేయిమందియైన • మోయజాలని శివ

వింటిలీలనెత్తి • బెట్టె నవల.

అట్టిభుజబలో పేతకు దగిన భర్త యాశివచాపము నెక్కిడిన వాడేకదా
యని అట్లు నిర్ణయించితిని.

శతా—ఓహో ! ఆలాగునా నేనదియెరుంగక అట్టివరుడుసభ వించుట
దుర్ఘటమని అట్లంటిని.

(విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు.)

అందరు—(లేచి ప్రత్యుద్ధానమును సేయుదురు.)

జనకు—విశ్వామిత్ర మునీంద్రా ! నావందనముల స్వీకరించి యిందు
దై సేయుడు బాలకులార! మీరును యాపీతముల నలంకరించుడు
విశ్వా—ఓవిదేహరాజ చక్రవర్తి ! చింతిత కళ్యాణసిద్ధిరస్తు. కూసు
చుగమము.

జనకు—(కూర్చుని) సంయమింద్ర ! యీసుందరాకారు లెవ్వరు ?

విశ్వా—జనకమహిపాల ! అదియే దెప్పెద నాకర్ణింపుము.

సీ. రఘువంశమని దశ శ్ర రథ రాజపుత్రులు

రామలక్ష్మణుల పే శ్ర ర్వడసినారు

రాముడితండు మా శ్ర గ్గంబున నొకకోల

దాటకియనెడు ని శ్ర శాటిదృంచె

నాయజ్ఞమునకు వి శ్ర ఘ్నంబుజేసెడు సుఖ

హృదుల దునుమాడి శ్ర యలరినాడు

చరణ ధూళీల వ శ్ర స్పర్శచేతను శాప

శిల నహల్యనుజేసి శ్ర చెలగినాడు

గీ. విదప నీయింట ద్రి • పురారి వింటినెక్కు

వెట్టి మీపుత్రిసీతను • బెండ్లియాడ

వచ్చియున్నాడు దేవతల్ • మెచ్చునటుల

వేగ శివచాపమిటకు దె • ప్పింపుమయ్య.

శతా—ఓహో ! నాతల్లియైన యహల్యకు శాపమును బాపిన
మహాత్ముడా ! భగవన్ రామచంద్ర ! ఓహపవిత్ర చరణార
విందముల క నేకవందనములు (నమస్కరించును.)

రాము—అయ్యా ! అహల్యకుమార ! లెమ్ము నీవేమాకు వందనీయు
డవుకదా !

జనకు—ఓహోహో ! ఏమీ నాపుణ్యము ! ఏమీనాభాగ్యము.
గాధేయమునీంద్రా !

ఉ కేవల పావనుండయిన * కేశవుడే యగుగాని లేనిచో
నావిభిశ్చయైన శిల * సంఘిరజంబున బాతకంబులన్
జోవగజేయునె పురుష * పుంగవు మానవుడంచు నెంతుమే
దైవమె నాదు పూర్వనుక్మ * తంబున నీగతివచ్చె నీతక్కె.

విశ్వా—అందులకు సందియమేమి కేవల పరాత్పరుడనియే యెంచ
దగును.

జనకు—శతానంద ! నీవుపోయి శివచాపమును దెప్పింపుచుని సేనాని
కిని నీతను దోడ్కొనిరమ్మని చెలులకును నాఆజ్ఞగాదెల్పుము.

శతా—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

(నీత సందినీలు ప్రవేశించెదరు.)

సందిని—అమ్మా జానకీ, రామా యిటు యిటు.

నీత—(సిగ్గుచే దల వంచును.)

సంది—ఓహో ! నీ విప్పుడే వరింపబడితివా !

నీత—(కోరచూపుతూ) ఓసీ ! ఎవరి చేతనే ?

సంది—ఎవరిచేతనా ! యిపుడు సిగ్గుచేత.

నీత—తరువాత !

సంది—తరువాత శ్రీరామచంద్రునిచే.

సీత—నందినీ యీ సందిగ్ధసమయమున బరిహసింపకుమా. (వైటచేర గు దుడిచికొనును)

నంది—సీతా నేను వ్యర్థముగ బరిహసించుట లేదు. శ్రీరామచంద్రుని ప్రేక్షణ పుష్పమాలికల సవరించుకొను చున్నావు. అవి నిరంతరము నీ కంఠము నలంకరించియే యుండునుగాని పోవు నవికావు నుమీ.

సీత—(రామునివంక జూచును.)

నంది—అదిగో రామచంద్రుడును నీ చూడ్కులనెదు సల్లకల్వల దండను కంఠరమున నలంకరించినాడు. అప్పుడే మెంతమురియు చుంటివే !

సీత—(అంగుళిచే బెనరించి) నీ యసంబద్ధ ప్రలాపము లిక మానుమా.

రాము—(తనలో) ఆహా! యీజానకీ సౌందర్య మెంత మోహనా కారముగ నున్నది.

మ, బలిరా ! యీ జనకాత్మజాత ఘనలా • నన్యోంబుపూరంబులో పల బాహూద్యయితమ్మిత్తూడులుగ శై • వాలంబుగాగొప్పనున్ జలజంబ్బుల మోము నేత్రములు చ • చున్నీనయుగ్గం బనా నలరెన్ జచ్చులు తమ్మి మొగ్గలన మో • హాకారతన్ మించెడిన్ ఓహోదైవమా ! యీ పురంధీరత్నమును నాకు సమకూర్చుమా. (భటులు శివచాపమును మోసి తెత్తురు.)

జనకు—రామచంద్ర !

ఆ. వె. ఈ శివశక్రాసనవరంబు * నెవ్వ డేశ
మమున నెక్కిడు నాగుణ * మండనునకు
నాదువుత్రిక సీత న * న్నానపూర్వ
కంబుగ నొసంగువాడ లో * కంబుమెచ్చ.

కావున నీవీ శివకార్ముకము నెక్కు వెట్టి నా మనోరథము నీడేర్చుము.

విశ్వా—వత్సా ! రామభద్ర ! వేగ మారోపించుము.

రాము—గురువర్యా ! అభివాదనము సేయుచున్నవాడ.

విశ్వా—ఆయుష్మంత ! ఆశ్రమమునకు నీవీ హరచాపము నెక్కు వెట్టి దవుగాక.

రాము—(ధనుస్సును సమీపించి)

గీ. త్రిపురదానవులను నూల్చి శ దేవదేవు

డైన శివునకు జయమిచ్చి శ సట్టిచాప

రాజమా ! జానకీ పరి శ గ్రహణమునకు

గారణము ! నీకు నానమ శ స్కారము లివే

(ప్రదక్షిణ నమస్కారము చేసి చాపము నెత్తి)

గీ. గురువశిష్టుల కాశికు శ గురుతరంపు

భక్తిగొల్పితి నేనియీ శ భవునివిల్లు

సశ్రమంబున నెక్కిడి యభి శ మతంబు

నందువాడను జనకు లా శ నందమొంద.

(ఎక్కు వెట్టిగా ధ్వనితో విరుగును.)

సీత—హా నందినీ (చేటికను కాగలించుకొనును.)

నంది—జానకీ జడియకుము. నీ యభీష్టలత పుష్పించినది. నీ మనోహ

రుండు రామచంద్రుండు శివవిల్లు నెక్కు వెట్టి నాతని బాహు

బలమునకు జాలక విరిగిపోవుటచే గలిగిన ధ్వని కాని యిప్పుడే

యుపద్రవమును రాలేదు. కిన్నులదెరచి నన్ను విడచి

శ్రీరామచంద్రుని కాగలించుకొనుము.

సీత—(నందిని బుగ్గలు నులుమును.)

జనకు—అమ్మాయీ సీతా ! యాపుష్పహారమును శ్రీరామచం

దుని కంఠమున నలంకరించుము. (పూలదండ యిచ్చును.)

శతా—రామచంద్ర ! నీవీ పూలదండను జానకీదేవి గళమున నలంకరింపుము. (దండము చూచును)

సీత—(రామునకు దండ వేయును.)

రాము—(సీతమెడ పూదండవేయును.)

విశ్వా—సమస్త సన్మంగళానిభవంతు. (అక్షతలు చల్లును.)

జనకు—కౌశికమునీంద్ర ! భవదీయ కరుణారసంబునం జేసి ధన్యుండనై తిని. త్రిలోకప్రాజ్యుడు జామాత యైనందుల కమితానందమందితిని. మరియు నీ లక్ష్మణునకు మా యూర్ధ్వశనుకై కేయీ పుత్రులైన భరత శత్రుఘ్నులకు మాండవీశ్రుత కీర్తులనొసంగి వివాహము సేయదలచితిని. మీరుదశరథ మహారాజుగారితో విన్నవించి యీశుభముల జరిగించగలందులకు బ్రార్థిస్తున్నాను.

విశ్వా—జనకమహిపాల ! తథాస్తు. అటులేసంధానము చేసెదను.
(అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

3 వ రంగము:—కళ్యాణమంటపము.

[దశరథ జనక విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు.]

జనకు—విశ్వామిత్రమునీంద్ర ! భవదీయ కృపాకటాక్షమునం జేసి రాజకులచంద్రుడైన దశరథమహారాజుతో వీయమందితిని. మహాపురుషులు జామాతలైనవారు మీకు సహస్రవందనములు కాక వేరే యుపకారము సేయజాలను. (నమస్కరించును.)

[తెరలో]

అరే అరే క్షత్రియకుల పశువులారా ! నాదృష్టిపథమునుండి యవలకు దొలగిపొండు.

విశ్వా—ఓహో ! రాజకులమారకగ్రహమైన పరశురాముడు కాబోలు నీటు వచ్చుచున్నాడు. కానీ మంచినమయమున కేవచ్చినాడు.

జనకు—కౌళికమునీంద్ర ! అక్కటా మా కపాయముకదా !

విశ్వా—భయము లేదు. మీరందరు నిర్భీతిగ గూర్చుండుడు.

పరశురాముడు—(ప్రవేశించి) అరే క్షత్రియు పశువులారా !

మ. ' అవనీనాథ కుమార కంధరసము శ ద్యద్య క్తథా రాభిషేకవిశేషోగ్రకుఠారధార నెరుగం శ గాలేదే యీమత్తభూధవ సంతానశుంగముల్ మొలిచెనే శ తిఃకంబుగామీకునే డవురా నన్దనిమూలలు దడగరా శ హా ! యెంత ఆశ్చర్యమో. సరేకానిమ్ము మనీయకోధోగ్ధీన్త నిశ్వాశనూరుతమును వెల్వరించి యీరాజకుల కాంతారమున కుత్పాత జగ్మునిలమును బుట్టించెదను గాక. ఓరోరి రాజులార !

ఉ. భగ్గన రామనామమును • స్వప్నమునందుననై నవిన్నస్త్రి
వర్గములోన దూరియతి • వల్వలెగాజుల దాల్పరే ! భయో
త్సర్గులరౌచు నేడు నను • దంబున నన్దనియున్ జలింపరే
భగ్గనమానుడైన బల • వంతుడెవం డిట సాయమయ్యెడిన్.
సరే తెలిసినది. ఓరీ దశరథ ! యీకుమారులెవ్వరు?
దశ—స్వామి ! వందనములు వీరు నాపుత్రులు రామలక్ష్మణులను వారు.

పరశు—ఏమీ ! రాముడన నేనొకడనుండ నాకు బ్రహ్మరాముడొకడు వెలసెనుగా !

దశ—జనుదగ్గి కుమార ! ఆగ్రహింపకుము. మీ నామముబెట్టిన శ్రేయంబని అట్లుంచితిమి. అంతియెకాని వేరులేదు.

పరశు—ఓహో కడుయుక్తిగ సమర్థించితివే ! సరేఅదియటుగడనిమ్ము

ఓరీ దశరథరామ !

గీ కార్తవీర్యార్జున భుజోగ • కాననమును

దుర్గించి తద్రక్తపూరవా • ధులనున్నాన

మాచరించిన మత్కుతా • రాంచలంపు

బటిమ నెఱుగుదువేరఘు • వంశపుత్రా.

రాము—భార్గవరామ ! చెప్పగా వినియున్నాను. కానినీవుచెప్పవల

సిన దేదో చెప్పుము.

పర—ఏమీ ! యీతిరస్కారము ! అట్లులై నవినుము.

ఉ. శాతకుతారధార నృప • సంతతినిర్వది యొక్కచూరు ని

గీతిగద్రుంచి తదుగ్ధిర • విస్తృతిచేబిత్పదర్పణంబు సం

ప్రీతిగజేసినట్టిభృగు • వీరుని రామునిదోఃప్రదాపవి

ఖ్యాతినెఱుంగ రేనృపుల • హా! తలకెక్కునె! నేడునేత్రముల్.

రాము—భార్గవ ! ధరణీశులకన్నులు తలకెక్కులేదుగాని నీకన్నులు

తలకెక్కినవి

పర—హా హా ! ఎందుచేతగా?

రాము—ఎందుచేతనా !

ఉ. ఊర్జితమూర్తి నీజనకు • నూరకచంపుటచేతగార్త వీ

ర్యార్జునిమీద గోపమున • నల్లనవాని వధింపవచ్చు జ్ఞా

నార్జనలేక యీనృపుల • నందఱివైబగబూని వీరలన్

భర్జనసేయబూచటధృ • వంబుగ నీతలకెక్కె నేత్రముల్.

పర—ఔరాడింభక ! ఏమిరాకండకొవ్వు.

విశ్వా—భార్గవ రామ ! సత్యముపలికిన నీశ్రీరామునివై నేలయాగ్ర

హించెదవు? ఈతడు పాదధూళిచే శిలయైనయహల్య శాపవి

మోచన మొనరించిన పరమపురుషుడు. శివచాపము నెక్కు

వెట్టి నీతను పరిగ్రహించిన పరాక్రమధనుడు. అట్టి రాముని
నీవు అల్పుని*దలంచి పలుక రాదు.

పరశు—ఏమీ విశ్వామిత్ర ! అహల్యకర్ణ పరిపక్వమైన సమయమున
కీరాముడచ్చటికి బోయియుండనోపు అంతమాత్రమున నీతడు
ఘనుడెట్లయ్యె వీరిబలముచూచియేనా యీరాజులింత నిర్భయ
ముగనున్నాడు. సరేయగుగాక యీరాముడిప్పుడు నాకుశత్రు
వుడైనాడు. యేమందువా ! నాగురుండైన శివునివిల్లెక్కు వెట్టి
జాలక విరచుటచేత ఓరీ దశరథ రాచూ !

చ. యుగములు సెల్లగాజివికి • యుక్కరియున్న పురారిచాపమున్
బగులగ జేయగాను నొక • పౌరుషమే రఘువంశపుత్ర ! యీ
భృగుకులరాము చాపమును • వీసమునైనను నెక్కు వెట్టినన్
జగములు సన్నురాముడను • జంకిన భార్గవచానుడందువే.

రాము—ఏమీ భార్గవా అలాగునా !

శా. ఏదీ ! యిర్వదియొక్కఁజూరవని శ బృధ్వీశావళిన్ దృంచి, మ
ర్యాదన్గొన్న త్వదీయకాన్ముకము గం శ డ్లారంగ వీక్షింతు
(చేతిలో ధనువులాగికొని)

నాహా ! దుస్సాధ్యమే దీనినెక్కువట రాచూ శ చూచెదాగాక నీ
నాదర్పంబులవెంపు మగ్గురు జనా శ నందంబు వాటిల్లగన్.

(ధనుస్సు నెక్కిడి బాణము సంధించును.)

పర — (ఆశ్చర్య విభ్రమముతో) ఆహా ఆశ్చర్యముగనున్నదే !

గీ. ధనువుతోడనె నాశక్తి • దస్కరించె
నీతడెవ్వ డొకో మది • కొరికబడదు
శ్రీరమేశుని యపరావ • తారమనుచు
దలపవలె లేకయున్న నీ • దర్పమేడ.

అయిన గొంతవఱకాలోచించెదను.

రామ—భార్గవరామా ! నీచాపము నెక్కువెట్టితి నీబాణము నెచ్చట
 విడువవలయునో చెప్పుము. యేమందువేని
 గీ. అస్థాదాచాద్యుక్తౌ కుశి శ కాత్మజనకు
 బాంధవుడవు మతియును శ బ్రాహ్మణుడ
 వగుట నినుజాపఁ నీ యమో శ ఘాస్త్రమెచట
 విడువవలయునో ! చెప్పుమీ శ వేగనాకు.

పరశు—రామమూర్తి ! నీయిచ్చయున్నచోట విడువుము.

రామ—భార్గవ ! నీనిమిత్త మెక్కువెట్టిన వైష్ణవబాణము నట్లువిడు
 వరాదు. నీపాదగమనశక్తినిగాని నీచిరతపస్సాపాదితమైనపుణ్య
 లోకప్రాపణశక్తినిగాని త్రుంపవలయును, నిండు దేనినిధరింపు
 మనెనప్రొ చెప్పుము.

పరశు—రామచంద్ర ! నాపుణ్యలోకును భేదించుము.

రాము—(బాణమును బ్రయోగించును.)

పరశు—(చూచి) ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. ఆహాదేవా ! ఆదినారాయణ!
 లక్ష్మీకళత్ర ! (నమస్కారముతో)

గీ. తెల్విమై మీనిజస్థితి ♦ దెలిసికొంటి
 భూభరము మాన్పనరుడనై ♦ పుట్టినట్టి
 విష్ణుదేవుడ వీవుకావే ♦ మహాత్మ
 రక్షణము సేయుమయ్య శీ ♦ రామచంద్ర.

న్వామి ! పురాణపురుషుడనై నీకు నేనోడుట లెక్కలోనిదికాదు.
 దురహంకార వశుడనై నిన్నునిరాకరించిననాయపచారమును మన్నిం
 పుము. నీవవతరించువరకే నాప్రభావముకాని తగువాత నే నీప్రదేశ
 మున నుండరాదు. నాకు శలవైసంగితివేని సముద్రమధ్యమునకు బోయి
 తపోనిష్ఠతోనుండెదను.

రామ—భార్గవరామ ! మంచిది అటులేపోము.

పరిశు—మహాప్రసాదము.

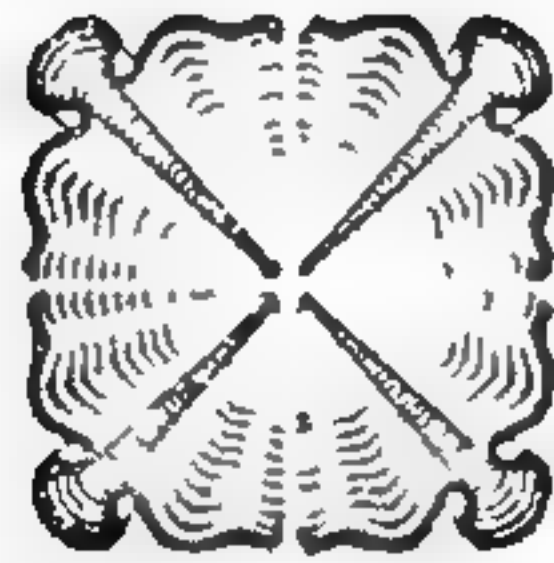
(నిష్క్రమించును.)

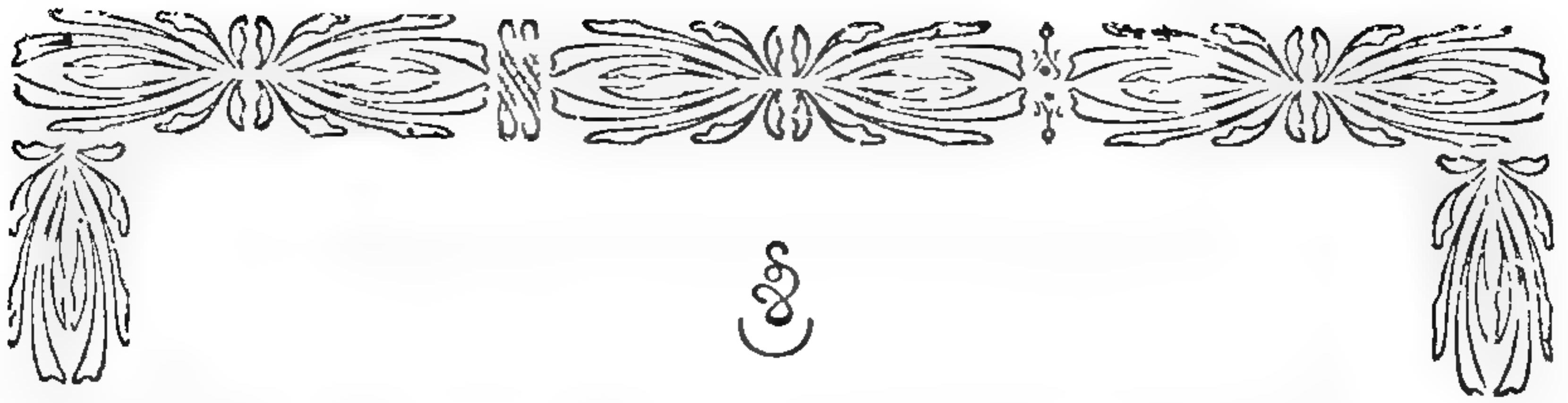
దశర—అహా ! యిప్పటికిగదా ! పులినోటి మాంసశలములవలె బయలుపడితిమి.

జన—యింతకును నాయదృష్టము మంచిది రమానాథు డల్లుడై రాచకులమునకున్న యాపద నివారణచేసినాడు.

విశ్వా—అందుకు సందియమేమి యిక దశరథాదుల నయోధ్యకు బంపుదము లెండు.

(అందరు 'నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ

సంపూర్ణరామాయణనాటకము.

పంచమాంకము.

1 వ రంగము—పుష్పనన ముఖద్వారము.

[మందర ప్రవేశించును]

మందర—ధరణీతలంబున దాస్యవృత్తి కడుదుర్భరమైందేకాని నాదాస్య మట్టిదికాదు నేను అధిపులకంటె నధికురాలను యేమందురా! మూకై కేయిదేవికి నేను పుట్టినయింటి దాసినగుటచే నాచెప్పి నట్లూకై కేయి వినుచుండును. ఆమె యెట్లుచెప్పిన నదేప్రకారమునుగుదాటక దశరథమహారాజు గారువతిండును. అందుచే నయోధ్యాపుర సామ్రాజ్యమంతయు నాచిటికెనప్రేలి గోటిపై నల్లల్లాడుచుండును. కావున జన్మయున నాదేజన్మకాని రెండుగులు నాకు నాటివత్తురా! యిప్పు డీయ ద్యాసవనమందలి పుష్పము లను గోసికొనిపోయి మాదేవికి మనఃప్రియము గావించెదగాక!

వనపాలకుడు—(పూలగంపతో బ్రవేశించును)

మందర—ఓరీ! పుష్పము లెక్కడికిరా కింపోవుచున్నావు?

వనపా—(కోపముతోజూచి) పట్టణాలంకారమునకు.

మందర—ఇప్పుడు పట్టణాలంకారమేమిరా!

వనపా—అదిగో పలుసార్లు ఓరీయని పిలుచుచున్నావు. నీయంతదానపు నీవు. నాలింతవాడను నేను. నీవమ్మగారిదాసివి. నేనయ్యగారి

దానుడను. ఇప్పటికి ఊమిచితి నింకెప్పుడు నన్ను నోయని పిలువకుము.

మంద—ఏమిరా ! ఆపొగగు మా దేవితో జెప్పి నిన్నేమిచేయించెదనో చూడుము.

వన—ఓసీ ! మా అయ్యతో జెప్పి నిన్నేమిచేయించెదనో చూడుము.

మంద—పండ్లు రాలగొట్టెదను నుమీ !

వన—లెంపలు వాయగొట్టెదను నుమీ !

మంద—ఓరికుంకా ! నీకెంత కావరమురా ?

వన—ఓసిలంజా ! నీకెంతమదమే ?

మంద—(తనలో) కడవయంత గుమ్మడికాయ కత్తి పీటకు లోకువన్నట్లు మగ వెధవకు నేను చాలనిమాట నిజమే వీనిని శాంతముచే లొంగదీసి తరువాత వీనిభరతము పట్టెదను. [ప్రకాశము] వన పాలక ! నిన్ను నేనోరీయన్నందులకు నీవు నన్నోసీయని బదులు దీర్చితివి మనమీసంగతి నిక మరచిపోవుదము కాని పట్టణా లంకారమునకు హేతువేదియో చెప్పుచూ !

వన—అట్లు తిన్నగమాట్లాడిన జక్కగ జెప్పకపోవుదునా ? రేపటి దిన మున బట్టాభిషేకము.

మంద—ఎవ్వరికి ?

వన—రామచంద్ర మూర్తిగారికి.

మంద—ఏమీ రామునకు బట్టాభిషేకమా ! రేపే !

వన—అవును. యెన్నిసార్లు చెప్పుమనెదవు. రేపే రామమూర్తిగారి బట్టాభిషేకము.

మంద—ఆలాగునా ! సరే నీవుపోము.

వన—పోవక నీవుండుమని బ్రతిమాలిన నుందుననుకొంటివా? (నిష్క్రమించును.)

మంద—ఈవాతఁ నాకాశ్చర్యముగనున్నదే. మాదేవికుమార్లు భరతశత్రుఘ్ను లూరలేని సమయమున రామునికి బట్టాభిషేకము సేయనిర్ణయించుట వృద్ధరాజేదో కపటోపాయము దలంచెనని యు హించెదను మాదేవిగారికీకార్యమునందలి కపటమునెఱింగించి తంత్రములనుబన్ని రామునకు రాజ్యపట్టాభిషేకము కాకుండజేసి యశావరాజ్యపదవిని భరతునకిచ్చునట్లు చేసెదను. అట్లుసేయకున్న నాపేరు మందర కాదు మందరయనయేమో అనుకోనుచున్నారు కాబోలును. మందరనగంబు పాలసంద్రము నెట్లుమధించునో నేను తంత్రముబన్నిన వారిహృదయములట్లు హల్లకల్లోలముగ గలంగిపోవును. ఔరా మాకై కేయీ పుత్రునకుగాక రామునకు రాజ్యపట్టాభిషేకమా ! నాప్రభావమును లోకమంతా విఘోకించుగాక ! (నిష్క్రమించును.)

2 వ రంగము—కై కేయిమందిరము.

[కై క శయనించి ప్రవేశించును.]

మందర—[ప్రవేశించి] అమాన్య కై కేయీదేవి ! నిద్రించుచుంటివా !

కై క—(లేచి) మందరా ! వచ్చితివా ! యిప్పుడే పండుకొంటిని. అంత

లోనే నిద్రపట్టినదే.

మంద—అహహా ! (నవ్వి) బాగుబాగు.

కై క—ఏమే అట్లు నవ్వుచున్నావు. కారణమేమే.

మందర—ఏమియులేదు. నీకు నిద్రయెట్లు పట్టుచున్నదో అని నవ్వునచ్చుచున్నది.

కై క—నిర్విచారము గలదానికి నిద్రసుఖముగ బట్టకమానునా !

నవ్వనేల !

మంద—ఓహూ ! నీకునిర్విచారమా !

కైక — అదేమే అట్లుపల్కెదవు.

మందర — మూడున్న మునుశ్శపండుగ దలంపక నిర్విచారమచటచే
నాకు నవ్వువచ్చుచున్నది.

కైక — ఏమే ! ఆమునుశ్శపండుగయేదే.

మందర — ఏదియూ ! దాస్యము.

కైక — దాస్యమెవరికే.

మందర — ఎవరికో అయిన నాకీబాధయేల ! నీకే.

కైక — నాకుదాస్యమేమే ! ఎవరికిసేయవలయును ?

మందర — ఎవరికా ! శాశల్యకు నీవేసేయవలయును.

కైక — శాశల్యకేమి నేనుదాస్యము సేయుటేమే !

మందర — ఆలాగునా ! రామునకు రాజ్యపట్టాభిషేకమగుచుండగా రాజ
మాతకు శాశల్యకు నీవుదాస్యము సేయవలదా !

కైక — ఏమీ నూరామచంద్రునకు రాజ్యపట్టాభిషేకమా ! ఆహా !
ఎంతచల్లనిమాటచెప్పితివే ! మంచిది. యెప్పుడు ?

మందర — (పలకకుండును.)

కైక — ఏమే పలుకవు !

మందర — (తనలో) రాముడన్న నీమె కైతస్త్రియమో, నామంత్రాగ
గము సాగు పెట్టోదా ! అయిన బుర్రెక్కించెదను. (ప్రకా
శము) యెప్పుడైన నేమి నీతలమీద దాస్యదేవత అధిష్టిం
చుటలేవే.

కైక — నీవట్లుతలంచితివి కాని నాకట్టి యమర్యాద జరుగదునుమీ !

మందర — చాలుజాలు. దెల్లనివన్నియు బాలనియు నల్లనివన్నియు నీశ్శ
నియు దలంచు నమాయుకురాలవు. అట్లు గాక మెట్లు తలంచె
దవు. ఆవృద్ధరాజు కవటోపాయ మెరుంగని గోలవు. యిన్ని
మాటలేల నీ కుమారులు భరతాదులు మాతల గృహమున

కేగ జూచి రామునకు రాజ్యమర్పించుట నీ తలమీద బువ్వు
 లను బూజించుట కనుకొంటివా ! బొగ్గులను ఖోయట కను
 కొంటివా ! భరతాదులున్న సమ్మతింపరనియు సర్వరాజ్యమును
 రామున కర్పింపవలెననియు నీ మిథ్యాప్రియభతా యిట్లేర్పర
 చినాడు. యిప్పుడైన గొంచెము తెలివితెచ్చుకొని నీ కొడుకు
 నకు రాజ్యము వచ్చు నుపాయ మాలోచింపుము. లేకున్న
 నీవు కాసల్య పాదసేవ జేయవలసినదే. ఆ విషయమున నీకభి
 మానము లేకున్న నేనుమాత్రము నీ పాదసేవ సేయజాల. నేను
 చిరకాలమునుండియు గేకయ రాజకులమున మర్యాదగ బ్రవ
 ర్తించినాను. అందుచే నా కభిమానముగ దోచినది. యిపు
 డైన నీ మగడు పన్నిన మాయాతెరను అవలకు దొలగింది
 నీ కొడుకునకు రాజ్యము వచ్చునట్లు చేసికొనుము. యిప్పుడు
 నామాట వినకున్న గౌసల్య సేవ సేయునాడైన నామాటలు
 నీకు రుచింపకపోవు. ఆవైన నీ యదృష్టము.

కైక—(తనలో) ఓహో! యీమందర చెప్పినమాట సత్యముగ నేతోచు
 చున్నది. లేకున్న భరతాదు లింటలేకున్న నీ ఘనకార్యమును
 నాభర్త తలపెట్టినా ! యిందులకుపాయ మేదో మందర నే
 యడిగెదనుగాక. (ప్రకాశము) మందరా ! అట్లులైన నన్నిప్పు
 డేమి సేయుమనెదవు?

మందర—నీకు తిక్క తిరిగిన నుపాయము చెప్పెదను.

కైక—తిరిగినది. నీవు చెప్పినట్లు చేసెదను,

మందర—అట్లులైన జెప్పెదవినుము. శంబర యుద్ధమున నీభర్త నీకు
 రెండువరంబు లొసంగి యున్నాడని చెప్పితివికదా ! వాటినిప్పు
 డడిగి పుచ్చుకొనుము.

కైక—ఔ నప్పుడావరములను నాయుష్టము వచ్చినప్పు డడిగెదనని చెప్పియుంటిని.

మంద—అట్లులైన భరతునకు యారాజ్య పట్టాభిషేకమును రామునకు బసునాల్లేకు లక్ష్యావాసమును యేర్పరచుడని రెండు వరములను కోరుము.

కైక—అక్కటా ! రామున కరణ్యావాస మెట్లు కోరుదునే ?

మంద—అట్లు సేయకున్న ననేకాపాయములు తటస్థించును. నామాట వినుము.

కైక—మందరా ! మంచిమాట చెప్పితివే. అమగో నా నాధుడు వచ్చుచున్నట్లున్నది. నీ వావలకు దొలంగుము. ఆ రెండువరంబుల నడిగి పడసెదను.

మంద—మంచిది. పప్పుగో నడుగు వేయకుమా ! బహు భద్రము.

కైక—నా నాధుడు వచ్చువర కలంకారశూన్యనై దైన్యదశతో నుండెదను. [అట్లు సేయును.]

దశరథుడు—[ప్రవేశించి] ఏమిచెప్పుచూ కైకమందిరము నేడిత శోభావిహీనమై యున్నది !

సీ. కనకూతిగ్గిక భంజి • కలు చేతులను సాచి

యెంతయు స్వాగతం • బీయవయ్యె

ముంగిట మందర • ముదమారగా నిల్చి

యచితక్రియల బాద్య • మొసగదయ్యె

వచ్చితిరాయని • హెచ్చినముదమున

జెలికై క యెదురు • వేంచేయదయ్యె

ప్రతిభసర్వము వీడి • బంధితకవాటమై

నిలయంబు కనులింపు • నింపదయ్యె

గీ. మనసు స్వస్థత లేదేమొ • మగువకైక
 కే విచారమొ కాని యీ • యెడలనిట్లు
 మంగళ విహీనమైన యీ • మందిరంబు
 గాంచినంతనె నామది • కంపమెత్తె.

అయిన సమీపించి కనుగొందును గాక. [సమీపించి] ఇదిగో నిక్కడ
 సలంకారశూన్యయై శయనించియున్నది. కారణమేమి చెప్పుమా! ప్రియు
 రాల! కేకయరాజనందని! కైక! ఆవిధంబుగ సొబగుదూలి విచార
 ముతో నుంటివేమి!

కైక—[లేచి] ఓహో విచారమేమనియా! పాపము మీకు దెలియ
 దుకాబోలును. మీ ప్రియురాలు కైక కాదు కాసల్య ఆమె
 కడకే పొండు.

దశరథ—ఏమీ! నీవు మాత్రము ప్రియురాలవు కావా! యీనాడేల
 యిట్టి యాగ్రహవేశముతో నుంటివి దేవీ!

కైక—నేనే ప్రియురాలనైన నన్నింత చిన్నచూపు జూతురా!

దశరథ—నిన్నేమి చిన్నచూపు చూచితిని.

కైక—చూడకయేయున్న నేనాటి శంబరయుద్ధము యేనాటి నరములు
 యిప్పటికైన నీయగల్గితిరా!

దశరథ—నెరిగదానా! అందులకా! యీచింత. అవసరమున్నప్పుడడిగె
 దనని నీవు చెప్పలేదా! యిప్పుడడుగు మిచ్చెదను.

కైక—అట్లులైన దప్పక యిప్పు డిచ్చెదరా?

దశరథ—ఆ తప్పకయిచ్చెదను.

కైక—ముమ్మాటికి నిచ్చెదనని నాచేతిలో జేయివేయుదు.

దశరథ—ఆ తప్పక వేయిసారులకు నిచ్చెదను.

కైక—అట్లులైన భరతునకు యావరాజ్య పట్టాభిషేక మొకటి రెండ
 వది రామునకు బదునాల్గేడు లరణ్యావాసము.

దశర—హా ! మందభాగ్యుడను కదా ! దేవీ !

గీ ఆత్మ నుతునకు యశావరా • జ్యంబు గోర
వచ్చు నా వరమేనీయ • వచ్చుగాని
రాము బదునాలుగేడు ల • రణ్యమునకు
బంపుమని కోర్దగునె య • ప్రాజ్ఞురాల.

కావున రెండవ వర మేదేని కోరుకొనుము.

కైక—నాకట్లు వలనుపడదు. రఘువంశపు రాజు లాడినమాట దప్పు
వారుకారు. నాకా రెండువరంబుల నొసంగుడు. తేదేని ఆత్మ
హత్య జేసికొనియైన ప్రాణంబుల బరిత్యజించెను.

దశర—అక్కటా ! నాప్రాణము మీదికి వచ్చినదికదా ! కైకా.
చ. కరముల బట్టువాడ గుతు శ కమ్మున సర్వధరాధిపత్యమున్
భరతున కిచ్చువాడను కృ శ పామత్తినై మునిలోక పూజ్యుడై
వర లెడు రామచంద్రగుణ శ వంతుని గేహమునందు నింతయో
గిరిమిడినిల్ప వేడెదను శ గిన్నసరణ్యముపాలు సేయవే.

కైక—కరములుకాదు పదములబట్టినను నేనందులకు సమ్మతించు
దాననుకాను. నాకుచూళ్లు భరతశత్రుఘ్నులు పురమునలేని
సమయమున యశావరాజ్యము రామునకొసంగి నాబిడ్డలకు
మనువృత్తియిచ్చి నన్ను మీప్రియురాలి కౌసల్యకు దాసినిగా
జేయదలచితిరా ! మీకీన్యాయము తగదు. మాటదప్పకుంటి
రేని నాకా రెండువరముల నొసంగుడు.

దశ—నన్నుబోలిన నిర్భాగ్యుడు లేడుకదా ! కేకయరాజనందని
భరతుడుమాత్రము నాకొమరుడుకాడా ! నీవుమాత్రము నాప్రి
యురాలవుకావా ! యశావరాజ్యాధికారమురామునిదగుటచేతను
హఠాత్తుగ మంచిముహూర్తముతటస్థించుటచేతను యీకార్య
ముదలచితినికానిభరతాదులపై బ్రేమలేకకాదు. అనుగ్రహించి
రెండవవర మేదేని కోరుకొనుము.

కైక — మీ ప్రార్థనలు నా చెంతబనికిరావు. భరతునకు యశావరాజ్య మిచ్చి తీరపలెను. రాముని వనవాసమునకు బంపి తీరవలయును. లేకున్న నేనువరముల నీయలేదని బొంకుడు.

దశర — హా రామ చంద్ర ! సుగుణసాంద్ర ! [మూర్ఛిల్లును.]

రాము — (ప్రవేశించి) జనని ! కైకమాంబ ! నీవు మాతండ్రిగారిని గోరినవరముల వినియున్నాను. అందులకై నీవు సంతోషింపకుము. నే చెల్లించెదను.

చ. అనుపమ యశావరాజ్యము న • మస్తముతముడై యేలుగాక ! యో జననిరొ నీయభీష్టముగ • జయ్యన గానలకేగువాడ నా జనకునియశ్వు బర్వు శిర • సావహించుచు దీర్చివేయగా దనయుడనైన నాకు దగ • దా ! మదిశంకను వీడుచున్నరో.

కైక — రామభద్రా ! ఎత్తైన నీవు సకలగుణాభిరాముడవై యీ నీయోగ్యత మెచ్చదగినదే.

దశర — [లేచి] హా రామ ! హా రామ ! (కొరిగించుకొని విచారించును.)

రాము — జనకా ! ఏల మీకీ నెర్పిశోకము. సమాశ్వుసిల్లి యొకసారి నెన్ను జూడుడు.

దశర — ఎత్సా ! నిన్ను వనములపాలుచేసి నే నెల్లుబ్రతుకుదునోయి !

[విచారించును.]

రాము — తండ్రీ ! నామాటవినుడు యిందు దుఃఖింప గారణమేలేదు.

చ. పొరిబారి బొర్లుశోకమును నీ బుక్కిటబట్టుము పుత్రులెప్పుడున్ గురునిఋణంబు దీర్చుట కె నీ కుంభినిలో జనియించుచుంట బా మరుని విధానశోకమున నీ మృగ్గకుశుయ్య ధరాతలంబు నా భరతుడై యేలు నేను వన నీ పాలనసేతు జగంబు మెచ్చగన్.

దశర — ఓసీ ! పాపాత్మురాల ! కైక నాకుమారుడు రామచంద్రున కెంత ఘాత దలచితివే.

రాము—జనకా ! మాతల్లి కై కమాంబవై నాగ్రహమును విడువుడు.

ఆ మెకిచ్చినవరంబులు చెల్లించుట మీకును మీతనయులమైన
నూకును విధిక్యతము. నేను సంతోషముతో సర్వరాజ్యమును
భరతునకిచ్చి నేనరణ్యావాసమునకు బోయెదను. మరియు
మీయుణము దీరినదని సంతసిల్లుడు.

దశర—అక్కటా ! రామభద్ర ! నిన్నువిడచి యొక్కగడియయైన
బ్రాణములతో మనజాలుదునా !

రాము—తండ్రీ ! యూరడిల్లుడు.

చ. జనకుయుణంబుదీర్చి బుధ ♦ సగతతి మేల్బలియించు మెచ్చ గీ
తినని దశదిక్కుల న్నిలిపి ♦ ధీరత తేజము గాంచినప్పుడే
తనయుడుకాని యూరక వృ ♦ ధావచనంబుల బల్కుచుండ్లి చెం
తను వసియించినంతనె ను ♦ తప్రచరుండే ! వచింపుమార్యుడా.

దశర—నాయనా ! రామున కరణ్యావాసమును సక్షరములే నాహృద
యమును గాల్చుచున్న ప్రాయి యీమాటవిని కాసల్యమాత్ర
మెట్లు జీవించునోయి.

కాసల్య—(ప్రవేశించి) హాకుమార ! రామభద్ర ! (కొగలించి
యేడ్చును.) బిడ్డా ! నీకరణ్యావాసమును మాట నాహృదయము
భేధించుచున్నదిరా నాయనా !

రాము—జననీజనకులార ! నాజనయిత్రికై కమాంబ యీవిషయమున
నాకు మహాపాపకారమే చేసినది యేమందురా !

చ. కొమరునికంటె నాయెడల నీ గూరిమి హెచ్చయినందుచేతనే
యమిత సమస్తరాజ్య భర నీ మాత్మజమస్తకమందుబెట్టి, శాం
తమగు నరణ్యాలన వి నీ ధానము నాతలమీదబెట్టె గై
కమ సుతుకంటె నన్ను నధి నీ కాప్తత జూచుటగాదె ! యెంచినన్.
కావున మీరీవిషయమై విచారింపవలసిన యవసరములేదు.

దశర—హాకుమార ! నీనుగుణంబులు సంస్తవనీయంబులుకదా !
నాయనా !

ఉ. ప్రాణములైదు రామమయ • భావము లొట నమకొద్యజించియా
కానలకీవువ్రావ గొడు • కా యికతుచ్చములైన ప్రాణముల్
మేనవసించునే యకట • మేదినితో బనియేలనాకు, గు

ర్రా ! నినుజూచు భాగ్యమిక • రా దిదియేకడసారియే జమి.

రాము—జనకా ! అట్టి యమంగళముల బలుకకుము. పదునాల్గేమలు
బదునాల్గు గడియలలో గడపివచ్చి మరల నినుగాంచెను.

కౌసల్య—అమ్మా ! కైక.

ఉ. పట్టము నీకుమారునకె ర ప్రాభవలీలల గట్టవచ్చు నా
పట్టిన భీకరాటపుల ర పాలొనరింపక యింటివట్టునకొ
బట్టెడు ముద్దబెట్టుచును ర బాలనసేయగదమ్మ జ్యేష్ఠుడై
పొట్టకు జాలినంత సిరి ర బొందగ జాలడ కేకయాత్సజా.

తల్లీ ! కటాక్షముగచుము నీచరణంబులకు మ్రొక్కుదాన.

కైక—కౌసల్య ! నీయిచ్చకములకేమిలే. యేనాడో నాభతకా నా
కిచ్చిన వరముల నీనాడు నేను పుచ్చుకొనుట దప్ప. నాకొడు
కులు పురమున లేనిసమయమున నీకొడుకునకు రాజ్యాభిషే
కము సేయించుకొనుటకు సిద్ధపడితివా లేదా ! యెవరిల్లి
వారు పోగొట్టుకొందురా ! కావున దప్పక రాముడడవులకు
బోవ వలసినదే.

దశర—హారామచంద్ర ! నీకెంతగతి పట్టినదిరా ! యీరాకాసి కైక
యీరవికుల కాననకురారి యీపాపాత్మురాలు హాతండ్రి !
హాకుమార నీపాలింటికి మహామారి మహామారి హా రామ
హారామ హారామ (మూర్ఛిల్లును.)

కౌసల్య—హా ! యెంతనిర్దయు రాలవమ్మ భర్తగారి కెట్టి శోకమును
బుట్టించితివమ్మా !

రాము—తల్లీ ! నీవు కైకమాంబను నిందింపవలదు. ఆమె యిట్టిపట్టు
పట్టుకున్న దండ్రీగారి ఋణవిముక్తియేకాదు అమ్మా కైక
మాంబ నేను తప్పక అరణ్యవాసమున కేగెదను. నీవు శం
కింపకుము.

కైక—అట్టులైన సరియే యితరుల మాటలతోనాకేల?

సీత—(ప్రవేశించి) హా ప్రాణేశ్వర ! (పాదములబడును.)

రాము—(లేవనెత్తి) దేవీ జానకీ ! ఏల శోకించెదవు? యీశరీరంబులు
నీరాద్యంబులు నీయఖిల భోగంబులును అతి చంచలంబులు.
ప్రాజ్ఞులు వాటికై మురిసి యానందింపరు. అంతియెకాక యీ
కైకమాంబ నాకు గడుమేలు చేసినది యేమందువా !

గీ. అధిక చంచలమైన రా • జ్వరమయెల్ల
గన్నకొమరునివై బెట్టె • కరుణలేక
శాశ్వతంబైన సాధుర • క్షణాయశోర
మాధి పత్యమునాకిచ్చె • నాదరమున.

కావున నీవింకులకై సుతయు విచారింపకుము. పదునాల్గేడులునన్ను
విడచియుండ వలసి వచ్చినదని విచారింపకుము.

సీత—హానాథ ! భర్తృవియోగ సంతాప మధిక దుర్భరముకదా !

సీ. ప్రాణేశ మనచెల్మి శ భవునిచాపమో

వణమునకెతి శ రిగినన్నాళ్ళులేదు

మన పెండ్లి మంగళ శ ధ్వనులుకర్ణములందు

మలయుటలిం శ కను మానలేదు

మనముకట్టినయట్టి శ మధుపర్కముల బ్రహ్మ

ముడియాన శ వాలింక సడలలేదు

సిగ్గు హెచ్చటచే శ సిరిమించు మీమోము
సరిగగండ్లార శ గాంచంగలేదు

గీ. కటకటా మనయిద్వరి శ కలయికలకు
నంతరాయము కల్గె శ నే యింతలోన
నాధ ! మిమ్ముల విడ శ చి ప్రాణముల నిలుప
జాల ననుగూడ గొం శ పొండుసరగవనికి.

రాము—బేలా ! మైధవి ! శిరీషకునుమ కోమల్నివైన నీకరణ్యసంచా
రము కడుదుర్భరముకదా !

సీ. లలితాంగి ! పూవురేకుల • బాదమిడలేవు
కరికురాల్తోవల • దిరుగగలవె
జాబిల్లికళలకే • సై చినిల్వగలేవు
మిడియెండలకు నోర్చి • నడువగలవె
పులుగుల గజబిజి • పలుకులేవినలేవు
పులుల బొబ్బలకెల్లు • నిలువగలవె
నురటి వీవనలకే • సొక్కకుండగలేవు
ప్రబల వాయువుల కో • ర్వంగగలవె

గీ. అక్కటా రాక్షస • ప్రచారార్హమైన
నడవి యెక్కడగల • హంసయానవేడ
సంచరించుట లదియేల • స్వప్నవార్త
వినుము నావెంట రాకుమో • వనజగంధి.

నీత—జీవితేశ్వర మీరట్లనిన నేనేమందును.

చ. సతులకు మేచించదనవు శ జర్పయు గన్నులకు నుధాంజన
స్థితియును నాత్మకాత్మయయి శ చిత్తసరోజ కుటీరవాసియా
పతినెడబాయకంటె దమ శ ప్రాణము వీడుటమేలుకాదె ! దు
స్థితిబడి మీరుకానల గృ శ శింపగ నిటను నేనుఖింతునే.

కావున బ్రాహ్మణేశ్వరా ! సుఖమో కష్టమో మీరెందున్న నేనందేముం
డెదను. నారాక కంగీకరించువరకు నేను మీపాదముల విశువజాల.

(పాదముల బట్టుకొనును.)

రాము—ప్రేమసీ ! నీరాక కటులే నమ్మించితిని తెమ్ము.

లక్ష్మ—(కోపముతో బ్రవేశించి) ఔరారా ! రఘుకుల చూడామణి
యైన శ్రీరామమూర్తికి అరణ్యావాసమా ! ఆహా ! ఎంతటి
చెడుకాలమువచ్చినది. అన్నయ్యారామచంద్ర ! మీకిదేమివెరి

చ. ముసలితంబుచేత మతి • పోయియొ కై కమ దుష్టతాంత్రిక
వ్యసనముచేతనో గురుడు • ప్రాజ్య ధరాధిపతిత్వమెల్ల కై
కనుతునకిచ్చుగాక నిను • గానల కేగుమనంగ నెవ్వడి
రసికుడు నీవు పోవ సగరా యె • వరై నను విన్న రమ్మికన్

(చేయి పట్టుకొని లాగును)

రాము—తమ్ముడా యిది గుర్వాజ్ఞకదా ! చెల్లించుట నాకు విద్యుక్త
ధర్మము. కావున నాకడ్డు పెట్టకుము

లక్ష్మ—అన్నన్నా ! యెంతకష్ట మెంతకష్టము !

శా. ఓసీకై క ! వరంబులంచు బతినె • ట్లో బుట్టలోబెట్టి, ధా
త్రీసామ్రాజ్యము నాత్మపుత్రునకు గూ • ర్నిన్ జేర్చితొగాక రా
కాసీ ! యీరఘురామచంద్రునకును • గౌరణ్య వాసత్వ మే
లా ! సంధింపగ బుద్ధిపుట్టె ద్రవలేదా • నుంతయున్ దుర్గతీ.

నిన్నీతీహాసిచే దుత్తునియులు జేసి మావంశమును నిష్కంటకము
గావించెదను జూడుము. (ఖడ్గమునెత్తి మీదికి వోవును.)

రాము—(వారింది) తమ్ముడా ! శాంతింపవ్రోయి. అడుదానివైగత్తి
దూయుటదగునా !

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! యెట్లు శాంతింపుమనెదవు.

ఉ. లోకములెల్ల నీ రవికు శ్రీ లుండగు రాముడే యీశుడందు న
స్తోక ముదంబునన్ బొగడ శ్రీ దుచ్చపుబుద్ధిని నిన్ను రాజ్య ను
శ్రీకైడబాపి కానల గృ శ్రీ శింపగ బొమ్మన ధర్మమానె ! యీ
కైకను కేకయాత్మజుల శ్రీ ఖండనసేయక శాంతిగాంతునే.

అన్నన్నా ! అఖండ తేజోమయ ప్రభాకర మరీచికా మంజరిని జూచి
నహింపలేని దివాంధముపగిది జగజ్జన జేగీమమాన పవిత్ర చరిత్రు
డైన యీరఘుసులపాన వారచంద్ర రామచంద్రులిగాంచి యీదు
శ్చారిణి యీకులపాంసని యీకైక సహింపలేక అరణ్యావాసమును
విడిచెనుగా ! బౌరా ! కాలరుహిమ.

రాము—తమ్ముడా శాంతింపుము. మాతృదేవతను నిందింపరాదు. ఆమె
దుశ్చరిత్ర మెట్లున్నను నీవిపు డనార్యమగు కోపమును వహించి
దుశ్చరితుడవు కాజూచు చున్నావు.

ఉ. కోపము రాజ్యవృక్షమున శ్రీ కున్ బరికింపగ వేరుబుద్ధి సం
తాపము గొల్పనగ్ని శిఖ శ్రీ ధార్మిక చింతల నూర్చివేయగా
జీవుకుట్ట సౌఖ్యముల శ్రీ చేటు నఘుబుల క్లియనైన గూ
పాపపు గోపమూనుటలు శ్రీ భావ్యముకామర శాంతిగాంచుమా.

వత్సా లక్ష్మణ ! నాయందు భక్తి కలిగినవాడవేని శాంతించి యీదు
మను నిందింప కుందువని తలంచెదను.

లక్ష్మణ—అన్నయ్యా ! నీవు నన్ను వారించుచున్నావు కాని యీకైక
కీఘోర (వండ్ల గొరుకుచు) కృత్యముతగునా ! అన్నా ! ఎంత
లెంతలు పుట్టుచున్నవి.

రాము—వెరితమ్ముడా ! మనమన శాంతివహించి నాచూటవిచుమా !
దైవ నిర్ణయమునం జేసి నావనవాసవిధికి గైకమ్మ నిమిత్త
మాత్రురాలైనది కాని వేరుకాదు. నాఫలమున నిట్లువ్యాధి
యుండ గైకపలుకకున్నను మరొక వ్యాజముననైన నాకీశ్రమ

తప్పదు. ఇంతకు నేహేతువుచే నాకిట్లు విధించెనో కనుగొన
జాలము. నేను పోయివచ్చెద. నీవు సమ్మతించి నన్ననువుము.
లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! ఎంతమాట పలికితివి !

చ. అనఘచరిత్ర ! నీవు పద ర మావలబెట్టిన తక్షణంబె ప
త్తనము స్మశానవాటిక వి ర ధంబున నొప్పదె ! పౌరులెల్లరున్
వనటను గుందరే ! అటుల ర బాడ్వడినట్టి పురిన్ వసింప నొ
ల్లను దనువెంట వచ్చెదను ర లక్ష్మణునిపై దయయున్న నొప్పవే.

రాము—తమ్ముడా ! నాకొరకు గౌసల్యాదేవి పరితాపమునకు దోడు
గా నీవలన సుమిత్రాంబకు నూర్మిళకు గూడ సంతాపము గలి
గింపరాదు. నీభక్తికి మెచ్చితిని. నామాటవిని నీవాగిపోము.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! త్రిలోకపూజ్యుడవైన నీకె సంతాపదశకలుగ
నీ సుమిత్రాదులకును నాకును కలిగిన సందర్భచూ ! కావున
నీ వాజ్ఞ నీయకున్నను నీ వెంటనేను రాకమానను.

రాము—వత్సా ! అటులైన రమ్ము.

కైక—(తనలో) యీకోపచారి వాడు రామునివెంట బడి పోవుటకు
సమ్మతించుటచే నాభయము తీరినది. (ప్రకాశము) రాము
మూర్తి అడవులకు బోవువారికి నారచీరల సిద్ధపఱచితిని
ధరించి పోవువారెవ్వరో వేగ బోవలయు.

రాము—అమ్మా ! యిదే పోవుచున్నాము. లక్ష్మణా ! మన వియోగ
ముచే మఱింత తపింపకుండ దండిగారిని బ్రబోధింపక యే నమ
స్కరించి పోవుదము.

లక్ష్మ—యిట్టివానిని బ్రబోధించుటయుగూడ ననవసరమే !

రాము—తల్లీ ! పోయివచ్చెదను. (తల్లికి నమస్కరించును.)

సీత—అత్తా ! పోయివచ్చెదను.

కౌసల్య—హావత్సలార ! ఎట్లు సహింతునురా ?

రాము—గీ. ఎన్నటికి మిమ్ము జూతుమో • కన్నతండ్రి

చాల దయయంచుమయ్య రా • జన్యతిలక

లక్ష్మ— కానలకు బోవుచున్నాము • కై కవలన

సీత— మీరుణము తీరెనుకదయ్య • మేదిసీత.

కానల్య—హా రామచంద్ర ! (మూర్ఛిల్లుచు తెరపడును.)

2 వ రంగము—అయోధ్యాపురవీధి.

(భరతశత్రుఘ్నులు ప్రవేశించెనరు)

భరతు—తమ్ముడా ! శత్రుఘ్ను ! మనము బయలు వెడలినది మొద
లుకొని అన్నియు దుశ్శకునములే తోచుచున్నవి. యేమి యాపద
మూడెనొకదా !

ఉ. వామ భుజంబుకంపిలెడు శ వాయస మొక్కడు కట్టితీర్చె న
య్యో నుది కొందలంపడెడు శ నొయ్యన గొట్టుకొనంగసాగె నా
వామ విలోచనంబు లెడ శ బాటొదవెన్ జరణంబులందు నిం
కేమివిపత్తు విందు మొకొ శ యంతయు దోచకయుండె తమ్ముడా.

శత్రు—అన్నయ్యా నాహృదయముగూడ శంకాకులితమగుచు నే
యున్నది. యిందువలన మన కేదియో యప్రియమే వినబడునని
తలంచెదను.

భర—వత్సా శత్రుఘ్ను చూడుమావంక.

సీ పురనోపురద్వార శ ముల తోరణంబులు

బంధించి విడచిన శ పగిదిదోచె

అల్లదే సౌధగే శ హాళుల జితపురంగు

లద్దుచు నాపిన శ యట్టుతోచె

అదె వణిక్సంఘంబు శ లాతనవస్తువులమ్ము

కొనమాని చింత శ తో గూగుచుండె

నలు గెలంకుల దుకా శ ణపు గొట్టులను చూసి

వేసినారేల యా శ ల్లాసముడిగి

గీ. మనలగాంచియు బ్రజలు చూ శ డని విధాన

మోము లావలకునుద్రిప్పె ♦ నేమికత మొ

పురమునందేమి యాపద ♦ మూడెనొక్కొ

తమ్ముడా ! చూడగా వి ♦ చారమ్ము పొదలె.

శత్రు—అన్నయ్యా ! ఏదో విపత్తుమూడెననుచూట నిశ్చయము. అదే

కదా ! కైకమాంబగారి భవనము. ఆమెవలనగ్గాని మనకు

దెలియదురమ్ము

(నిష్క్రమించెదరు.)

కి వ రంగము—కైక భవనము.

భరత—తమ్ముడా ! అయోధ్యాపురమెల్ల యెట్లు శోభాదరిచాణందై

యున్నదో, మనతల్లిగారి మందిరముకూడ నటులే , శోభావిహీ

నమై యున్నదిసుమి ! తప్పక మేదో గొప్ప యాపదయే తట

స్థించి యుండనోవు

శత్రు—ఇంకను సందియమేల ?

కైక—(ప్రవేశించి) హా కుమారులార ! (కౌగలించుకొని

దుఃఖించును.)

భరత—తల్లీ ! ఇంతవిచారమునకు గారణమేమి ? పూజ్యులైన నా

తండ్రిగారికి గుశలమా ?

కైక—అయ్యో నాయనా ! యిక నెక్కడి తండ్రిగారోయి, ఆమహా

త్తుడు స్వర్గస్తుడైనాడు కదా .

భర—హా తండ్రి !

శత్రు—హా జన కా (మూర్ఛనందుదురు)

కై క — కుమారులార ! కాలగతి అట్లున్నది విచారింపకుడు.

భర — (లేచి) హా సుతవత్సల ! హా జనకా !

చ. సరవిని దేవదానవులు • సంగరమందున దైత్యకోటులకు
నురుముగ జేసి దివ్యుల క • నూనజ మంబును గూర్చి సద్యశ
స్వరణము స్వదిక్కులు • శోభిన జేసిన యట్టితండ్రి ! ము
ర్ఖరతర దుఃఖవారిధి గు • భాలున మమ్ముల ద్రోసిపోయితే
శత్రు — హా కుమార నయజీవిత ! తండ్రీ !

చ. ప్రవిమల సచ్చరిత్ర ! మము • బాసి దివంబు నలంకరించి తే
రవినమ తేజ ! యో యమర • రాజి జయూన్వద ! నీవు లేమిచే
భువనము లాక్రమించెగద • భూరితమంబు ప్రభాకరుండు లే
నివిధముగా జగంబలరె • నిన్నుద్యజించి సహించుటల్లొకో.

హా సుతవత్సల ! నీ కుమార చతుష్టయమున కేమిగతి చెప్పితివి ?

భర — అమ్మా ! అమ్మహాత్ముని యస్తమానదశకు గారణమేమి ?

కై క — ఏమని చెప్పుదునోయి, రాముని వియోగ కారణమే.

భర — ఏమీ ! రాముని వియోగమా ! ఆతడెందు బోయెను ?

కై క — రాము డరణ్యావాసమునకు గదా పోయియున్నాడు.

శత్రు — హా ! రామున కేమి అరణ్యావాస ఖర్మమేమి ?

కై క — మీ తండ్రిగారు తొల్లినాకు రెండువరము లొసంగినారు.

అందు నీకు యావరాజ్య పట్టాభిషేకమును నేయుటను

రామునకు బదునాల్గేడు లరణ్యావాసమును నిణాయించినారు.

భరత — నిన్నాయన వరము లడుగుమన నీవీవిధంబుగ గోరి రాము

నడవులపాలు చేసితివిగా ! ఓసీ ! కులపాంసనురాల ! కై క !

యెంతఘాత తలచితివే.

ఉ. కేకయరాజనంశమను శ క్షీరపయోధి హలాహలంబనా

వ్యాకులహేతువై జనన శ మంది దినేశకులంబునెల్ల చీ

కాకుపడంగ జేసితివి శ కా ! కులపాంసని ! రామచంద్రును
శ్లోకుని గానలన్ గలిపి శ శుద్ధచరిత్రుని భర్తజంపితే !
శత్రు—ఓసీ ఘాతకురాల ! ఆసర్వలోకవంద్యుని రాముని కానలపాలు
సేయుమని కోరుటకు నో రెట్టులాడెనే !

కై—శత్రుఘ్ను ! పితృవాక్యపరిపాలనము సేతునని నేనుకోరునంతలో
ఆత్ర) పడిపోయినాడు. అందులకు నే నేమిసేయుదును. వాని
వియోగము సహింపలేక హా రామ ! హా రామ ! యని బెంగ
డిల్లి నీ టవకుండు స్వగ్గస్తుడైనాడు. ఇతకును ఏకార్యమైన
మగవారిచేతులో నుండును కాని ఆడుదానిచేత నుండునా !
అది తలచిన కార్యమగునా ! ఓ తండ్రిగారి కళ్ళెరమును
తత్తలైలకటాహమున ముంచి దాచి యుంచినాము. మిగుల
వగవక అగ్ని సంస్కారము చేసి పిదప రాజ్య మేలుకొనుడు.

భర—హా జనకా !

ఉ. రాముని బుణ్యశీలుని • రణ్యము సాలొనరింప గాదటం
చీమెకు బుద్ధి చెప్పదగదే • వినకున్నను జంపరాదె ! క
ట్టా ! మహనీయ హార్తినిద • టాటున గానలకంపి పుత్రీ ! హా
రామ ! యట్లయి నేప్పుచును • బ్రాహ్మణుల నివ్వడనాడ చెల్లు నే

కైక—భరతా ! నీవన్నట్లు తన కిష్టములేకున్న నాకు బుద్ధి చెప్ప
రాదా ! వినకున్న జంపివేయరాదా ! యితకును కారణార్థ
మట్లున్నది. వారలకై విచారింపక భవిష్యత్కార్యమును
జూడుము. జన్మించుట మరణమున కేగదా !

శా. నీ వేదాంతము ముడిపోయెనుగదే ! శ నీకింత సిగ్గెన లే
దా ! విశ్వేశుడె రాముడయియు బుధుల్ శ స్త్రాత్యంబుల జ్ఞేయగా
నావిజ్ఞానిని బారదోలి పతికిన్ శ బ్రాణాంబులం దీసి వై
గా విశ్వంభర నేలుకొమ్మనెదులో శ కంబుల్ ననుకొ గిట్టవే.

కైక—భరతా ! లోకములు నిన్ను దిట్టట కంత క్రొవ్వినా ! లోకులకేమి పలుకాకులవంటివారు. అన్నదమ్ములలో నొకడు రాజ్యమేలిన దక్కినవారికి మనువృత్తియే కదా ! ఆ నాడిచ్చిన వరములచే నీకు రాజ్యము సంప్రాప్తమైనది. నీపుణ్యము మంచిది. నావలన నీకీపదవి వచ్చినదని సంతోషింపక వైగా ఆగ్రహము జెందుచుంటివా !

భరత—ఏమీ ! మాతండ్రి నీకు వరములనే యిచ్చెనుగాని యీవిధములైన వరములను నీవు కోరకయే నాతండ్రి యీవిధుల నేర్పరచెనా ?

కైక—నేనే కోరితినిలే. అయినను నీ మేలుకొరకే నే నిట్లు కోరితినిగాని నేను నెత్తిని బెట్టుకొని యూరేగుటకు గాదు రాముని బాయలేక లక్ష్మణును నీతయుగూడ నడవులకే పోయియున్నారు.

భరత—ఛీ, ఛీ, కులపాంసనురాల ! మా అంగరికిని మారకగ్రహమవు కాని తల్లివి కావేసీవు.

చ. జనకునిజాపి భ్రాతరఘు శ సత్తము భూతలమాత సీత, ల
క్షణుల నకారణంబుగను శ కానల పాలొనరించి నింద మా
ళిని ధరియించి సిగ్గునిద శ లించి ధరాభరమేలుకంటె జ
చ్చిన గడు మేలుకాదె ! కుల శ శీలము మంటలపాలు సేసితే.

కైక—అన్నన్నా ! ఎంతపిచ్చివాడవుర భరతా.

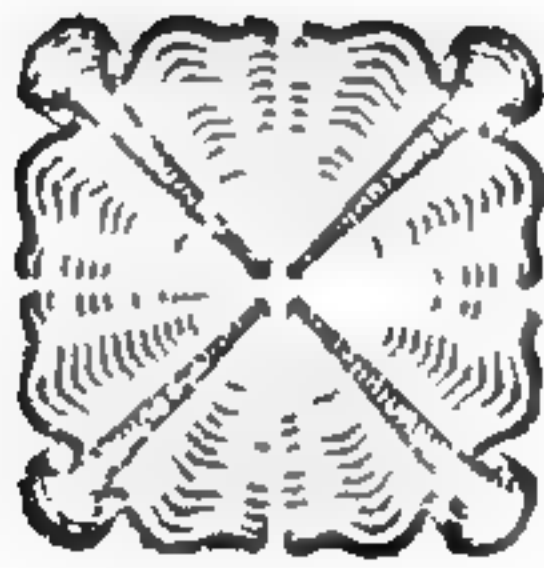
ఉ. సంగరమంచు నీ పితకు * సాయము జేసి వరాలగాంచి యి
బ్బంగిని రాజ్యమున గొనగ * వద్దను మూర్ఖుడు వేటొకండు భూ
మింగలడే సమస్తమగు * మేదిని రాజ్యము చేళజిక్కె నీ
వెంగలిబుద్ధిమాని రఘు * వీరుడవై ధర నేలుకొమ్మికన్.

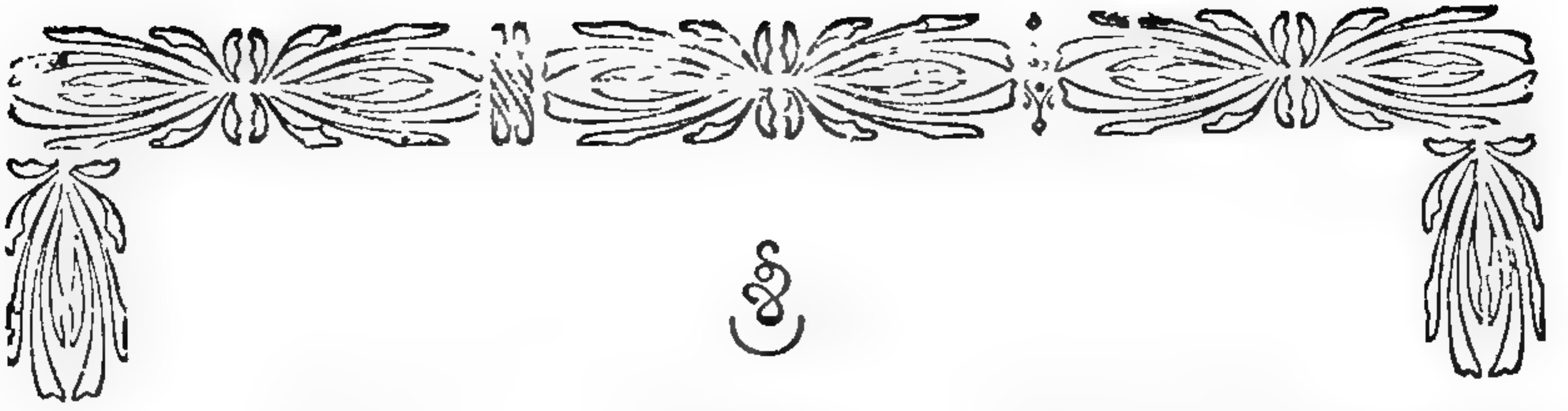
భర—ఓసీ పరమదుర్మార్గురాల

ఉ. ఇకొకసారి యిట్లు వచి ర యించితివేని త్వదీయశీషామూర్త
 గొంకక దృంచివై చి జన ర కున్ బొలియించి మహానుభావు ని
 శృంకత బారదోలు కల ర పంపుఫలంబును బొందజేసి యో
 పంకిలచిత్త ! రాముపద ర పద్మములన్ భజియింప బోయెదన్.
 ఇక నీవు నోరుమూయుము. పూజ్యురాలై న కాసల్యాదేవి పదముల
 బడి యీ దోషము నే నెఱుంగను తల్లియని వేడుకొని యుత్తరక్రియ
 లాచరించి ఆ శ్రీరామమూర్తివలె నేనును వల్కముల ధరించి
 యరణ్యములకు బోయి నా యగ్రిజ చరణసేవసేయుచు గాలము
 గడిపెదను. శత్రుఘ్న యికరమ్మా.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ

సంపూర్ణరామాయణనాటకము.

షష్ఠాంకము.

1 వ రంగము—చిత్రకూటచలము.

(రామలక్ష్మణులు సీత ప్రవేశించెదరు).

రాము—దేవీ ! జానకీ !

చ. ఉరుతర భోగమందుచు నశ్రయోధ్యపురికా నుఖియించు నిన్ను భీకరదహనాంతరములను శ్రగ్భములకా బడలించుచుంటినో సరసిజనేత్ర ! నామది విశ్రాంతము నేమని తెల్పువాడ బూసరమును నగ్నిమాడిచిన శ్రాద్ధున నిన్నలయించి తక్కటా.

ప్రియరాల ! భీకరారణ్యసంచారము అబలలకు దుస్సాధ్యమని యెంత చెప్పినను వినక, నా వెంటవచ్చి యెట్టి యిక్కట్టుల పాలైతివో, అనుభవమయ్యెనుగదా !

సీత—ఆర్యా ! మీరు నాకై కొండలపడవలదు.

గీ. ప్రాణనాయక మీ పద • పద్మ సేవ
సలుపుచుండిన సీతర క • ప్తములు నాకు
సౌఖ్యములుకాగ దోచు నా • స్వాంతమునకు
గాన నాకయి చింతింప • మానగదవే.

అదియుగాక, యీ చిత్రకూటనగము మనకు గడువాస యోగ్యమైనది.

రాము—ప్రియరాల ! అట్లనక మఱేమందువు. నాయందలి భక్తియే
నీ చేత నట్లు పలికించినది చూడు. మీ చిత్రకూటచలము.

సీ. కిన్నర మిధునముల్ ♦ కేళీ విహారంబు

సలుపు బూదోట నా ♦ చాయగనుమి

విధుమండలంబు జూ ♦ బింప దత్తత్సభా

ధవళిత శిఖర సం ♦ తతుల గనుమి

వివిధరత్నద్యుతుల్ వె ♦ లయ జిత్రములైన

సానువుల్ కల పృ ♦ దేశముల గనుమ

అల్లదే విమల జనా ♦ శయ సంపుల్ల

కమలకానన ను ♦ గంధముల గనుమ

గీ. ఈగతి మనోహరం ♦ బయి యెసగినట్టి

చిత్రకూటచలమున వ ♦ సింఘవారి

కేరికి నుఖంబు నీయదో ♦ సారసాక్షి !

గాన శ్రమవాసి యిందు ను ♦ ఖంబు గనుమి.

సీత—ప్రాణేశ్వర ! ఈనుఖములు నుఖములా ! మనము పమనార్గే
డు లరణ్యావాసముచేసి నుఖంబుగ నయోధ్యకు జేరినప్పుడు
కదా ! మనకు నుఖము.

రాము—తమ్ముడా ! ఈ కోలాహలమేదో చూడుమా !

చ. పులుగులు మింటికై యెగసె శ భూరిరవంబులతోడ జంతువుల్
గలుగుచు బారజొచ్చెడు న శ కారణమిట్టులలేనిపోని వ్యా
కుల ముదయింపబోదు కను శ గొమ్ము భయమ్మున కేమిహేతువై
వలనుగ దమ్ముడా ! మనము శ వారణసేనుగ నర్హమకాగదా !

లక్ష్మ—(అటునిటు చూచి) అన్నయ్యా ! ఆ భరతుని దుండగము
జూడుమా ! సేనలతో మన మీదికి యుద్ధమునకు వచ్చు
చున్నాడు.

మ. పదునాల్గేడు రణ్యముల్ దిరిగి యా * వైవచ్చి తన్నెన్నడో
 కదనక్షోణినెదిర్చి రాజ్యమున్ వీ * కన్ జేకొనన్ రామడం
 చుడమిన్దొక నుతుగడు వచ్చెనదిగో * చూడంగదే యోదయా
 స్పద ! నీశాంతమె యింతదెచ్చెరణమున్ * సల్పంగ లే లెమ్మికన్
 రామ—వెరితముండా! భరతునివంటినుగుణార్ణవుడేమి? మనమీదికి
 యుద్ధమునకు వచ్చుటేమి? తనతల్లి చేసిన యపచారమునకై
 తమింపుడని మనల వేడుకొనుటకై వచ్చుచున్నాడు కాని చల
 పాదియై వచ్చుటలేదు. కావున నీవు త్వరపడి చాపము నెక్కు
 వెట్టకుము.

అత్తు -- అక్కలా! అన్నయ్యా! కత్తి నెత్తిమీది కెత్తిగను పూలదండ
 యనియే తలంచుచుంటివిగా! సరే అనుపిచ్చుట నీవే తెలిసి
 కొనగలవు

(భరతశత్రుఘ్ను వశిష్టులు ప్రవేశించెదరు.)

భరతు — (చేతులు జోడించి) హాసర్వలోక శరణ్య! రామచంద్ర !
 ఉ. రామగుణాభిరామ ! య ఘ ధ రాజవిరామ ! దినేశసత్కులా
 రామవసంత ! ప్రానవై ప ధ రాత్పర ! నాజనయిత్రి దుష్టయై
 నీమహిమంబు నుతముగ ధ ణిపక కానలపాలుజేసె న
 య్యా మది క్రూర్యమూసక ద ధ యామతినన్న సముద్ధరింపవే.

(పాదములమీద బడును.)

రాము—తముండా భరత ! నీకీ వెట్టియేల? కైకమాంబ నాకేమియు
 నెగ్గునేయలేదు గుర్వాజ్ఞనుబాలించుటకై నేనుయీవనవాసము
 నకై వచ్చితిని. ఆమెవై నాకెంతయుక్రూర్యములేదు. నీవుసంకో
 చింపకుము కాని,

ఉ బిడ్డలబోలు పౌరులను * వీడి మహాత్ముని తండ్రి సేవలనో
 జడ్డనద్రోసి సంయముల * జక్కగ బోవక రాజకార్యమే

యొడ్డునదోసియోననుల ॥ నుండెడు సన్గన వచ్చినావె హా
చెడ్డలు మూడవే నృపతి ॥ నీచును వీడిన వెట్టి తమ్ముడా
భరతు—అన్నయ్యా! లోకపూజ్యుడనైన నీవే యఖిలమును బాయ
నీవియోగ సంతాపభరము నోర్వజాలక మనలగన్నతండ్రి దేహ
మునుబాసి స్వర్గము జేర నేనిందు వచ్చుట హానియా!

రాము—ఆ ఆ మనతండ్రి దేహమును బాసినాడ! హాజనకా[మూర్ఛి
ల్లును]

లక్ష్మ—హానుతీవత్సలా! (మూర్ఛిల్లును)

నీత—హాన్నుషాభిమానీ! [మూర్ఛిల్లును]

వశి—ఓరామ లక్ష్మణ నై దేహులార! కాలవిషర్యయమునకు బ్రాజ్ఞ
లైయును మీరిట్లు శోకింతురా లెండు లెండు.

భరతు—అన్నా రామచంద్ర! లెమ్ము (లేవనెత్తును)

శత్రుఘ్ను—లక్ష్మణా! మనము నేటికి దండీలేని వారమైనాము.

లెమ్ము విచారము మానుము.

రాము—హానుతవత్సల! తండ్రి

ఉ. కౌశికుజన్నమున్ మనుప ॥ గా ననుబంపెకు నప్పు డేదయా

వేశముతోడ నశ్రువుల ॥ వేమరు గన్నులరాల్చినావు పృ

ధ్వీశశిరోమణి! వనుల ॥ కేగెద నిప్పుడటన్న బెంగచే

బ్రాశనమాని ప్రాణముల ॥ బాసిన వాడనె! పుత్రవత్సలా.

లక్ష్మ—హా జనకా!

ఉ. రామునిజూడ లక్ష్మణుడు ॥ రాడత డెందులనుండెనంచు స

ప్రేమను బృచ్ఛచేసెదవు ॥ వేమరు నేగనుపింప నేడిరా

గాముడటంచు బల్కెదు ॥ నిరంతరమా గతినొప్పుతండ్రి! మ

మ్మా మొయిబ్రోచు వారెవర ॥ హీన కృపాలయ పుత్రవత్సలా.

శీత—హాన్నుషాభిమానీ ఆర్యమహాశయ!

ఉ. తల్లినిగాంచినట్లు గుణ శ్రీ భామను శాంతను సూచినట్లు న
 న్నెల్ల విధంబులక గుణ శ్రీ నేలుచు మామకవంశమందు సం
 పల్లవితాంగివంచుదయ శ్రీ వార నుతింతువు నన్ను నేటితో
 సెల్లెనె ! మీ ఋణంబు నృప శ్రీ శేఖర ! మాగతియేమి చెప్పితే.
 వశిష్ట—రామభద్ర లక్ష్మణ బిడ్డా జానకీ! సద్గతినందిన వారల విష
 యమై విలపింపరాదు. రామచంద్రా! తనతల్లి కైక చేసిన
 యనార్యకార్యమునకు క్షమించి అయోధ్యకువచ్చి నిన్ను
 రాజ్యమును బరిపాలింపమని భరతుడు వేడుకొనుటకై వచ్చి
 నాడు.

భరత—అన్నయ్యా ! పాపాత్మురాలైన నాతల్లి యపచారమును
 మన్నించుము.

రాము—తమ్ముడా! యిందు కైకమాంబ చేసినయపచారమే లేదు.
 నీవు నామాటవిని,

చ. ప్రజలను పుత్రసామ్యులుగ • భావన జేయగదన్న మాని
 ల్లజలకు సేవజేయుచు వి • లాసగ నీపదునాలుగేండ్లు న
 క్కజముగ గానల వ్దిరిగి • కృష్ణుర నీ దరిజేరువాడ వి
 శ్వ జనులుమెచ్చ రాజ్యపరి • పాలనముక బొనరింపు తమ్ముడా!

భరత—అన్నా! నీవెన్ని చెప్పినను రాజ్యపరిపాలనము సేయజాలను.

మ. జనకుండాగతి బ్రాణము ల్విడువగా • సామ్రాజ్య మేలంగ జా
 లిన పూజ్యుండవు నీవె యీగతి వనా • లిన్ భార్యతోద్రిష్కరన్
 ఘనశోకాగ్నిని గాలిపోయిన స్మశా శ్రీ నక్షోణి రాజ్యంబునా
 ననయంబున్ భరియింపజాల రఘు రా • మా! వచ్చియేలంగదే.

రాము—తమ్ముడా నేను త్రికరణశుద్ధిగ జెప్పుచున్నాను. వినుము
 పితృవాక్యమేరికిని దాటగూడనిది కదా మనతండ్రి నీకాధరణి
 సామ్రాజ్యమును నాకీ వనరాజ్యమును బాలింపుమని యా
 నిచ్చినాడు. ఇంతకును గారణ భూతురాలు కైకమాంబ యని

నీవామెవై నాప్రిహవరాదు. ఆమె నిమిత్త మాత్రురాలు.
ఇదియంతయు దైవనిర్ణయము భగవంతుండీ నిర్ణయము నేయు
టకు గారణమేదో మనము అనంతరమునగాని తెలిసికొనలేము.
భగవన్నిర్ణయము చాట దరిముకాదు. నీవు 'స్వస్థచిత్తుడవై
పోయి రాజ్య మేలుకొనుము నాయందు భక్తికలదేని రెండవ
మాట బలుకక నేను చెప్పినట్లుచేయుము.

భర—అన్నయ్యా! అట్టులైన మీపాదుక లొసంగితిరేని వాటినొకచో
నుంచి మీ పేరున నందిగ్రామమున వసించుచు రాజ్యమేలేదను
కాని మీరు రాకుండ నయోధ్యలో బ్రవేశింపజాల.

రాము—తమ్ముడా! అట్టులైన నీవే తీసికొనుము. (పాదుకలిచ్చును)

భరతు—గీ. ఎవని పదపద్మ రేఖ వై ♦ కిలతసోక

రాతినాతిగజేసె ప్ర ♦ ఖ్యాతిమీర

సట్టి శ్రీరామపాదుక ♦ లాదరమున

మాళి ధరియించి రాజ్యంబు ♦ నేలువాడ.

(శిరమున ధరించును.)

రాము—తమ్ముడా! నీకు శ్రేయముగుగాక ?

వశి—రామచంద్ర! సున్నోతులరై పితరులకు దిలొదకాదుల విడచి
యనంతరమ దండకారణ్యమునకు ఖోవగలరు రండు పోవుదము.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ

సంపూర్ణ రామాయణ నాటకము.

సప్తమాంకము.

1. రంగము—దండకారణ్యము.

[రామలక్ష్మణ సీత ప్రవేశించెదరు]

రాము—దేవీ జనకరాజనందని! అత్రి మహర్షి చెప్పిన దండకారణ్య మిదియే నుమీ!

ఉ. కూరమృగంబుల పాదల • ఘోరత బొబ్బలువెట్ట భీతిమై
పారెడు మింటికై సకల • పక్షిగణంబులు, లేళ్లగుంపులు
దోరముగాగ గుల్మముల • దూరెడు నిందున దైత్యకోటి స
చారము నేయుటబ్బరమే • సంయము లిందువసింప నేర్తురే
సీత—నాధా యీదండకారణ్యము చూచుటకే భయమగుచుండ
నిందువసించు వారెంతటి కర్కశులు కావలయును! కావుననే
యిందురాక్షసులు వసింతురు. అబ్బా నాధా! నడువ లేకుం
టినికదా!

చ. ఒక యడుగైన నేయుటకు నోపిక • లేదుకదా! పథంబు కం
టకమయమయ్యె నెట్లొ!యిచ • టగయి నేయుదుమన్ననుక్కిరి
సుకరముకాదు మై వడక • జొచ్చెడు జమ్మటలూరె బ్రాణనా
యక యిక నేమిదిక్కు నను • నావలజేర్చుట లెట్లో దైవమా.

రాము—ప్రాణేశ్వరీ కాంతార సుచార మెట్లుండు ననుకొన్నావు.
దుర్భరమని నేను తొలుతనే చెప్పితినికదా!

సీ. ఆరామ మా ! శ భీకరా రామములుకాని

హంస యానములతో శ నాటలాడ

కేళీ పికప్రజ శుకాలాపములె ! భీక

రారావములె కాని శ యాలకింప

సౌఖ్యాస్పదపు భర్తా శ సౌధంబులే సాధ్వి

శాత పాపాణముల్ శ సంచరింప

ఆళీ జనంబుల శ కాన్పదమే ! దైత్య

గణముల కిల్లు స శ ఖ్యంబు సలువ

గీ. రచుణిరో యిట్టి భీకరా శ రణ్యమేడ

మించు బోడులకును విహ శ రించుటేడ

నిన్ను విడనాడలేక శ యాయెన్నరాని

వెతల బడుచుంటివీపు చె శ ప్పినను వినక.

సీత—ఓజీవి తేశ్వర ! మనకర్మసూత్రమును మనలనిట్లునడపించుచుండు
దాటదరచూ కాపున నాకొరకు విచారింపకుడు

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! నేనానాడే చెప్పితిని యాయాడుదాని మాటకు
మనము బద్ధులమై యిట్టిశ్రమకు వలమొగ్గరాదని కన్నులార
చూచుచుంటివా ! ఇపుడు వై దేహి యెంతశ్రమ పడు
చున్నదో.

ఉ పాతకురాలి కైకను కృ • పాణముచే బరిచూర్చియున్న నీ
భూతలమాత సీత వన • భూముల సంచరణంబు నేయుచు
బ్రాతిగ శాతకంఠ్రక వి • భంగ పవాంబుడ యాచునిట్లు నే
త్రాత తబాష్పబిందువుల • సంతముగా గుఱియంగ సాగునే.

రాము—తమ్ముడా ! ఎంత చెప్పిననునీధూతత్వముమానకుంటివిగదా !

లక్ష్మ—అన్నా ! మనకిన్ని కష్టముల గలుగ జేసిదురాత్మురాలి యెడ
ధూతత్వము జూపుట నుచితమా ?

రాము—

మ. అదిగో గోపురమాను మన్నస్సృతిలేదా శ తమ్ముడా ! యెట్టి దు
ర్మదవాక్యంబుల బల్కజొచ్చితివి ! శౌ శ ర్యంబెల్ల మాతృవ్యధా
స్పదమానట్టుల జేయబాడియొకొ తు శ చ్ఛశ్రీకినాశించియీ
సుదత్తికా దల్లిని జంపుటల్ రవికు శ లక్ష్మోభంబుగాకుండు నే.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ; మాతల్లి నై దేహిపడు కడగండ్ల జూచి సహింప
జాలక అట్లంటి నాయపచారమును మన్నింపుము.

(తెర లేవ విరాధుడు వికృతాకారముతో బ్రవేశించును)

విరాధుడు—ఆహాహా ! నేడొత మంచిదినము చిరకాలమునకు నాకు
మనుష్యరూపము లభించినదే ! వహవా యీసిల్ల బహు
కోమలముగ నున్నది. తాటితేగలోని లేత చందమామవలె
బహుకుచిగా నుండును. ముందువీరి జవిచూచెదగాక (స్తీతను
బట్టుకొనును,)

స్తీత—హా ప్రాణేశ్వరా ! (మూర్ఛిల్లును)

విరా—ఓరొరి మనుష్యాశములార ! అఖిలదేవ యక్షకిన్నర విద్యాధర
మనుష్యలోక దుర్ని రీత్యుజ్జై న యీవిరాధుడు సంచరించు
భీకరారణ్యమున మనుజులు సంచరింప వెరతురే. ఔరా మీగు
తాపన వేషములతో నొత నిర్భయముగా బ్రవేశించితివిరా !

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! త్వరపడి వేగ వీరివై శరమును సంధించుము.

రాము—(బాణములవిడచి) ఓరీ ! విరాధ ! యిదే చచ్చితివిరా !

విరాధు—ఓరి కుర్రకుంకా (ఆబాణములందికొని విరచినై చి) మీరు
నన్నాజంపునది !

రాము—ఔరా ! ఆశ్చర్యముకదా ! (మరల బాణములవిడచును.)

విరా—ఓరీ మీబాణములే నాకింత రుచిగానుండు మీరెంత రుచిగా
నుందురో కదా ! యీ యాడుదానితో నాకేల (స్తీతనువిడచి
రామలక్ష్మణులను బట్టుకొనును.)

లక్ష్మ—అన్నా ! వీడు మనల నెత్తికొని పోకుండ బాహువులను నరకు
దము (నరుకుదురు.)

విరాధు—[కూలి] మహాత్మా దశరథ రామచంద్ర! నిన్ను బరాత్పరు
డని తెలిసికొంటిని. నీవలన నాకు శాపవిమోచనమైనది. నేను
తుంబురుండను గంధర్వుండను రంభాలోలుడనై కిన్నర నాధు
నాజ్ఞ నెరవేర్చుకుంట నాకీశాపమొసంగె నంత నేను ప్రార్థింప
దయాళుండై లోకరక్షణార్థ మవతరించిన దశరథపుత్రుడైన
రామచంద్రుం డీమార్గమునవచ్చి నీబాహువు లెప్పుడునరుకు
నో అపుడు నీశాపవిమోచనమని యెఱింగించె. అది మొదలు
మీరాకకై వేచియుండి నేడుకృతార్థుడనై తిని నాకభేదమును
ఖననమున పూడ్చిరేని దివ్యశరీరముదాల్చి ముందు మీరేగ
వలసిన మార్గంబును జెప్పిపోయెదను స్వామి ! మీకివే వందన
శతములు.

రాము—తమ్ముడా ! యీవిరాధుని పూడ్చివేయుచూ.

లక్ష్మ—చిత్తము (వానినీడ్చికొని పోవును.)

రాము—(ఆకసమువంకజూచి) ఏమీ ! ఏమనుచున్నావు ! సమీపమున
నున్న శరభంగ మున్యాశ్రమంబున నేడు వసించి మరునాడు
పంచవతీతీరమున బ్రవేశించుచునున్నా అటులేచేసెదము.
వై దేహీ ! లెమ్ములెమ్ము. విరాధుడు సంహరింప బడినాడు
భయములేదు. (తెరబడును)

2 వ రంగము—పర్ణశాల.

[రామ లక్ష్మణులు సీత ప్రవేశించెదరు.]

రాము—తమ్ముడా ! లక్ష్మణ !

చ. అనుపమ సత్కళా విభవమైన • త్వధీయ ముఖేందు మండలం

బున కదియేల దైన్యదశ • మూడెను తెల్పగదయ్య తమ్ముడా.

వనముల గప్టముల్పడగ • భారమటంచు దలచినావో ! నీ

జననిని బట్టినీ గనగ • స్వాంతమునందున బీతివుట్టెనో.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! మీరట్లెన్నటికిని దలంపకుడు.

ఉ. తల్లియు దండ్రులున్ హితులు • దై వము గుర్వను నీవకావె నా

కెల్ల విధంబులన్ వగవ • నేల ప్రచూదముచేత దాపసిన్

ద్రెల్లగ నేసి యీకరణి • దీనత మీదరి జేరినాడ నా

యుల్లము తల్లడంపడగ • యుండగ శాంతిని జేయవేడెదన్.

రాము—వీమీ ! తాపసినే తుంచితవా ! మనవంశసంభవుల యంత

రాత్న లట్టి మనార్యకార్యముల కెన్నడును సిద్ధపడవే ! అది

యెట్లుజరిగెను ?

లక్ష్మ—సగ్గ శాలకై కట్టెల నరుకుచుండ నొకవిప్రవటువు వచ్చి యా

పొడలో వ్రేలుచుండు చంద్రాయుధమును కై కొని ఆపొదను

నరుకుమన నరికితిని. అందొక తాపసియుండుటచే నతడును

నావ్రేటుసకు ఖండింపబడినాడు. చెప్పిన విప్పుడు పారిపోయి

నాడు.

రాము—పత్నా ! భయపడకుము. మునిజను లనార్య కార్యములకెన్న

డును బురికొల్పును. వాడెవ్వడో రాక్షసుడే కావచ్చును.

శూర్పణఖ —(అందక తెయై ప్రవేశించి) తాపసవేషమున దపమాచ

రించు నాకొడుకును జంబుకుమారిని యీలక్ష్మణుడు వధించి

నాడని కోపముతో నీనిని మ్రొంగివేయవచ్చితినిగాని వీనియన్న

రాముని జూచుటతోడనే కన్నకొడుకును జంపినారన్న అహం

కారము పోయి కామాంధకారము హెచ్చె వికృతాకారము

తోవచ్చినరాముడు నన్నవరింపడని మిక్కిలి అంగముగల

అచ్చరవంటిదాననై వచ్చితిని. సమీపించి మాట్లాడెదనుగాక !

(ప్రకాశము) ఓహో ! రామమూర్తి ! నీకు స్వాగతము
లర్పించుచున్నాను. రక్షింపుడు.

రాము—ఓకాంతా ! నీకు శుభంబగుగాక నీ వెవ్వరిదానవు ?

శూర్ప—రాజపుత్ర ! ధర్మముల నెఱిగియు రక్షింపుమని శరణు
జొచ్చినదానికి ముందుగ నభయంబీయక వృత్తాంతమడుగుట
పాడియా ! రక్షింపుమన్న నాదీనవాక్యము నప్పుడే తువ్వలచే
మేపితివా !

రాము—అటలా శిరోమణి ! రక్షించుటకే కదా ! నీ వెవ్వతెవనియు
నాపద యేదియనియు నడిగితిని కావున వేగజెప్పుము.

శూర్ప—తెలిపెదనుకాని యీమె నీకేమి కావలయును ?

లక్ష్మ—ఓహో ! భామినీ ఆయశము నీకేల ? నీవు వచ్చినపనిచెప్పి
కొనుము.

శూర్ప—(అసూయతోజూచి) ఓయీ నీమొగమును బ్రహ్మహత్యా
దోషము తాండవమాడుచున్నది. నీవు పాపాత్మునివలె గను
పట్టుచున్నావు. నీతో మాట్లాడరాదు. అవలనుండుము.

లక్ష్మ—(భయముతో) అక్కట ! నిజముకాదుకద !

రాము—కాంతా ! వానిదోషముల నీవు గణింపబోక నీకార్యమేదో
తెలుపుము.

శూర్ప—రామచంద్ర ! నాకార్యమేదో నేను తెలుపవలయునా నీకు
దెలియదా ! రసికుడవు కావా !

రాము—(తనలో) ఔరా ! ఏమీ దీనివాక్యములు భావపూరితములుగ
నున్నవే కాముకురాలు కాదు కద ! అయిన నడిగెదను.

(ప్రకాశము) కాంతా ! నీయభిప్రాయము నాకు దెలియదు
నీవే చెప్పుము.

శూర్ప—గీ. భూప ! నానాటి యనమాన శ మోహనాంగి

భువన మోహనుడగు నీదు శ పొంతజేర

నేమికారణమో శ వచిముంప వలెనే

అనియెనుని నీకు దెలియదా శ మదనమూర్తి.

లక్ష్మ—సరిసరి యింక జెప్పవలసరములేదు. అన్నయ్యా ! యిదివరకు

జేసిన బ్రహ్మహత్య కో బాటు బ్రాహ్మహత్యగూడ జేసెదను

శలపిమ్ము.

శూర్ప—నీవందులకు దగినవాడవని నేను మున్నే యెరుంగుదును.

లక్ష్మ—ఏమెరుంగుకువ్వు?

శూర్ప—నాకునూగుని జరిపినవాడవని.

రాము—నీవెవ్వతెను.

శూర్ప—నేను రావణుని సోదరిని శూర్పణఖునుదానను.

లక్ష్మ—ఓహో ఆలాగునా అట్టులైన నీకు మేము శత్రువులము

కదా చూఅన్నగారి నెందులకై శరణాటివి

శూర్ప—రక్షింతునని యభయం బిచ్చినగదా చెప్పినది ఏమిరాము !

నాశభయపరిదానము మాట యేమిచెప్పితివి?

రాము—నీయాపద యేదో తెలుపుము

శూర్ప—ఓహో ఎంత గడసువాడవయ్యా ఆమాట ఆడుదాననైన

నానోట బలికింప దలచితివా పోనిమ్ము సిగ్గువిడచి ననే

చెప్పెదను.

చ. వనజదళాక్ష నాయవయవంబులు • పొంగె శరీరమంతటన్

గొనకొని పుల్కలుంబొడ మె • గోర్కులు నీయెడ బ్రాకజ్జొచ్చెవి

గ్గన ననుశౌగలించుచు వి • కారమడంచుము కామరూప్తినై

యనయము మేలుగూర్చెద కృ • పాకర సందియమందకుండగన్.

లక్ష్మ—ఛీ ఛీ వ పిష్టురాల స్త్రీవగుటచే బ్రతికిపోతివి.

శూర్ప—ఓయీ! యీ రామునియందు నాకు మోహమొదవుటచే
నాజంబుకుమాగుని నీవు చంపినను నీవు నానుండి బ్రతికిపోతివి
యెట్లన రాముని నావశము జేసికొని నీభరతము పట్టించెదను.

లక్ష్మ—ఏమే పాపిని! యిదేనిన్ను జంపెదను. [కత్తిదూమును]

రాము—తన్నుడా! విరహార్తము చంపరాదోయి.

శూర్ప—రామచంద్ర! యిప్పుటికి నామీద గరుణవచ్చినదా! యిక
నీభార్య నవలకు దోలివేయుము. నాకున్న ముదమున నీమెకు
నూరవవంతులైన లేదు సుమీ.

నీత—ఓనీ సిగ్గుజూలినదాన! అప్పుడే యెంతలేసి మాట్లాడుచుంటివే.

శూర్ప—రామమూర్తి నీచుంటి మగనిని గట్టుకొని గౌరవములేక నీభా
ర్య యెట్లునోరు చేసికొనుచున్నదో చూచితివా!

రాము—శూర్పణఖా నేను భార్యతో వచ్చినాడ నీవు నాకవసరము
లేదు. నీవుపోయి లక్ష్మణుని వేసుకొనుము.

శూర్ప—ఇది! నీచుంటి మగవాడ్కిదైన నుండేరా రామయ్యా! నలది
వైబడ నావలన కాదన్నవాని నిన్నే బూచితినిగాని మరెవ్వరును
లేదు. అట్లయిన లక్ష్మణునే యడిగెదను లక్ష్మణమూర్తి నన్ను
మీలన్నగా రేలు కొమ్మన్నాడు ఏమంటివి?

లక్ష్మ—నావలన కాదు. ఆయనపాదములనే బడుము.

శూర్ప—ఆతడైన సవతిపోరున్నదయ్యా నీకు మంచిలబ్ధిని గలుగ జేసె
దను సుమీ.

లక్ష్మ—ఇక నొక్కసారి ప్రేలితివేని యీకత్తిచే నీఖండలు గోసెదను

శూర్ప—ఈతనిచేత సూరేఖారపు బాలెక్కువ [రాముని సమీ
పించి] రామమూర్తి నిన్నే యేలుకొనుమని చెప్పినాడు.

రాము—నావలనకా దావలకు బొమ్ము.

శూర్ప—అ! ఏమనుచున్నావు! నాఅంతదానినే నిరాకరించితివిగా
నుందిది. యీశిల్ల నీచెంతనుండబట్టి నామూట ద్రోచివైచు
చున్నావు. కాన దీనిని మింగివైచెదను. అలలలా [నోరుదెరచి
సీతమీదికి బోవును.]

రాము—[శూర్పణఖ శిఖబట్టుకొని] తమ్ముడా! దీనికి నాసికాలంకార
మునుజేసి పంపుము. [సమర్పించును.]

లక్ష్మణ—[శూర్పణఖ ముక్కు గోసిపంపును.]

శూర్ప—[వికృతాకారముతోవచ్చి] హా చచ్చితినిగా దురాత్మా! హా
సోదరులార! హా ఖరదూషణాది రాక్షసులార యీరాజాధ
ముండు నాముక్కు జెవులు గోసి పరాభవించినాడురా! వేగ
వచ్చి వీరిని జంపుడు. రక్తముద్రావుడు. అయ్యో నాముక్కు
రక్తము నేనే ద్రావుచుంటిని రావేగరండు. వీరల బరిమార్చుడు
జౌమదాంధులార! మిమ్మిప్పుడేమి చేసెదనో చూడుడు.

[నిష్క్రమించును]

రాము—దేవీ! నీవు పర్ణశాలలోనికిం బొమ్ము రాక్షసులిప్పుడు
సమరమునకై రానై యున్నవారు.

సీత—చిత్తము నాథా! బహుభద్రము నుడి [నిష్క్రమించును]

[ఖరుడు దూషణుడు ప్రవేశించెదరు]

ఖరు—అలలలల్లా! అరేమాన వాధములార

శా. అక్షణప్రతిభా విశేషమున ది • వ్య శ్రేణి నిర్జించిఫా

లాక్షాగ్నిచ్చటలైన నార్పగల ద • ర్పాధిక్యత మించుమా

రక్ష శ్రేణి సహోదరీమణికి • గర్ణ చేదమూ మానవా

ధ్యక్షుండవ్వడొ చేసె వాని నిదె వి • ధ్వంసంబు గావించెదన్.

దూష—ఓరోరి సరకటకములారా ! రండు మాహేతిఘాతలకు బలి
కండు. ఓహో మాకశంబుగ నుపకరించు మానవులకు నేడు
అరచేత బండ్లు మొలచివేరండు.

రాము—ఓరోరి రాక్షసాధములార ! యిదే నాబాణాన్ని కాహుతి
యగుచున్నాను. (బాణముల విషవ జత్తును. తెరపడును)

కి రంగము:—రావణుని సభాభవనము.

(రావణ ప్రహస్తులు ప్రవేశించెదరు.)

రావణ—ప్రహస్తా ! మనకుగాల మేమోన్వతిరి క్తముగ నున్నట్లుతోచు
చున్నదోయి యేమందువా! మానవమాతృజ్ఞాన యొక్కసరా
ధముండు.

గీ. తాటకనుగూల్చి కాశికా శ ధ్వరలావిభంగు
కాను బాహుచూరీచుల శ నడచె నెప్పు
డదిమొదలు నాదుమదిని శ శల్యంబుకరణి
మొలుగుచున్నాడు పాశ రబ్ధమేమొ మంత్రీ).

ప్రహ—స్వామి ! రాక్షసచక్రవర్తివెనసీవే యిట్టియదైర్యోక్తులనా
డిన మాబోంట్ల గతియేమి.

శూర్పణఖ.—(ప్రవేశించి) హా అన్నయ్యా ! నీనాటివానికి జెల్లె
లనై యొక్కసరాధమునిచే ముక్కు జెవులు గోయబడి పరాభ
వివబడనీవూరక చూచుచుందువా! అయ్యా ! అమ్మ్రోచచ్చి
తిలరో.

రావ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ ! చెల్లెలానీముక్కు గోసినదురాత్ముం
డెవ్వడే?

శూర్ప—హా సహోదరా ! రామలక్ష్మణులట దశరథుని పుత్రులట
పంచనటీతీరమున బర్ణశాల నిర్మించుకొని యున్నారు. నావికృ
తాకారమును జూచి ఓసీ యిటురమ్మని నాముక్కు చెవులురా

గోసినారురాతండ్రి అయ్యోనార క్తము నేనే తాగుచున్నాను
అన్నా.

రావ—చెల్లెలా ! మనభుడు వారిని సంహరింప కూరుకొనెనా.

శూర్ప—అయ్యో ! నాయేప్పునివచ్చి వానిపై కేగి వాడునుచచ్చినా
డురా !

రావ—దూషణుడందుచచ్చెనే ! త్రిశిరస్కుడు మొదలగు పదునాల్గు
కోట్లరక్కసు లెందరిగినారు?

శూర్ప—అయ్యో ! వాడందరు భరుని యనుసరించి యమపురి కేపోయి
నాడురా. జనస్థానమంతయు రాక్షసశూన్యమై పోయినదిరా

రావ—హా సహూదరులార ! ఖరదూషణాది రాక్షసవీరులార !

గీ బాతులవిధాన బ్రీ శి హ్నండ్ భాండములను

బట్టి యాడెడునట్టి శి దోగ్బలము కలిగి

నట్టిమీకెల్ల నిపుడొక్క శి యల్పమనుజు

డక్కటామృత్యునయ్యెనే శి యనుజులార.

ప్రహస్త మనకింతకంటె గ్రోధకారణములేదు కావున సమరసన్నాహ
మును గావించెము.

శూర్ప—అన్నయ్యా! నేనొక్కయుపాయమును జెప్పెదవినుము. ఆరం
ముని యెదట రణమునేయ రుద్రాదులకైన వశముకాదు.
వానికి సీతయను భార్యకలదు. ఆమె త్రిభువననుందరి. ఆమె
నెఱులో నీవు సంగ్రహించితివేని యావిచారముచేత నతడు
స్వయముగ బ్రాణముల బాయగలడు. పాయకున్నను నిస్తేజు
డై నీచేత జచ్చును ఆమె నీకుదక్కును.

రావ—బలే! సహోదరీ చక్కని యుపాయమును జెప్పితివితే ! అటులే
చేసెద. నీవుపోయి నాసికా కర్ణములకు ముందు వేసికొనుము

శూర్ప—అటులే పోయెదను. కాని నాధ్యమైనచో రాముని రెక్కలు
విరచికట్టి నాకర్పించితివేని నాకసి తీర్చికొనెదను.

రావ—అటులే చేసెదనులే పొమ్ము

శూర్ప—మంచిది (నడచుచు దనలో) నాకారాముడే చిక్కిన నెట్లో
నాకోరిక తీర్చుకొందును. (నిష్క్రమించును.)

రావ—మంత్రీ ప్రహస్తామాయాకల్పనల యందసమాన ప్రజ్ఞకలిగిన
మారీచుని సహాయమునగాని సీతనపహరించుటకు నీలులేదు.
కావున మారీచునితల్గుచెదను (ధ్యాన మభినయించును.)

ప్రహ—చిత్తము.

మారీచుడు—(జటావల్కలములతో బ్రవేశించును.)

రావ—మాతుల మారీచ యటుకూర్చుండుము

ఉ. వింటివె ! దూషణాద్యను శరవీరులు రామునిచేత మ్రగ్గుటల్
కంటివె ! నాసహూదరికి శర్మమునాసియుగోశినారు నీ
వంటి సహాయకారుడు ధృత వంబుగ నాకికలేరు చూడవా
ల్లంటిని వానిభార్యను చ శలబున దస్కరణంబుసేయగా.

కావున నిందులకేదియో యుపాయము చెప్పి నాపగదీర్చుము.

మారీ—అక్కటా! భాగినేయ ! నీవు చేచేతల మృత్యువు నోటదలబెట్ట
జూచుచున్నావు సుమీ యేమందువా !

ఉ. ఈమఖిలప్రపంచమున • కీశ్వరుడై తనరారునట్టి నా
రాయణ మా ర్తియే రిపువి • రామీదు రాముడనంగ మానవుం
డేయనరాదు వానిననినెంత • యుడీకొనశక్యమకానె ! దై
తేయులదృంప ధాత్రిజని • యుంచెటంచు సుతింతురెల్లరున్.

ఆంతియే కాకకౌశికుని యజ్ఞభంగమును జేసెను పట్టున నొక్కకోలచే
సన్ను సమద్రుమధ్యమున బడవైచి సుబాహ్వదుల నందరనొక్క బాణ
మున సంహరించెను ఆనుహాత్ముని పరాక్రమాగ్నికి మిమలనై యది

మొదలు రామయనుశబ్దము నుచ్చరింపక భయముతో బ్రాణములబిడి
కిలించుకొని తపోవృత్తిని గాలక్షేపము సేయుచుంటిని. కావున సట్టివా
నినై గట్టలుకబూని వంచనోపాయము నాలోచించుట మృత్యువుకొట
దలవెట్టుటయని తలంచుచు అదియుగాక నీచుంతవారు ఖరదూషణ
దులారానుశరాగ్నికి భస్మమైపోయినారు. నీవు వివేకవంతుడనైతివేని
యారామాగ్ని లంకవరకు బ్రజ్వలిల్లకుండ జేసికొని యుక్తిగాబ్రతు
కుము.

రావ—ఏమీ మా మా ! పెద్దవాడవని నీతో నాలోచించినందులకు
నాకిదియూ ! చెప్పుచున్నావు నామాటలను వినుము.

శా. మాయాకన్పసలందు మేటివిగవా • మా మా కురంగంబనై

యూయబ్జాక్షిమనఁబు మోహపడజే • యన్ రాముడద్దానికై

పాయున సీతను లక్ష్మణాయనుచు బి • ల్వన్ వాడునుంబోవునే

నాయత్యాకృతి నామ్మెగ్గొనెన నీ • యుక్తిన్ సమర్థింపుమా.

నీవు ప్రాణములు పోవునేమోయని నామాట నిరాకరించితివేని నాచేత
నైన సీకునురణము సిద్ధము. నాకీ యపకారమును జీసితివేని మనకుల
ముపై సభిచూనమున్నదని తలంచెదను. ఏమిచెప్పెదవు.

మారీ—(తనలో) ఎటులైననాకు మరణము తప్పదు యీదుష్టునిచేత
జచ్చుటకంటె భగవంతుడైన రామునిచే జచ్చిన మోక్షము
కలదు. (ప్రకాశము) భాగినీయ నీవుచెప్పినట్లే చేసెద నీవు
నీయుద్యమముననుండుము.

రావ—మంచిది వేగజామ్ము. (అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

4 వ రంగము—పర్ణశాల

(రామలక్ష్మణులు సీత ప్రవేశించెదరు.)

రాము—లక్ష్మణా ! యిక్కడి కీ ప్రాంతముననున్న ఖరదూషణాది

రాక్షసులెల్లరును సమసిరని తలంచెదను.

లక్ష్మణ—రక్కసులు మాయావులుకదా! మనమెట్లు నిర్ణయింపగలము.

సీత—ప్రాణేశ్వరా ! అటుచూడుడు.

చ నుగవ నింద్రదవీలముల శ కాంతులు రంజిల దారలట్టు లా

కనకపు మేనజుక్కలు వి శ కాస మెలర్పగ గ్రేభృదాటుచున్

దృణతతి మేయచున్ననల శ దేరి కనుంగొను లేడిపిల్ల నా

మనను వారింపజొచ్చెగను శ మా! యదె దానిసిదెచ్చియాయుడీ.

జీవితేశ్వర ! నే నద్దాసని గారాబముగ బెంచికొనుచు గాలక్షేపము జేసెదను

రాము—ప్రియురాల !

మ. రమణీ ! యేల భ్రమితునా కనక నా శ రంగంబు చేష్టావిలా

సములన్ జూడ సువారులం దెవడో యా శ సల్పొల్పివచింప ని

క్కముగా నీగతివచ్చెనంచు దలతున్ శ గంజాక్షి ! యాలేడికై

భ్రమలనొందకు మాయరాక్షసుల చ శ ర్యల్ నమ్మగావచ్చునే.

లక్ష్మణ—అమ్మా ! అన్నగారిమాట సత్యము నీవాసారంగమును జూచి

భ్రమింపకుము.

సీత—నాథా ! మీ రట్లనిన నేనేమందును.

శా. కాలక్షేపము లేక బెగ్గడిలి యా శ కళ్యాణ సారంగపు

లీలల్ జూచుచు బొద్దుపుచ్చుటకు నీ శ లీలన్ మిమున్ గోర నో

బాలా రాక్షసమాయలంచు బలుకం శ భావ్యంబె మైదాల్ప హ

రాలా ! ఆభరణాదుతా మృగము గో శ రన్ బెద్ద రాధాంతమా.

రాము — (తనలో) ఓహో! ఆడువారి దెప్పుడుమాటలు శూలపుంబో
టుల మించును. (ప్రకాశము) పాణేశ్వరీ ! ఆగ్రహింపకుము.
చేతికిజక్కినదోడి తెచ్చెదను లేకున్న గోలసూల్చియైన నాలేడిని
నీకు దెచ్చియిచ్చెద లక్షణా ! యిక పోవకతీరదు నీవు ఒహు
భద్రముగ జానకిని గాచికొని యుండుము.

లక్ష్మ — అన్నయ్యా అటులే పోయిరండు.

రాము — (నిష్క్రమించును.)

లక్ష్మ — తల్లీ ! ఆలేడి తప్పక రాక్షసమాయానిగ్నిత మే నుమి ?

ఉ. సమ్మకయుంటివమ్మ రఘునా ర ధుని వాక్యము సుంతయైన న
ధ్యమ్ముగ బాంధవుల్ మరణ ర మందగ గ్రోధపరీతి చిత్తుడై
యిమ్మెయి మోసపుచ్చ దను ర జేశ్వరుడెవ్వడో ! వచ్చెజమ్మి శీ
ఘ్రమ్ముగ విందువమ్మ రఘు ర రాముచేత దదీయవృత్త ము.

సీత — లక్ష్మణా ! నీ వారామచంద్రుని యనుజడవు కావా ! ఆయన
పాతమునే వర్ణించుటకు నేనా బంగానులేడి నెత్తికొని యాడు
నపుడైన మావదినగారిమాటయే నిజమని తలంపకుందువా ?
(తెరలో) హా లక్ష్మణా ! హతోస్సి, హతోస్సి.

ఇద్దరు — (ఆశ్చర్యమభినయించెదరు)

సీత — అయ్యో ! లక్ష్మణా ! ఆవాక్యంబులు మీయన్నగారిని కావా!
ఆమహాత్మున కేదో ఆపదమూడినట్లు తోచుచున్నది నాయనా
వేవేగబోయి మీయన్నగారినిరక్షించితోడ్కొని రాగద వ్రోయి.

లక్ష్మ — తల్లీ ! భయపడకుము.

మ. ధరణీచక్రము తాగుమారయిన దై • త్యశ్రేణులున్ దివ్యులున్
భరమానట్లొకసారి వైబడిన శుం • భద్రాహు దర్పంబునన్
శరవారంబున గూల్చుగాని యొక వే • శంభైన భీతిల్లునే
స్థిరచిత్తంబున నుండుమామ్మ మృగమ • ధివెచ్చి నీకిచ్చెడన్.

సీత —

మ. అయయో లక్ష్మణ! ఏమి యిట్లనెడవా • హలక్ష్మణ! హహహో

స్నియటంచుకొ గడు దీనుడై యరవ గా • సింతైన నీయన్నవై

దయలేకుండగ భీతిలేదనుచు భ్రా • తకాబోవ బోవైతి నీ

నయబుద్ధికొ గపటాగ్ని గాల్చితివే ! • యన్యాయంబుగా నీయెడకొ

అక్కటా ! నీవిట్టివాడవని గలనై న నెఱుంగకపోతివి కదా ! నీయన్న

గారియందలి భక్తియంతయు నీ నిమిషముతో గంగ గలిపితివా ?

లక్ష్మ—తల్లీ క్షమించుము నామాటవినుము. అగ్నిసాక్షిగ నూవంశ

కర్తయైన ప్రభాకరుని సాక్షిగ నాయన్నగారి యెడల నాకు

గపటబుద్ధి లేదు.

ఉ. చేతికి లేడి చిక్కమి వి • శేషశ్రమంబును బొంది నిస్పృహకొ

శాతశిలీముఖంబు నర • సాస్థలి గూల్పగ మోసబుచ్చగా

నాతరినట్టులారెన్ను ను • రారి యొకండిది నిక్కువంబు

తల్లీ ! తెపియింపకమ్మ తర • లింతురు నిన్ను న్యజించి పోయినకొ.

కావున నిన్ను నేనువిడచి పోవరాదు కొంచె మార్చితివేని మాయన్న
యే రాగలడు.

సీత—ఓరీలక్ష్మణ ! పయోముఖ విషకుంభమ దైవజ్ఞ శిఖామణివలె

నెట్లుపన్యసించితివిరా !

చ. వనముల నన్నగారు రిపు • బారికి లోనయి గూలనుండగా

ననునిట భార్యగాగొని య • నంత నుఖంబుల గాంచనెంచితే

చెనటి ! మదీయదేహమును • జీల్చినగాని నిన్కాభజింతు నం

చని తలపగబోతు ఖలుడా ! • యిక నీమది తెల్లమయ్యెరా.

లక్ష్మ—శివశివా ! చెవులు మూసికొని అన్నన్నా ! ఎట్టిమాటలు విన

వలసివచ్చెను దైవచూ ! పాపము శమించుగాక.

ఉ. తల్లవి కావటమ్మ గుణ శ్రీ ధాముడు రాముడు తండ్రికాడె సం
పల్లలితాంగి ! దౌష్ట్యముల క్క వంబును నాయెడలేదు దానవుల్
కల్లులువల్క సత్యచుని శ్రీ కానల నొంటిగ నిన్నువీడి నే

మెల్లన బోవ రాక్షసులు శ్రీ మ్రింగరె ! రాముడు నన్ను సైచునే.
సీత—చీ దురాత్మా ! ఆవిధముగ నన్నగాగు చచ్చితినిరా లక్ష్మణా
యని యరువగా నేవ్రా ధర్మపన్నములు చెప్పనచ్చితివా !
నీపాడుబుద్ధి తెలిసెనులే. నేనేపోయి నానాధుని రక్షించుకొనె
దనులే. (వెడలబోవును.)

లక్ష్మణ—తల్లీ ! త్వరపడకుము. నీవీపర్ణశాల విడచి యీవలకురాకుము.
నేనిపుడే పోయి నాయన్నగారిని దోడ్కొని వచ్చెదను.

సీత—అటులైన వేగబామ్ము.

లక్ష్మణ—యీనై దేవి కేయూపదయు రాకుండ వసస్పతులకు నప్పగిం
చెదను గాక.

సీ. ఓవసస్పతులార ! * యోసగేంద్రములార !

రక్షించుచుండరే * రాముదేవి

కులదై వతములార * గురవరోత్తములార

కావరే యీసీత * గాననముల

పంచభూతములార * ప్రధితగ్రహములార

దనుజానుచుండరే * ధరణిజాత

వనవాసరతులార * ఘనతపోయుతులార

అరయుచుండరె రాము శ్రీ తరుణినిచట

గీ. రఘుకులోదధి చంద్రుడౌ * రామచంద్రు

నరయబోవుచు నున్నాడ * సంతవకు

నీమె రక్షించుచుండరే * ప్రియమీర

అఖిల దేవతలార * మహాత్ములార.

తల్లీ ! యీహద్దుదాటి యీవలకు రాకుము. (నిష్క్రమించును.)

రావణుడు—(యతివేషముతో బ్రవేశించి) జయశంకర ! మహాదేవ !

సీత—(తనలో) అక్కటా ! యీ మరణ్యమందీ పరివ్రాజకు డెవ్వడు
చెప్పమా నా మరది చెప్పినట్లు రాక్షసు డీవేషమున వచ్చి
యుండలేదు కద. అయిన నిచ్చటనుండియె స్వాగతమిచ్చెదను.
(ప్రకాశముగ) మహాత్మా ! యీ దాసురాలి స్వాగతముగై కొని
యిచ్చోట దయ సేయుడు.

రావ—ఓహూ ! సాధ్వీ ! నీభక్తికి మెచ్చితిని ఆయుష్షుతివి కమ్ము
ఉ ఎవ్వరిపుత్రివీపు హృదః యేశ్వరు డెవ్వడు కాననస్థలి
మవ్వపుమేనికాంతి నన • మాన వికాసను వెల్లజేసి నీ
వివ్వనభూమినొంటి జరి • యింపగ నేమికతంబా ! చెప్పరా
జవ్వని ! భీకరాటపుల • జానలు సంచరణాబు సేతురే.

సీత—మహాత్మా ! ఇట్వోకుకుల తిలకుడైన దశరథ మహిషాలుని
కోడలను జనక రాజ పుత్రికను శ్రీరామచంద్రుని నిల్లాలిని. పిత
రుల యాజ్ఞ చేతమున్నుడైన లక్ష్మణుని నన్ను దోడ్కొని యర
ణ్యావాసమునకై వచ్చి నానాధుండీ పంచవటితీరమున వశి
చుచు నిపుడే యొక లేడిపిల్లను దెచ్చుటకై న మీ పమునకు
బోయియున్నవాడు.

రావ—ఓహూ ఆలాగునా ! నీవే నాసీతపు అక్కటా నీవదృష్టహీను
గాలవు కదా.

సీత—మహాత్మా ! ఏమి అట్లనుచున్నారు. నానాధునకు సేచుమా ?

రావ—కళ్యాణీ ! సేమమెల్లు కలుగును పిచ్చిదానా !

చ. మతిసెడి తండ్రి పొమ్మనిన ర మాత్రనే రాజ్యము భ్రాతకిచ్చియీ
గతి గడు గూరజంతువుల ర గానల బువ్వశరీర నిన్ను బల్
వెతలను బెట్టుభర్త మగ ర వీరుడే ! వెగలికాక వానికిన్
సతము సుఖంబుకల్గునన న్నవ్వుము నుమ్మి తలోదగియణి

స్తీత—అయ్యా! అందులకై మాకిరువురకును విచారములేదు.

రావ—నాకు విచారము లేదనుము. ఆతని విచార మతనితోడనే పోయెను కదా.

స్తీత—అక్కట! యతిసార్వభౌమ! ఏమి అట్లనుచున్నావారు నానాధు డెందుబోయెను వేగచెప్పుడు.

రావ—చెప్పిన నీవేమి చేయగలవు.

స్తీత—హా! పూజ్యుడ! యీసందిగ్ధాక్షరముల సన్నెర్చనేల నానాధు సంగతి జెప్పుడు.

రావ—చెప్పట కేమున్నది. ఆలేడి చేతికి జిక్కకుండుట చేసినగుడుదాని నొక కోలతో గూలనేయి లేసి మాయమై యొక రాక్షసుడై

నీనాధుని బరిమార్చెను.

స్తీత—హా పాణేశ్వరా! (మూర్ఛిలైను.)

రావ—జానకీ! లెమ్ము లెమ్ము. ఏల విలపించెదవు

స్తీత—హా మనోవల్లభ! హా నాథ! యతివర్యా మాలక్ష్మణుడన్న గారిని రక్షింపరాలేదా!

రావ—స్తీతా!

చ. శరమున లేడిగూల్పగనె • చయ్యన రాక్షసరూపుడై భయం
కరముగ నీపతిన్బొడువగా • వడి లక్ష్మణ! హా హతోస్సియం
చురువడి నార్చిచచ్చె నపు • డొయ్యన లక్ష్మణు డేగుదెంచి నీ
వరుని యవస్థగాంచి తన • పాణములక విడనాడె దుఃఖయై.

స్తీత—హా హా మనోహర! హా లక్ష్మణ! మీయిరువురి పాణముల దీయుటకు నేను మృత్యువునై తినా.

ఉ. హా జగదేకసుందర! మహా శ్ర మహిమాన్విత రామచంద్ర! నీ

రేజహితాస్వయాభరణ! మృ శ్ర త్యువునోటను బెట్టినానె వి

భ్రాజత తేజ ! నీహృదయ శ్ర వల్లభి దుఃఖమహాబ్ధి ముంచితే
యీజన కాత్మజాల కిక శ్ర నేగతి గూర్చితివ్రా దయాకరా.

అక్కటా లక్ష్మణ ! నా అన్న గారికి భయములేదని నీ నెంత చెప్పినను
వినక పోరి పంపించిన మహాచాతకురాలను కదా ! అన్నన్నా నాకింక
నెవరుదిక్కు హానాధ ! హాలక్ష్మణ !

రావ—సీతా విచారింపకుము.

ఉ. చచ్చినవారు నీవు పలు * సార్లు తపంబులుచేసి యేడ్చిన
వచ్చెడువారుకారు తల * పంబనిలేదిక రాముకంటె నే
హెచ్చుగజాచిమాళినిడి * యేలెద నా వెనువెంటరమ్ము నా
సచ్చరితంబు గీర్తివిన * జయ్యన నన్ను ననుగ్రహింపవే.

కావున నీవు శోకముడిగి నా వెంటరమ్ము.

సీత—(తనలో) ఓహో యీయతి యొక మాయారాక్షసుడు కావ
చ్చును లేకున్న నిట్లు పలుకడు. (ప్రకాశము) ఓరీ కపట యతి
వేషధారీ నీ వెవ్వండవు.

రావ—నీవు నన్నోరీయని పిలచినను నాకు సంతోషమే నుమి ! నేను
కులస్త్వబ్రహ్మ వంశములోనివాడను రావణుడని యందురు.

చ. పవలున భాస్కగుండు హిమ • భానుడు లేలను నాకుఛత్రముల్

దివిజలు కింకరుల్ సకల • దిక్కులు నాపదపద్మదాస్యతన్

దవిని చరించు మామక ప్ర • తాపము విన్నభయంబుచేత నీ

భువనములెల్ల గంపిలును • బోటిరొ ! మాటలు వేయి యేటికే.

కావున నీవు నన్ను జేకొంటివేని జగంబులకెల్ల భజనీయురాలవగుదువు.

సీత—ఓరీ దుష్టరావణ ! ఏమిరా ! ప్రేలెదవు.

చ. నక్కయొడకండు కందరము శ్ర నన్ హరిలేదని దాని మాంసమున్

గ్రక్కున దస్కరించుగతి శ్ర రాముడు లేదని పర్ణశాలలో

మృక్కడి ! నన్ను జేకొనెడు శ్రీ బుద్ధినివచ్చి తె ! నీశిరంబు వే

వృక్కలుగా శపియించెదను శ్రీ బాలిక ! వచ్చినతొర బట్టుటా.

ఓరీ మదాంః రాక్షసాధి ! పర్ణశాలలో నాకుది యొక్క తె యున్నది
కదా యని తస్కరింపదలంచివేమొ అల్లు సాగదు నుమీ. నానాధు
డిప్పుజేవచ్చి నన్ను హతమార్పగలడు.

రావ—నీనాధుసింకను వచ్చుననియే చెప్పుచుంటివా ? నీవనాశనైతివి
కదాయని జాలిదలచి నిన్నుద్ధరింపదలచితి నెందుకు బెట్టుసరి
చేసెదవు.

శా. ఆలంకారుని నానుధానరమణీ ♦ వాబద్ధసాధాల, ర

త్నాలంకారిత కాంచనోల్లసిత ప ♦ ర్యంకస్థలి దేవతా

రోలంబాలక లెల్ల చాచురము లా ♦ లోలస్థితిన్ వీవనా

తోలంకేశ్వరివై సమ స్తనుఖముల్ ♦ సంతోషంబునన్ బొందుచూ.

సీత—ఓరీపతివ్రతామాచభంగపరాయణ! రావణ! ఏమి కాప్రేతెదవు.

ఉ. ఆరఘురామచంద్రుని మ శ్రీ హావిలయాగ్నిని మించు నాశరా

సారపుమంటలొక్క మొగి శ్రీ సత్సహిమందున నిండి నిన్ను గం

భీరత నావరించి పృథి శ్రీ వీధలి గూల్చిననాడు నన్ను ని

ష్కారణ మిట్టులన్న కలు శ్రీ పంపు ఫలంబును బుద్ధిదల్పవ్రా.

కాపున బుద్ధికల్గి యవలకుబొమ్ము.

రావ—శాతోదరీ సీభర్త నన్నేకూల్చునో నేనే నీమగనిని కూల్చునో

నీవే చూచెదవుగాక ! నానిజరూపమును జూడుము. (చూపును)

సీత—హా ప్రాణేశ్వరా. (యూర్చవడును.)

రావ—యీమెను నారధంబున బెట్టికొని రామాదులు రాకుండ

లంకాపురమునకు గొంపోయెదనుగాక.

(తెరపడును నిష్క్రమణము.)

5 రంగము—అరణ్యము.

రాముడు—(ప్రవేశించును) అక్కటా ! ఏమికానున్నదో కదా !

గీ. గోలచే లేడి నిలగూల్ప * గూరదైత్యు
నాకృతిని దాల్చి హా లక్ష్మణా ! * హతోస్మి
యనుచుచు నావలె నరచె నా * యనుజుడాత్మ
నెంత శంకించెనో నాదు * కాంతతోడ.

బౌరా ! నాయెడమకన్నదరుచున్నది ఏమిచెప్పుమా ! (ముందుజూచి)
అక్కటా ! జానకినొంటిగ విడచి లక్ష్మణుం డిటకే వచ్చుచున్నాడుకదా !
లక్ష్మణ—(ప్రవేశించును.)

రాము—తమ్ముడా ! పర్ణశాలలో సీత నొంటిగ విడచి వచ్చితివా !
అక్కటా ! ఎంతపనిచేసితివిరా !

లక్ష్మణ—అన్నయ్యా ! హా లక్ష్మణ ! హతోస్మియనువాక్యంబుల నాల
కించి వైదేహి మీకాపదగలిగినట్లు శంకించి నన్ను బొమ్మని
బలవంతముసేయ

చ. దనుజుల యార్పకాని మన ♦ దాశరథిధర్మని కాదటంచు నెం
తని బ్రమాలిచెప్పిన ర ♦ వంతయు నానుడులాలకింప కా
జనకజ కిన్కచేత బరు ♦ పంబులనాడ సహింపలేక యీ
వసముల నిన్ను రోయుచును ♦ వచ్చితి నయ్య సహోదరాగ్రణీ.

రాము—ఇసీ తమ్ముడా ! ఎంతపని చేసితివ్రాయి !

చ ఉచితమె ! నీకు ! సీత పరు ♦ పోక్తుల నాడ దురాభిప్రాయనివై
సుచరితనామె నొంటి దను ♦ జల్ చరియించెడు కానలందు ధీ
రచనదొఱంగి వీడుచువె ! ♦ రాముడురాడొకొ సీత కూరపుకా
వచనములెల్ల జంపినవె ! ♦ వత్స ! ధరాత్మజ యింకదక్కునే.

లక్ష్మణ—స్వామి ! ఆక్కడ నన్నామె పోరి పంపుటచే వచ్చితిని. తుమిం
పుడు. పోయి వెతకుదమురండు. యిందే యుండగలదు.

(తెరలేవ పర్ణశాల కనుపడును)

రాము—(నడచి) హా తమ్ముడా ! అదృష్టహీనులము కదా. చూడు
నూపర్ణశాల యెటున్నదో

ఉ. కాయలు దుష్టగొట్టిన • గంబుర బిల్లులులేనియట్టి వి
ద్యాయతనంబనంగ మిహి • రాంశుని బాసినరాత్రి యట్ల వా
లాయము సీతలేక సిరు • లన్నిడనాడిన పర్ణశాల వ
త్సా ! యెటులున్నదోకనుము • తప్పక దైత్యుల జిక్కియుండెడిన్.
అక్కటా ! ఎంతవని చేసితివ్రాయి.

లక్ష్మ—అమ్మా ! వై దేహి(అటునిటువెనకి) తల్లీ జానకి ! హా పాపా
త్నుడను కదా ! యిక నెక్కడి సీత పర్ణశాలలో లేదుకదా !

రాము—(కూలబడి) హా చచ్చితినికదా !

గీ. పర్ణశాలను సీత క • న్పడగలేద
టన్న పరుషాక్షరములు నా • యంతరాత్న
దగులబెట్టగ జొచ్చె వ • త్సా ! యికేడ
రామునకు సెల్లెనూకలు • భూమిమీద.

హా జానకీ ! (మూర్ఛబడును.)

లక్ష్మ—(రామున జేరి) హా ! యీమహారాజున కెంతయవస్థదెచ్చితిని

కం. అన్నా ! ధైర్యము వీడకు
మన్నా ! నీయన్నను మిన్న • నడవిగలిపె నీ
చెన్నటి యేయెడ జానకి
యున్నదో ! రోయకయెదుఁఖి • మొందుటదగునే.

రాము—తమ్ముడా ! యికెక్కడి జానకిరా,

ఉ. ఎప్పుడు జానకిన్విడచి • యేడ్తెర నాకొఱకీపు వచ్చితో
అప్పుడె క్రూరరాక్షసుల • హస్తమునం బడె బల్నిచేతనే

తిప్పలబెట్టిరో యనుల • దీసిరో ! రక్తము ద్రావినారో ! హా

చెప్పగజాల నాకను • జీవముతో బనియేల తమ్ముడా !

లక్ష్మ—రామచంద్రా ! నీయుదయకుటీరమునకు జిచ్చుముట్టించిన
లక్ష్మణహతకు నింక దమ్ముడా యని పిలువకుము. పూజ్యరా
తైన వదినెగారిని రాక్షసులవాత దోసి అన్నగారికి బ్రాణసం
కటము దెచ్చిన మహాపాతకుడను కాని ఆమె రాక్షసులవాతనే
చిక్కెనో క్రూరమృగంములే హరించినవై పరీక్షించిన వెనుక
మన మిరువురమును ప్రాణత్యాగమును జేసికొందము. కావున
వెదకుదము రమ్ము.

రాము—వత్సా ! అటులైన లెమ్ము అనుభవనీయమిట్లుండ మన
మొదలులకును కర్తలముకాము. కావున నడచి యరణ్యమున
బరీక్షింతము.

లక్ష్మ—(పరీక్షించి) ఆన్నయ్యా ! యీషర్ణశాలనుండి జానకి యేగిన
పదచిహ్నములు కానరావు. ఇందు సూత్రమొక పురుషుని
పదముద్ర లగవడుచున్నది. కాని చాచును మరలిపోయిన చరణ
సరణియు గానవచ్చుట రేచు యేమిచిత్రమో తెలియకున్నది
కదా.

రాము—(చూచి) హా ప్రియురాల ! వై దేహీ !

ఆ. వె. దివికి నెగసినావై ! • భువిదూరిపోయితి

తెలియరాదు నీదు • తెరువునుంత

నామనంబు కనుగొ • నంగనంతర్హిత

వై పనాళినడగినావై ! • చెలియా.

లక్ష్మ—ఇదికడు విచిత్రముగనున్నది. అన్నా యీచిత్రముల వెతకు
దము రమ్ము. (ఇద్దరు నిష్క్రమించెదరు)

6 రంగము—వనాంతరము.

రామా—హా వై దేహి ! ఎందుబోయితివి? యెటనుంటివి? ఓమృగంబులార !

సీ. కానవా కలకంఠ శ కలకంఠ నాభార్య
నరసితే హరిణచూ శ హరిణనేత్ర
పికమ చూడలేదె శ పికవాణినాప్రియ
కలభమా కాంచితే శ కలభగమన
తిలకసుందరఫాల శ తిలకమా చూచితే
హరిమధ్యగానవే శ హరివరంబ
పాటలా కంటివే శ పాటలాధరి సీత
భ్రమర వీక్షించితే శ భ్రమరచికుర

గీ. సాలహింతాల కుటజర శ సాలలార
నామనోహరిసీత శ గన్నారె మీరు
అక్కటా ! యింక నెక్కడి శ యవనిజాత
రామ జీవితమిం శ నిరాశయమ్యై.

లక్ష్మణ—అన్నయ్యా యిందు వెతకుదము రమ్ము. (నడతురు)

రాము—హా జనక రాజనందని ! నీచందము నీయందము నాకనుల
కొకసారి చూపి యానందంబొసగరాదా ! నేనేమి పాపము
జేసితివి.

ఉ. చిక్కుల బెట్టనెంచి వన • నీమలనెమల డాగినావై హా
చక్కెరబొమ్మ నీవు సర • సకా వహియింప గదమూలముల్
చక్కని పింఝివంటలగు సాధ్వీరొ దర్భలె తూలతల్పమా
రక్కెసడొంకలున్న వన • రాజి యయోధ్యయై సుమ్ము జానకీ
హా జానకీ దయముంచి యొకసారి నీ సందర్శనంబీయవా,

లక్ష్మి—ఆహా ! మాయన్నగారి కెంత దురవస్థను దెచ్చితినిదై వమా !
రాము—హా నిమికులవన చంద్రికా !

గీ. నళినదళనేత్ర ! నినుబాసి • నారితేని
చాపమన జంద్రికలుతేని • చంద్రికనగ
తేజమెడలిన రవిభాతి • దీనదళను
బొందియున్నాడనుమ్మి రా • కేందువదన !

లక్ష్మి—అన్నయ్యా ! ఆ మహాసాధ్యవియోగము జగములకే దుర్దశను
గలిగింప మనకు దీనదళయుగట ఆశ్చర్యచూ ! నడువుము
ముందు జూచెదము.

రాము—[నడచిచూచి] తమ్ముడా !

సీ. ఏకొండరా ! యిదియింత శ్రమస్సహమయ్యె

లక్ష్మి— కొండకాదయ్య కా శ్రమ కుష్ఠస్థిలక

రాము— కాకేమిరా ! కండ్ల శ్రమ గట్టివట్టుల దోచె

లక్ష్మి— రఘురామ ! దండకా శ్రమ రణ్యాసీమ

రాము— వత్స ! యిందేటికి శ్రమ వచ్చితిమెఱిగింపు

లక్ష్మి— గురునాజ్ఞవనముల శ్రమ దిరుగ రామె

రాము— వనుల ద్రిమ్మరగ నె శ్రమ వ్వరము వచ్చితిమన్న

లక్ష్మి— నీవును సీతయు శ్రమ నేనుకాదె !

రాము—గీ. సీతలేదేమిరా మన శ్రమెంత వత్స !

లక్ష్మి— పర్ణశాలను దనుజుల శ్రమ పాలబడదె

రాము— హా మనోహారి ! హాసీత శ్రమ మదీయ

ప్రాణమూ ! జానకీ ! నన్ను శ్రమ బాసినావె.

లక్ష్మి—అక్కటా ! మాలన్నగారి కంతకంతకు మతిపోవుచున్నదే !

యేమిదిక్కుదై వమా !

రాము—[త్వరలో] తమ్ముడా తమ్ముడా ! ఆదిగోరా సీత కనుపడినది.

లక్ష్మ—అన్నా ! ఏదీ ! యెచ్చట?

రాము—అదిగో, అన్నె పు జూడుచూ.

సీ. కనకచేలముగట్టి శ వనజాక్షిచరణముల్

ముడిచి కూర్చుండె న శ య్యెడనుగనుమ

లక్ష్మ—శ్రీరామ ! విరియబూ శ చిన రేలపొదకాని

జానకికాదు ని శ శ్వలతగనుమ

రాము—ముకమండలంబదే శ మోకాళ్ళవైనాని

మనవైపు నవ్వుతో శ గనుటలేదె

లక్ష్మ—రేలపూబొదమీద శ వ్రాలిన గిరిమల్లి

కా గుళుచ్చంబె శ ముఖంబుకాదు

రాము—గీ. తమ్ముడా మోసపోతి జి శ త్తమ్ముచెదరె

నెందుజూచిన జానకి శ చంద మెదుట

గనులదోచునుకాని ని శ క్కంబుకాదు

వెరియెత్తెడు నేమందు శ విధివశమున.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! మనస్సు స్వస్థత జేసికొనుము. పిశాచచే నొక వేళ
గోదావరీనదీ జలంబులకై పోయియున్నదేమో. కనుగొందము
రమ్ము.

రాము—వెరితమ్ముడా ! భూమిమీద నడుగుల జాడలేక గోదానరికి
మాత్ర మెట్లుపోయినదని తెలంచెడవు. అయిన నీగోదావరిని
గూడ బ్రార్థించిచూతము తల్లీ ! గోదావరీస్రవంతినీ [చేతులు
మొగిచి]

గీ. నాసికాత్యంబకమున జ • న్నంబుగాంచి

వసుధజీవులకెల్ల జీ • వనమొసంగి

పూర్వజలరాశిచేరు నో • పుణ్యరాశి

భూమిసుతదెల్పు గోదావ • రీమతల్లి.

అక్కటా ! ఇదియును కలుకదయ్యె నింకెందు బోవుదమురా ?

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! యిట్లొకసారి రమ్ము.

రాము—(నడచిచూచి) అమ్మయ్య దొరికినదిరా సీత ! అల్లదే
చూడుము.

చ. కిసలయపాణి సీతయదె ! ३ కేసరి వృక్షముపొంతనిల్చి చే
విసరుచు నన్నరమ్మనుచు • వేమరుబిల్వగజాచ్చె జూడుమా

లక్ష్మ—కుసుమలతామతల్లి యదె ! • కొంచెపుగాలికి నల్లలాడ భూ

మినుతయెయంచు నీమది భ్ర • మించితి వంతిమెకాని సీతయే

రాము—అన్నన్నా ! యెంతమోసము జెందితినిరా తమ్ముడా! ఓపృథి

వ్యాది పంచభూతములార ! ఓప్రభాకరనిశాకరాది నవగ్రహ

ములార ! ఓ సకల జీవకోటులార ! ఓ నిర్ణ్యగీగిరి వనంబులార !

చ. పరమపవిత్రురాలు రవి • వంశ సుధాకరరేఖ నామనో

హరి జనకాత్మజాత విను • లాత్మధరిత్రి నయోనిజాత భీ

కరవనసీమ గోల్పడితి • గాంచిన నాకెఱిగింపరే ! మహ

త్తరసుకృతంబు కల్లుదయ • చాల్పరే ! మీకు ననుస్కరించెదన్

(ననుస్కరించి అటునిటుజూచి) ఔరా ! ఎంతవిపరీతము ! నాచేత సం

బోధింపబడిన వారొక్కరును ప్రతివచనం బీయకున్నవారే ? సరే

కానిమ్ము. తమ్ముడా ! (ధనువు నెక్కు వెట్టి) నామాటకు బ్రత్యుత్తరం

బీయని భూతగ్రహవిశిష్టమైన యీ భూమండలమును నాబాణాగ్నిచే

భస్మీభూతము గావించెదను జూడుమా.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! తాళుము. తాళుము.

రాము—[తమ్ముని దోసివైచి] ఛీ, యటుల దొలగుము. (ఆకసము
వంకజూచి) హా పాపప్రపంచకమ !

శా. నాకళ్యాణియె నామనోహరియె నా • నారీశిరోరత్నమే

లోకంబందున దోషకున్నయపు డీ • లోకాభితో నాకదే

లా ! కల్లోలము కాగ సర్వమును సం ♦ హారంబుగావింతు నా
రాకాచంద్రప్రభాకరరాది గ్రహతా ♦ రామండలిక దుల్చెదన్.
[ఆగ్రహముతో దిక్కులజూచుచు.]

లక్ష్మ — అన్నయ్యా ! ఎందుల కీకోధము యెవ్వడో అపరాధము
శేయ జగంబులపై నాగ్రహించెదవా !

రాము — తమ్ముడా ! నాకోపమెందులక నెదవా ?

చ. హరిహరబ్రహ్మముఖ్య ♦ దివిజావళి నూనుక ఘోరశస్త్రదు
గృరవిలయాగ్ని కీలలకు ♦ భావమునందున దల్లడిల్లి నా
తరుణినిదెచ్చియిచ్చి ♦ ప్రమదంబున నన్ను భజిత్రు తక్కినన్
ధరణిని సర్వదేవతల ♦ దగ్ధముగా నొనరింతుతమ్ముడా.

లక్ష్మ — అన్నయ్యా ! సర్వజగముల రక్షింపజాలిన నీవే యిటు లాగ్ర
హి.ప లోకముల కాపదలుచూడవా ! యెవ్వడో ఒక్క
తులువ మనకపకారము సేయ జగంబుల సంహరింపదగునా !
నీవు లోకారాధ్యుడవు, లోకశరణ్యుండవు, లోకకర్తవు,
స్వామీ ! శాంతింపుచు.

రాము — హుం అన్నన్నా ! నాయాగ్రహము నన్నే దహించుచున్నది
కదా ! మంచిది తమ్ముడా ! యిపుడు కర్తవ్యమేను.

లక్ష్మ — స్వామీ ! ఆ క్రేవ నేవ్రా చచ్చిపడిన ఖరవాహనములు కనిపిం
చుచున్నవి. వాటికి గారణచురయుదమురమ్మ (నడచిచూచి)
అన్నయ్యా యిక్కడ నొక్కరథము ఆకసమునుండి విరిగి పడి
నట్లును కొన్ని పుష్పమాలికలును గానపచ్చుచున్నది. అల్లవే
చంపబడిన ఖరవాహనము లాయెడ గూలినవి. కారణమేమో
తెలియరాదు.

రాము — ఇందుచే గగనసంచారితో నవ్వరితోడనో పోరు గలిగినట్లు
స్పష్టపడినది.

లక్ష్మ—అదిగో ఆముందేదో కూలినట్లున్నది.

రాము—ఔనాను. ఆ పర్వతాకారుడైన పక్షిగ్రాజు మన జానకిని
మ్రోగియున్న వాడేమోకదా. (తెరలేవగా జటాయువు కను
పడును.)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! యీ విహంగనాథుని వృత్తాంత మరయక త్వర
పడకుము.

రాము—శత్రువును సేమమడిగియా చంపుట కావున నీని వధింపక
మానను. (బాణము సంధించును.)

జటాయు—మహాత్మా రామచంద్ర! చంపకుము చంపకుము. నేను
నీపితృసఖుండను. జటాయువరు పక్షినాథుడను. మీరులేని
సమయమున నీదేవి జానకిని రావణుండు కొంపోవుచుండ నేను
వానినడ్డుకొని ఛత్రమును, వాహనములను, కవచమును,
చాపంబును, రథంబును ద్వింప విరధుండ్ల సీత నక్కడడించి
దప్పిచే నాయాసపడుచున్న నారెక్కల ద్వించి కూల్చి సీతా
దేవి నెత్తికొని పోయెను. నీనీవాత నీ కెఱింగింప జీవముల
బిడికిలించుకొని యున్నవాడ. నన్ను నీతండ్రియట్లు భావించి
యగ్నిసంస్కారము చేయవేడెదను. నేనిదే ప్రాణముల విడచు
చున్నాను.

రాము—హా పితృసఖా! హా పరోపకారపారీణ! పక్షికులవతంసము.
చ. హితునికుమారుభార్య నొక • డెత్తుకుబోవుచునుండ గ్రోధఘూ
ర్ణితహృదయండ్లవై వివిధ • రీతుల శాత్రువుదూల్చి కూలితే
పతగకులాధినాథ! గుణ వంతులు యోగ్యులుబోవుపట్ల జీ
వితము దృఢంబుగాదలచి • నీడుట నైజముకాదె; పూజ్యుడా.

తమ్ముడా! మనతండ్రి కగ్నిసంస్కారము సేయుటకు మనమునోచకు
న్నను పితృశుల్యుడైన యీవిహంగనాథున కగ్నిసంస్కారాదుల జేయ

వలయును మరియు నోరోరి రావణ! నీవు నాయాగ్రహాగ్నికిం ధన
ప్రాయుడవైతివిరా, పరిక్తకంధర

ఉ శిష్టజనంబులన్ గరుణఁచే బరిపాలనసేయ గతన్యున్

దుష్టుల సంహరింప లయ • ధూర్జటియైన ననున్ సతీనుణీ

నష్టునిగాగ జేయదగునా • నిను భాతృసతీనుతాదిక

భ్రష్టునిజేసి కోధశిఖి • బ్రాణములన్ హరియింపకుండు నే.

లక్ష్మ—ఓరోరి నిశాచరాధమ;

ఉ. రావణ నీదు పాపపు శి • రంబుల దృంపగ రాముపాలు శో

కావిల్లులైన నీయనుచ • రాశివధింపగ నాదుపాలురా

పావనిసీత నొంటి బల శి వంతముగా హరియించినంతనే

జీవముతో నుఖంతువె • నశింపవె భ్రాతృచుతాదిసేవశో.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

...

7 వ రంగము;—వనాంతరము.

[కబంధక భేర విశిష్టము రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు]

రాము—తమ్ముడా మన మతిక్రమించిన యరణ్యముకంటె నీవన మతి

భయంకరమై యున్నది. జానకిని గొంపోయి రావణు డిం

దుండలేదుకదా ?

లక్ష్మ—యీగహనసీమ రాక్షసులకు నివాసభూమి కావచ్చును.

అయోముఖ—(రాక్షసిప్రవేశించి) ఓహోహో నేను పుట్టినప్పిమ్మట

నింత చక్కనివారిని జూడలేదు, వీరిని జూడగనే చంపి తినవలె

నన్న బుద్ధిపోయి సరసులగా జేసికొని కామసౌఖ్యమనుభవింప

నూహకలుగుచున్నది. (ప్రకాశము) ఓ మానవులార ;

వహవ్యా యెంత చక్కగనుంటిరిగా. (లక్ష్మణుని గొగలించు

కొనును.)

రాము—తమ్ముడా! శూర్పణఖకు జేసిన యలంకారములే దీనికి
నొసంగి సంతోషపరచుము.

లక్ష్మ—ఓసీ! నిశాటిని నీకామాంధకార మడచెదను రారమ్ము.కత్తి
తో జచ్చులగోయును.

అయో—అరే అరే చచ్చితినిరా విధవా? [పారిపోవును.]

రాము—వత్సా! లక్ష్మణ! ఇదిమొదలు మనకు దానవవధ నిత్యకర్మ
నుమి!

లక్ష్మ—అన్నా! అట్లుకాదు. ప్రతిక్షణ కర్మయనుడు.

కబంధుడు—వహవ్వా! నేను కదలలేకపోయినను, చాలకాలమునకు
నాకు మనుష్యమాంసమును భగవంతుడు లభింపజేసినాడు
కదా [చేతులతో రామలక్ష్మణుల నాకర్షించును.] ఓరీయింకెం
దుబోగలరా నానోట జిక్కినారు లెండి.

రాము—తమ్ముడా! యివేమో రాక్షసబాహువులు మనల నాకర్షించి
నవి. నీశాభుజమును నరుకుము నేనీబాహువును దుగించెదను
[అట్లు పోయిదురు]

కబంధు—ఓహో మానవులార! మౌలకాంక్షయైనను నాబాహువులు
సరుకువారు నాకు గానబడలేదు. మీ రెవ్వరో మీవృత్తాం
తమేదో చెప్పుడు మీకు బుణ్యముండును.

లక్ష్మ—ఓరీ! యీ మహాత్ముడు రామచంద్రుడు, నేనులక్ష్మణుడను
మేము యిత్యోకుకులజ్ఞుడైన దశరథుని పుత్రులము. మావదిన
గార్దై న సీతాదేవిని పంచవటీతీరమున గోల్పోయి వెళుచు
నిటు వచ్చినాము.

కబంధు—ఆహా మహాత్ములార! మాంపాహి మాంపాహి నాకింద్రుని
మాట స్ఫురణకు వచ్చినది. నేను స్థూలశరీరుండను మునిని. బరి
హసించి మూడు యోజనముల పొడవుగల బాహువులుగల

యిట్టిస్థూలశరీరమును శాపవశమున గాంచినాను. అప్పు డీశాప విమోచనక్రమము నెఱింగింపు డన రామలక్ష్మణులువచ్చినీబా హువెప్పుడు నరుకుదురో అప్పుడేనీకు శాపవిమోచనమని యానతిచ్చెనటులే నాశాపవిమోచనమైనది. బ్రహ్మాదత్త వర ప్రభావంబునగర్వించి కామరూపిని సంచరించు ధనువనెను గంధర్వుండను. మీకివేవందనములు.

రాము—ఓయీ నీవు సీతావృత్తాంతము నేమైననెఱుంగుదువా ?
కబంధు —స్వామీ! నాశరీరమును దహించితిరేదివ్యశరీరమునుదాల్చి
సర్వము నెఱింగించెదను.

రాము—తమ్ముడా ! అగ్నిసంస్కారపు ముచ్చటమనకింకను తీరలేదు
వీనిని దహించుచూ.

లక్ష్మ—చిత్తము. (వానినీడ్చికొనిపోయి దహించును.)

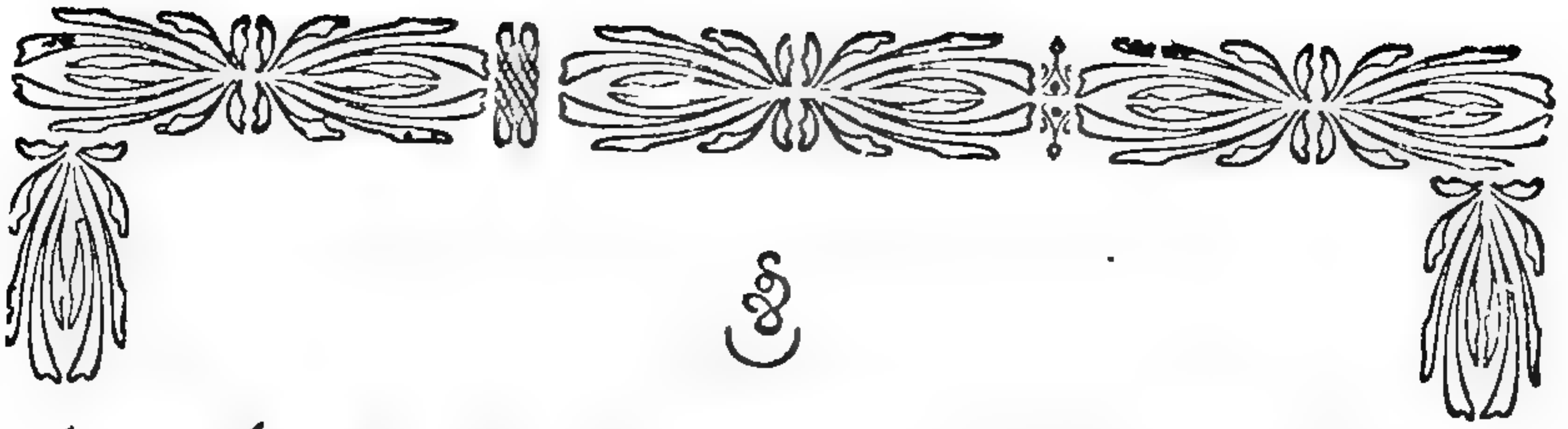
(తెరలో) రామలక్ష్మణులార ! రావణుడు జానకీదేవిని దస్కరించి యాకాశమార్గమున బోయెను. వానిని సంహరించుటకు వాలిచే బహిష్కరింపబడిన నుగ్రీవ హనుమదాదులు ఋష్యమూకంబున నున్నవారు. వారితో సఖ్యముజేసికొంటివేని యారావణునోర్చిస్తేభార్యను నీకుజేర్పగలరు. ఈమార్గమున బోయిన పంపాసరోవరమును శబర్యాశ్రమమును కనుపట్టు ఆశబరివలన తన్నార్గమెఱింగి ఋష్యమూకంబున బ్రవేశించుడు మీకు శుభంబగుగాక నేనికపోయెదను.

రాము—తమ్ముడా ఋష్యమూకమునకు గోవతీయుము.

(నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ

సంపూర్ణరామాయణనాటకము

అనంతరా

అష్టమాంకము.

1 వ రంగము—ఋష్యమూకము.

[నుగ్గీవ హనుమంతాది వానరులు ప్రవేశించెను.]

నుగ్గీ—హనుమంతా ! అవై పుజూడుమా !

హనుమంతా—హేమరాశరాసనంబులును * గోలలు, దూణముదాల్చి మౌనియూ

కారములకా ధరించి వడి • గా మనతావును జేరవచ్చుచు

న్నారదె పుష్పలిద్దరు మ • నంబుదలంకెను వాలి పంప నీ

తీరున వచ్చెనంచును మ • దిన్ దలపోసెద యోజనేయకూ.

హనుమంతా—స్వామి ! సూర్యవందన వాలిధయముచే నీవట్లు తలంచు

చున్నావుకాని తమ కేమియపచారము జేసితిమని వారిందుల

కొడంబడుదురు ! యింతకును ధర్మాధర్మము లరయకుందురా !

ఒకవేళ దుందుడుకుచేత వచ్చినను వారికి ధర్మముదెల్పి బుద్ధి

మరలింపకుందుమా !

నుగ్గీ—అటులైన నీవు కొండదిగి నారికెడులేగి వారిరాకకుగారణమర

యుము. అంతవరకు నేనీగుహలో నుండెదను.

హనుమంతా—చిత్తము. (దిగి యెదురువచ్చును.)

రాము—తమ్ముడా ! శబరి చెప్పిన ఋష్యమూక మిదియేకావచ్చును.

ఆహా ! యిది యెంతనివాసయోగ్యమైనది ! అందుచేత నే యిందు

మతంగముని యాశ్రమము నిర్మించుకొని తపమొనరించెను.

హను—(సమీపించి) మహాత్ములార ! మీకివే పదివేలవందనములు.

మీరెవ్వరో యెఱింగించి నన్ను గృతార్థునిజేయుడు.

లక్ష్మ—కపి శ్రేష్ఠ !

ఉ. ఈతడు రామచంద్రుడు ది • నేశకులార్ణవ చంద్రుడేను తత్

భ్రాతనులక్షణుండ బిత్త • వాక్యముదీర్పగ దండకాటవి

భ్రాతిగజేరి యందునొక • రాక్షసుచే రఘురాముభార్యయా

సీతనుగోలుపోయి కపి • శేఖర ! వచ్చితిమివిధంబునన్.

కాని నీ వెవ్వండవు.

హను—మహాత్ములార ! నేనంజనేగర్భంబున వాయుదేవునకుపుట్టిన

హనుమంతుడనువాడను కపిసార్వభౌముండ్లైనసుగ్రీవునిచుంతిని

ఆచుక్కివూ డీబుష్టముకంబున నున్నవాడు. మీరాతనితో

సఖ్యముజేసికొంటిరేని మీకార్యము సఫలముకాగలదు.

రాము—మారుతీ ! మాకంటె గావలసినదేమున్నది. రమ్మపోవుదము.

(కొండ నెక్కుదురు)

హను—అయ్యా ! కపిసార్వభౌమ సుగ్రీవ ! వచ్చి యీపుణ్యపుష్పల

నందర్శించి కృతార్థుడవుకమ్ము.

సుగ్రీ -- (ప్రవేశించి) పరమపురుషులార ! నాయభివందనముల సంగీక

రించి నాయాతిధ్యము నందుడు.

రాము—సుగ్రీవ ! నీకు భద్రముకలుగుగాక !

సుగ్రీ —పూజ్యులార ! మీరీపచ్చరాతిచుయవై దై నేయుడు (అంగ

రుకూర్చుందురు.)

హను—సుగ్రీవ సార్వభౌమ ! యీమహాత్ములు రవివంశజులైన

రామలక్షణులు. తండ్రిగారియాజ్ఞచే వనవాసంబు సేయవచ్చు

దండకారణ్యంబున సీతను రాక్షసులచే గోల్పోయి యీమార్గ

మున వెదకుచువచ్చినారట.

సుగ్రీ—ఓహో ! ఆలాగునా ! ఓదశరథ మహీపాల పుత్రులార !

ఆసీతాపహార దనుజుడెవ్వఁడో మీకుదెలిసెనా !

రాము—సుగ్రీవా ! ఆదౌర్భాగ్యమును సహింపజాలక వానితో రణ

మొనరించి కృతపక్షుడై పడిపోయిన జటాయువును పక్షిండుని

వలన వాడు రావణుడని వినియున్నాము.

సుగ్రీ—ఓహో ఆలాగునా ! అటులైననాకిప్పుడు స్మృతికి వచ్చినది.

యొకనాడు హా రాము ! హా రామయను నార్తవ్యనితో గొన్ని

యాభరణములు గట్టినమూట మాగిరిమీదబడినది. నేనంతట

బైకిజూడ గగనంబున నొక్కయంగనామణిని దోడ్కొనిపోవు

రాక్షసునిజూచితి. వాడు దక్షిణాభిముఖుడై పోయెను. అప్పుడా

భూషణములమూటను విప్పిచూచి యొక చెట్టుతొర్రలో భద్ర

పరచితిని. తెచ్చియిచ్చెద జూడుడు (తెచ్చియిచ్చును)

రాము.—(పుచ్చుకొని విప్పిచూచి కల్నులనద్దుకొని) హాజనకీభూష

ణంబులార !

ఉ. పూతచరిత్ర సీతవన • భూములగానక రోసిరోసి డీ

వ్యాతత శోకమందుచును • పాణముబాయుచు రాముడంచు నీ

రీతిగనన్ను జేరి తెను • రీచు నీనెకు రత్నహారమా !

ఖ్యాతిగసజ్జనుల్ హితుల • యార్తినిసైపరుకాదె ! ధాత్యిలో.

హమ్మెథిలి ! రానుమయజీవితా సీతా ! ఆదుష్టరాక్షసునిచే నెంతశ్రమ

పడితివ్రాకదా !

సుగ్రీ—మహాత్మా ! ప్రాకృతపురుషు లట్లేలతపించెదరు. ధైర్యమవలం

బించును.

లక్ష్మ—నిక్కంబుగ నీభూషణంబులుమావదినెగారివే. యీవస్త్రశకల

ము మాతల్లికట్టిన కావివల్కములోనిదే.

రాము—తమ్ముడా ! యింకను సందియమా !

చ. అనయము బంధుసతతులు • హర్షము చేగనుచుండ బెండ్లి వే
 శను మొగమింతవంచి సభి • లాపను దెల్పెడు వాలుచూపులకొ
 ననుగనుచున్న నాజనక • నందని కంఠమునందు నేను వే
 సిన నవరత్నహారమని • చెప్పగసంశయ మేమితమ్ముడా.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! నిశ్చయముగ నామిదేయిది.

హను—రామచంద్ర ! నీవీసుగ్రీవుని సఖ్యమువలన నపగతభార్యా
 ప్రాప్తి నందగలవు. శత్రువధ జేయగలవు.

రాము—సుగ్రీవ ! కపిసార్వభౌమ ! చేతులబట్టుకొని

చ. అవనిజగోలుగోతి హృద * యంబు వికావికలయ్యె గండ్లకున్
 భువనములే నశింపబడి * పోయినయట్టుల గానవచ్చె నే
 రవికులమందు బుట్టితిని * రమ్యగుణోత్తర ! నీవు సూర్యసం
 భవుడవు నాకుబంధుడవు * భ్రాతను నన్నెటులుద్ధరింతువ్రా.

లక్ష్మ—(తనలో) అక్కటా సకలజీవకోటులకును రక్షకుడైన రామ
 చంద్రుడు నేడొక్కవానరుని బౌద్ధింపవలసి వచ్చెనుగదా ! హా
 దుర్విధి !

రాము—సుగ్రీవా ! యికనానై దేహిని నాకుజేచ్చు నుపాయంబాలో
 చింపుమా !

సుగ్రీ—రామచంద్రమూర్తి ! నీవు సంతాపపడకుము. ఈసప్తసముద్ర
 మధ్యభాగంబున నెందున్నను నెదకి జానకీదేవిని నీకుజేర్చెదను
 అందులకై మనమగ్నిసాక్షిగ సఖ్యంబు జేసికొనవలయును.

రాము—వానరనాథా ! అయ్యది మనయుధయులకును సేమమేకదా
 అట్లేకావించుకొందము.

సుగ్రీ—స్వామి యిదేయగ్నిగుండము. (దానిమీద జేతులుంచును.)

రాము—[చేతులగ్నిమీదనుంచును.]

సుగ్రీ. రాము—గీ. అగ్నిసాక్షిగ మనకు • సఖ్యంబునుమ్ము
నిరత మనోన్యకార్యముల్ • నెరపుపట్ల
ప్రాణములనైన ధారపూ • యంగవలయు
విడువరా దెన్నటికినైన • బుడమిలోన.

హను—తథాస్తు! రామచంద్రమూర్తి! మీకార్యమునకై మేమంద
రమును మాప్రాణముల దారపూసెదము. సందియము లేదు.
కాని ముందుగ మీరొక కార్యము చేయవలయును.

రాము—సర్వదా సిద్ధముగ నున్నవాడ ఆనతిండు.

సుగ్రీ—స్వామి! భార్యా వియోగదుఃఖముచే మీరెట్లుతపించుచు
న్నారో నేనును అట్లేశోకించుచున్నాను. ఏమందువేళియిక్కడ
కనతిదూరంబున గిష్కింధయను పట్టణముకలదు. దాని నింద్ర
పుత్రుడైనవాలి పాలించుచుండ నొక్కనాడు మాయావియను
రక్కసుండువచ్చి యాహవమునకు రన్నునిబిల్వ మేనుదరము
వాని నెదుర్కొంటిమి. వాడును సహింపలేక యొకకొండబిలం
బునజొచ్చె. సంతమాయన్న వాలిమమ్మందరగుహముఖంబున
నుండుమని చెప్పి తానుగుహలోజొచ్చె. నదిమొదలాదశీముఖం
బుననుండి రక్తంబుపారజొచ్చె. నిల్లారుమానములు గడచినోవ
మాలన్న మరణించెననితలంచి మరల వాడు కిష్కింధకువచ్చు
ననుభీతిచేబెద్ద పెనురాతినొకదానిని గుహముఖమున కడ్డువెచి
వచ్చితిమి. పుర మరాజకమనియెంచి బెద్దలందరు గిష్కింధా
సామ్రాజ్యమునకు నన్నురాజుగా నభిషేకించిరి. కింతకాలము
నకు మాలన్న కిష్కింధకువచ్చి కొండబిలమున కడ్డువెచితమని
యాగ్రహించి నన్నుజావగొట్టినాభార్యనుహరించెను. స్వామి
మీరెట్లులెన నావాలినిసంహరించి నాభార్యను నాకుజేర్పు
టకు భార్గించెదను.

రాము—అహా సుగ్రీవ! ఎంత ఆశ్చర్యము !

శా. ఆకీన్ గోల్పడి కూరరాక్షసునిచే న హా యీశ్వరాయంచు దీ
నాలాపంబుల నీవు బోధచెదవైనా న హా నన్నరక్షింతువు
జాలిన్ దూలితి నంచు వెర్రినయి సం న చారముగావించు నే
నా! లావైప్పెడు వాలిరూపడవి నీ న యాలిగమన్ గూర్చుటల్.
లక్ష్మ—అస్మయ్యా ! పత్నీవియోగముచే మతిచెడి స్వపరామము
నెఱుంగక ఆశ్రతరక్షణ బిరుదాంకితమును మరచుచున్నావు.
యిపుడేగదా సుగ్రీవునితో నగ్నిసాక్షిగ సఖ్యంబు జేసితివి! నీవు
వాలిని దుగ్గించుటెంత. సుగ్రీవునిభార్యను నీనికిజేర్చుటెంతపని.
రాము—అవునోయితముండా! యీత డవశ్యము రక్షనీయుడు కపి
శ్రేష్ఠ సుగ్రీవ భయపడకుము.

మ. ఘనగర్జారవ ముప్పతిల్లగ దెసల్ న కంపింపగాజేసి భీ
షణకాలోగ్రనిశితబాణముల వి న శ్వంబెల్లభీతిల్ల వా
లినిసంహారము జేసి నీదు ప్రియురా న లిగ గూర్తునిక్కంబు నీ
వనుమానింపకుము న్యు కీశకులనా న ధా! నమ్ము ముమ్మాటికిన్.

(చేతిలో జేయివైచును.)

సుగ్రీ—స్వామి! మహాప్రసాదము. నాకింకనొక్క సందేహమున్నది.
యేమందురా?

చం. ఉదయ నగంబునుండి వడి న నొక్కటనస్తనగంబు మీదికిన్
బదవడిదాటి కొండలను న బట్టుచు బంతులపోల్కి నాడు దో
ర్ణదమునవాలి వానిని దు రంబున గూల్తునెయంచు శంకనా
యెదజనించెనయ్య వృధి • వీశ్వర! దుస్సహు డెట్టివారికిన్.

రాము—సుగ్రీవా! అందులకై నీవు శంకింపవలదు.

సుగ్రీ—మహాత్మా! మిమ్ములనే బరీక్షించుచున్నానని తలంపవలదు.

ఉ. ఇందలి సప్తసాలముల • నేకశరంబున గూలవై చియా
దుందుభి దేహమున్ నఖము ర తో వడిజిమ్మిన వాడవేని వా
లి దునుచూడనేర్తు వవ • లీలగ నట్టులజేయుమయ్య నా
కొందలపాటుదీర్పు రఘు ర కుండర! నీకు నమస్కరించెదన్.

రాము—ఓహోనుగ్గీవా! అట్టులైన నాలాగేచేసెదను. జూడుము.

(శాణముచే సప్తసాలములగూల్చి కాలిగోటితో దుందుభిని
జిమ్మివేయును. పెద్దచప్పుడగును)

సుగ్రీ—మహాపురుష! (నమస్కారముతో) యిపుడుకదా నిన్నుబరమే
శ్వరుడవని తెలిసికొంటిని. ఆదుందుభి కళేబరము పదియామ
డలొ బడినది.

మ. సకలస్వీపన గాటవీసహిత వి • శ్వంబెల్ల నీచేతనే
యకలం కోర్వలమై సృజింపబడె దే • వా! నీవెయిభూమిభా
రకులన్ జంపి ధర్మితసాధుడనులన్ • రక్షింప జన్మించి దా
నుకృతంబున్ ఫలియింప జేసితవి ను • శ్లో కా! రఘూత్తంసమా.
హనుమం—దేవాదిదేవా! కామచంద్రపరబ్రహ్మ!

మ. మునులేవిశ్వమ యున్ జపించు మమహా • మోక్షములంబొంది ధా
తిని బాపలనుండి వీడుదురు తండ్రి! • అట్టి కళ్యాణ స
ద్గుణ ధాముడవు నీవ కావె! యమర • స్తోమంబు లెవ్వని ర
క్షణచే సౌఖ్యముగాంతురట్టి జలజా • యా! శ్రీసతి బోధవే
(నమస్కరించును)

రాము—నుగ్గీవాంజనేయలార! మీభక్తికిమెచ్చితిని. మీకు భద్రం
బులు చేగూరుగాక! మనమిక వాలినిదృంచుటకు బ్రయత్నింప
వలయును. ముందుగ నీవుపోయి వాలినియుద్ధమునకుబిలచి నమ
రము సేయుచుండుము. నేనాకేవలముండి యొకకోలచే వాలిని
గూల్చెదను. నీకునుంతయు భయములేదు. రమ్మ పోవుదము.

సుగ్రీ—మహాప్రసాదము. తరువాత వెంటనే హనుమదాదుల బంపి
సీతాదేవిని వెతకించెదను.

అదరు నిష్క్రమించెదరు)

2 రంగము—కిష్కింధాపురోపకంఠసీమ

(యుద్ధసన్నద్ధులైన వాలిసుగ్రీవులును చెట్టుచాటున రామలక్ష్మణులు పరివేశించెదరు)

వాలి—ఓరీ! సుగ్రీవ! నేడు నీకింతమదంబు హెచ్చుటకు
హేతువెయ్యదిరా!

ఉ. ఎవ్వరిసాయముగలిగె నీ నీయెడఁ మున్నులుసారులాజిహ్వా
జివ్వనొలంగి పాటియును నీ ఛీ! మరలఁ దలయెత్తి సిగ్గు తే
కెవ్విధి బోరుసల్ప గిను • కించితి ప్రారవిపుత్ర! రమ్ము నీ
క్రొవ్వునడంచి వైతు నది నీ గోఘనముష్టిహతిన్ క్షణంబులో
సుగ్రీ—ఓరీమ్మా! పరదారాపహరణపారాయణ! వాలి!

చం. అనుచితమైన పాపమని నీ యాత్మదలంపక దుష్టబుద్ధి నా
వచితను దస్కరించి నను • బాటగదోలిన నీయఘంబె నా
కనిమొన సాయమకాచు బ్రళ • యాగ్నివిధంబున నిన్ దహించురా
చెనటి! కృతఘ్ను సంతతులు • చేటునుగూర్చక సౌఖ్యమిచ్చునే
వాలి—ఓరీ రవిచందన! నీయాలినిగొన్న నాపాపము నీకు సాయపడ
దు కాని నీవలెభార్యను గోల్పోబడినవాడె నీకు సాయపడు
టకు వచ్చియండునని తలంచెదను. మంభిది యిప్పుడే నీబల
మునకు నీసహాయపరుని బలంబును దృటిలో హరించెదనుగాక
రమ్ము యుద్ధమునకు. (ఇద్దరు యుద్ధమును నేయుదురు సుగ్రీ
వుడు వెనుకకు పోవును)

వాలి—సుగ్రీవా! ఏమి అప్పుడే బారిపోవుచుంటివా!

నుగ్రీ—(రాముని జేరి) ఏమిరామా! వాలిదెబ్బలకు దాళలేక పోవు
చుంటినికదా! ఏల యుపేక్ష సేయుచున్నావు.

రాము—నుగ్రీవా! మీయగుచుకొక్క యాపువారగుట చే నిన్నే చంపు
దు నేమోయనిభీతిచే నుపేక్షించితిని. తుమియిచ్చును నీవీగజపుష్ప
మాలను ఆనవాయుగ వేసికొనిపోయి మరల యుద్ధమును
సేయుము (పూదండ నుగ్రీపుని మెడలో వేయును.)

నుగ్రీ—(పూదండతోబోయి) ఓరీ వాలి! యీసారి రమ్ము.

వాలి—నుగ్రీవా! యిచ్చుకొక్క పూదండనుదాల్చినంత నే ఘనుడనై
తివా! రమ్ము. (ఇద్దరు యుద్ధము సేయుదురు)

రాము—(బాణముచే వాలిని గూల్చును)

వాలి—హా చచ్చితినిరా! (కూలి) ఓహో! ఎవ్వడవురా నీవు చెట్టు
చాటువనుండి ఘోరశిలీముఖునిగున గూల్చితివి

నుగ్రీ—(అన్నను జేరి) హాసహోదర! వాలి

ఉ. అంగనకై యపేక్షపడి యహా నినునీగతి గూల్చినాడ నీ
యంగములెంత నొచ్చెనొ మహా య మహిమాన్విత తేజ నీదు దు
స్సంగతి యింత జేసె గలు • పంబులు వ్యర్థములొగ్గ బోవునే
యిరిగితమున్ దొఱుగునపు • డెట్టి పరాక్రముడైన జావడే.

(తారా అంగదులు ప్రవేశించెదరు.)

తార—హా జీవితేశ్వర
అంగ—హా తండ్రీ } (వాలిమీద బడుదురు.)

రాము—[నమిపించి] సాధ్వీమణి! వానరపుత్ర! సద్గదులనంద దల
చిన వారికై విలపింపరాదు. సకర్మమూలములై జీవు లీశనీర
మాల బాయుచుందురు.

తార—అయ్యా! నీ వెవ్వండవు?

లక్ష్మ—సాధ్వీ! మేము రఘునంశసంభూతులము. ఇతడు రాముఁడు
నేను లక్ష్మణుఁడను.

అంగ—అయ్యలార! మీరిందేలవచ్చితి.

లక్ష్మ—చూయన్నగారి భార్యను రాక్షసులుగొంపోవ వెలకుచు
నీలాగున వచ్చితిమి.

వాలి—హా ప్రియురాలా! ఆ రాముడే చెట్టుచాటుననుండి ఘోరశిలీ
ముఖంబున నన్నుగూల్చినాడు. లేకున్ననుగ్రీవునకీపాటిబలమా
తార—హా జీవితేశ్వర!

చం. అనుజుమ సంగరంబున ర కై నినుచిల్వగవాని కెవ్వడో
ఘనతర విక్రముండు సహ ర కారిగ వచ్చెనటంచు విందు నో
యనఘుక! పోవద్దని న ర యంబున జెప్పినదోర్పినైచి రా
ముని శంఘ్ని పాలబడి ర భూమినిద్రొల్చితె ప్రాణనాయకా
వాలి—హా బాధ సహింపజాలను కదా!

అంగరు—హా తండ్రీ! అక్కటా యెంతబాధ పడుచుంటివ్రాకదా
ను. జనకా! నీప్రియపుత్రుని బిలది వ • త్వారము నాముక నీ
మను శూర్పుండు ముద్దుల్లిమనుచు బల్లారెంతో ప్రేమించి పె
ల్చిన మూర్ధంబును దావి నావతమిచే • లాలించు వారెవ్వరో
యనఘా క్రూరశరాన్ని పాలయితి వయ్యా • నాపది క్షేపక

తార—హా ప్రాణేశ్వర నీప్రియురాలిని నీయంగదకుమారునొక్కసారి
కనువిచ్చిచూచి నుంచిచెడ్డలు చెప్పవా

వాలి—(చూచి) ప్రియురాల తార వత్సా అంగదకుమార ఊర
డిల్లుడు. నాకాలగతి యిట్లున్నది. రామ నీవు సకలలోకపూ
జ్యుండవని మునులుచెప్పగ వినియున్నాను. కాని కేవల మధ
ర్మముగ జెట్టుచాటుననుండి అన్యనితో రణముసేయునప్పుడు
నన్నుగూల్చినీకీర్తిని దగులబెట్టికొన్నావుకదా.

ఉ. శూరుడవైన నాయెదుట • సూటిగనిల్చి శితాస్త్రముక్తిచే
 బోరగవచ్చుగాని యొక • భూజము చాటుసనిల్చి దొంగనై
 యే రవిసూనుతోడ నను • రేచ్చ జరించెడువేళ ధర్మము
 మీరి శరంబుచేత నను • మేదిని గూల్చుట నీకు శ్రేయమే
 రాము— వాలి ! నన్నేలనిందించెదవు నీవు ధర్మేతరంబుగ దమ్ముని
 భార్యను స్వీకరించిన దుష్టమృగంబవు. మృగయుడు క్రూరజంతు
 పులమాటొగ్గి చాటుననుంకి చంపునటులే నేనును ధర్మరక్షణ
 మునకై నిన్నిట్లు కూల్చితి నిందువలన నాకుదోషంబులేదు.
 వాలి—శ్రీరామ ! అవతారపురుషుడవై యను నీవిట్లుసేయుట ధర్మము
 కాదు నుమి !

చ. అవినయబుద్ధి నీదుప్రియ • రాలిని మృచ్చిలినట్టి దుష్ట శా .
 త్రవుడగు బండ్రికంధరుఁ బ • దంబులు బాహుపులనంటగట్టి మా
 నవకులనాధ ! నీగుచర • ఇంబుల నన్నిధి బెట్టకుందు నే
 పువులు ఫలంబులంగలుగు • భూజము బొగ్గులకై దహించితే
 రాము—వాలీ ! నీవుదుశ్చరితుడవై యనుజని భార్యను హరించిన
 వాడవు. నీవలె దుశ్చరితుడై నాభార్యను హరించిన రావణుని
 దునిమి నాకు మేలుసేతువా ! చేసెదనన్న సమ్మతించునా
 మరియు నిన్నేలచంపితి నన,

చ. అనుజనిపత్నియైన రుమ • నాలిగ జేకొని వానిబాటదో
 లిన ఋజుమార్గవర్తివి వలీముఖ • దుష్టమృగంబ వీవు ని
 శ్చనయము జంపకుండిన ధ • రాధిపుడౌ నను జేరు నీవుచే
 సిన యథుమెల్లగాన నిటు • చేసితి నన్నిక నిందమానుమా.

వాలి—రామచంద్ర ! నిన్నగ నేల నాపురాకృత దుష్కర్మయే నన్నింత
 చేసినది. నీవుచేసిన మహత్కార్యమువలన నీవు నిఖలేశ్వ
 రుడవని వినియున్నాను. నీసందర్శనమున బవిత్తుడనై తిని, నీచే

జావు నాకు సపవర్గ సుఖమియగ్గును. నాకీయవస్థ గలిగినం
దుకు విచారించుటలేదు. కిష్కింధారాజ్యము సుగ్రీవునిచే
నేలించినను నాయంగదకుమారునకు యావరాజ్యవట్టాభిషే
కముజేసి నీపుత్రునట్లు రక్షించుము. నేనీఘోరశిలీముఖ బాధ
భరింపజాల వేగదీలిని వెళ్ళికి నాకు సద్గతులీయుము నీకివేవంద
నములు.

రాము—వాని ! నీకుచూచుని నీవుచెప్పి టులే కరుణించెదను.

తార.—హా ప్రాణేశ్వర !

చ. సతులకు బ్రాణనాయకుడే • సర్వసుఖంబులు జీవితంబు దు
గ్గతిబడి నీవుపోవగ జ • గంబులతో బనియేలనాకు నా
హుత వహుకీలల నృడియొ • యుగ్రమహోదధి గూలియో చును
ప్రతతినిబాసి నీదుపద • పద్మములకా భజియింప వచ్చెదకా

వాని — దేవీ నీవట్లనకుము నాకుసద్గతియె లభింపచున్నదని తెలంగుము.

హా అంగదకుమార ! నీవుశోకింపక యీరామచంద్రు నారాధిం
చుచుండుము.

అంగ—హా జనకా ! నిన్నువిడచి యెట్లు సహింతునయ్యా !

చ. ధరణితలంబు కుంగిన వి • ధంబున నింగియు బ్రద్దతాచు నా
శిరమున గూలినట్లు లయ • సింధువులొక్కట ముంచురీతి దు
ర్భరతర దుఃఖమునొద్దివె ! • రాముని ఘోరశిలీముఖంబుచే
దొరిగిన నిన్నుజూడగ నె • దుఃఖముబొందక యెట్లుసెచ్చెదకా

వాని—క్రూరా! యికవిచారింపకుము దేవీ! మీకిక రాముడే శరణ్యు

డు రామా ! నేనికసహింపజాల. వేగశరము నున్నూలింపుము.

రాము—అటులేచేసెద. నీకు బుణ్యలోకములు వచ్చుగాక ! (బాణ
మును దీయును)

వాని—హా రామ హా రామ ! (ప్రాణములవిడచును.)

తార—హా పోతేశ్వర ! హలోకై కవిక్రమ !

మ. నను నీయంగదపుత్రుని నివడచి నూ • న్యంబైన స్వర్గమున సం
దనయంబున్ నుఖమందబోయితేవె ! నా • ధా యింనాక కేలయూ
తనువు నీచితిలోన వేలిచి భవ • త్పాదంబులన్ గొల్వగా
జనుదెంతున్ బతిలేని నాబ్రతుకు వి • శ్వంబందునన్ భారమా
హా జీవితేశ్వరా ! నీకుమృతియె కల్గనని యెంతముఱిసితిన్ అంత
నిష్ఫలమయ్యెగదా !

అంగ—హా సుతవత్సలా !

గీ. తండ్రి ! నీవ స్తమించుట కి భాతి యెల్ల
సంధికారము కృష్ణు నా ర యాత్మ న న్య
మయ్యె రెక్కలులేని వి ర హంగమట్లు
తీవ్రశోకాగ్ని పాల్పడితి ర ని కదయ్యు.

రాము—వత్సా ! అంగదకుమార ! ఊరడిల్లుము. మరణ మేరికినిదప్పదు

అంగ—అహా రామచంద్ర ! ఎంతవాడవయ్య !

గీ. జనకునివధించి యేడ్చెడు • తనయు జూచి
యూరడిలుమంచు బల్క నీ • కుచిత నుగు న
సర్వలోక శరణ్య ల • క్షణములిట్లు
లలరునే రామచంద్ర మ • హాను భావ !

రాము—అంగదా ! జీవులు స్వకర్మచేతనే కష్టసుఖముల ఫలముననుభ
వించెదరు. తత్కర్మలే జననమరణములకు గారణములు కాని
యొకరి నొకరు చంపువారులేరు. రక్షించువారులేరు. కర్మకా
రకులు నిమిత్తమాత్రులు కావున నీవు చింతింపకుము. నీజనకు
నకు బుణ్యలోకముల నొసంగినాను.

తార—రామమూర్తి ! పుణ్యలోకమో పాపలోకమో భవిష్యత్తు
నెవ్వరు నిర్ణయింపగలరు. నీవుబరమేశ్వరుడవని గర్వపడుచున్నా

వేమో నీవును శరీరధారివే. మావలె నీవును సుఖదుఃఖముల
సనుభవించువాడవే. నీవుభగవంతుడవని మునులు బొగడ
గర్వించి నాకేమియుని నానాధు సధర్మమున జూపినావు
యీకలుషము నిన్ను జహింపకపోదు. నీవు భగవంతుడ
నైనను నానాధుడు నాకు భగవంతుడు. అట్టివాడే యీలోక
మును బాసిపోయిన నాకీలోకముతో బనియేల. వేరుభగవం
తునితోబనియేల నాసతినిజంపుట నీకు దోషములేడంటివి.
ఆరుహాపాపము నిన్నేల జట్టుకొనదోచూచెదనుగాక. నాశాప
ఫలమిదేయనుభవించుము నేనే నిజమైన నీగ్రహతివ్రతనై తినేని

ఉ. ఆలినీగోలుపోయిన మహాన్యధచే • దపించుచుమండియున్
శీలములేకదొంగవలె • జెప్పినకావలబొంది నాపతిన్
గూలిది యాలిసౌఖ్యమునకున్ • వెలిజేసితివీవు కాస నీ
యాలినిజెంది సత్వరమ యాలిని • బాసినవంత నొందుమా
రాము—తారాసాధ్వి! నీశాపమువలన నీపట్టున నాభార్యను నేనుబొం
డగలనని నూచింపబడినది. తరువాత వియోగదశవచ్చుగాకరాక
పోవుగాక. ప్రస్తుతము నాసతిని బొందిన నాకదియే పదివేలు.
తార—హా మహానుభావ! రామచంద్ర! దుర్భరమైన వైధవ్యదశనను
భవింపజాలక కోరిధావేశంబున నిన్నుశపించితిని. నాయపరా
ధమును మన్నింపుము.

రాము—అమ్మాయీ తార! నాధవిష్యత్కర్మననుసరించియే నీనోట
నుండి యామాటవచ్చియుండును. అందులకై నాకుజింతలేదు.
రమ్ము పోవుదము. నీభతకగ్నిసంస్కారము సేయవలయును.
గదా!

తార—చిత్తము. (అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ

సంపూర్ణ రామాయణ నాటకము.

నవమాంకము.

—ప్రీతి—

1 రంగము—మహేంద్రగిరి.

(జాంబవంతాంగద హనుమంతులు ప్రవేశించెదరు.)

జాంబ — హనుమంతా ! బుద్ధివంత !

గీ. ఆవిధంబుగ సంసౌతి • యను ఖగవతి

శంక లేకుండ యాసీత • లంకలోన

నున్నదంచును జెప్పనీ • పూరకుంట

దగునె వేవేగ నీవార్ధి • దాటవలయు.

మఱియు నీమహోదధి నుత్తరింప నీవుకాక మాగా సమర్థులులేరు.
యిందులకీవేయర్హుడవు నిన్నీ కార్యసాఫల్యము జేయుడకు బట్టభద్రుని
జేసితి నీకు జయమగుగాక ! (పుష్పహారమును వేయును.)

హనుమం—జాంబవంతా ! నీవు పూజ్యుడవు. నీమాటప్రకార మట్లే
చేసిదను.

నీ. కుప్పించి యెగసిక శ గురిగిరల్కుంగి శా

తాళకచ్చప శ పతితల్లడిల్ల

వాల విక్షేపసం శ భవమారుతంబున

సంబరచరులెల్ల శ రడవిపార

గమనవేగంబునను మహీసు శ హములెల్ల

విరిగిమిన్నంటినా శ వెంటనడువ

నావై సకర్ణకుం శ డల రత్నములపోల్కి

నిన శశిబింబంబుల్ గు శ నిసియాడ

గీ. నాకనమునకెగసి మహా శ ద్భృతముగా

సమృతముం దెచ్చుఖగపతి శ యట్లునేను

జలనిధినిదాటి లంకవి శ శృంకజొచ్చి

జానకినిగాంచివచ్చెద శ క్షణములోన.

జాంబ — తథా ఆస్తు ! నీకు నీజనకుడైన వాయుభట్టాగకుండు సహాయ
పడుగాక.

హను — మంచిది. నేనీశిఖరమెక్కి యుందుడి లంఘించెదను

(నిష్క్రమించెదగు.)

2 రంగము — లంకామంత్రి ధర్మము.

(లంకాయకు నిషాటిని హనుమంతుడు ప్రవేశించెదగు)

లంక — ఔరా! ఈకోతిగాడెవ్వఁడో నిశ్చయముగావారాశిదాటివచ్చెనే!
ఓరీ! వానరాధమ! ఓరీనీచమృగమ! యీ దేవతాభయంకరమైన
రావణ నార్యభౌముని లంకాపురమును నేను రక్షించు లంక
యును నిశాటిని. నేనిందుండ నీవెందుబోయెదవు. యెవ్వడవురా
నీవు

హనుమం — ఓసీ నిశాటీ ! నేనీపురమునుజూచి పోవచ్చితిని. (పోబో
వును.)

లంక — ఔరా! కోతిగా ఆగు మాగు మెందుబోయెదవు. (పోటు పొదు
చును.)

హను — ఓసీ రాకాసీ చచ్చితివే (గుడ్డును లంకకూలును.)

లంక — ఓహో వానరనాయక నీవెవండవ్రా తెలిసికొంటిని. నీవురామ
చంద్రుని భార్యయైన సీతాదేవిని వెతుకవచ్చినహనుమంతుడవు

కావా! తొల్లి బ్రహ్మ జానకికొరకై వచ్చిన హనుమత్తుడు
నిన్నెప్పుడు కూల్చునో అప్పుడు నాకు శాపవిమోచనమనియు
నీలంకయును సబాంధవుడగురావణుడును హరింపబడుననియాన
తిచ్చెను. అనుజుడు చెప్పినట్లే జరిగినది. నీకార్యము సఫలము
గును నేనిక పోయెద నాకు శైలవిమ్ము. నాశాపమును బాపిన
నీకిదే వందనశతంబులు. (నిష్క్రమించును)

హను — ముచిది. నీవు పొమ్ము. ఆహా యీలాంక నాచేజచ్చి శాపవిము
క్తినిగాంచి లంకాపుర బావిఫలము జెప్పుటచే నాకు మంచిశ
కునమైనదని తలచెద జనక దేవిని వెతుకఁబోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

3 గంగము—అశోకననము

(స్తీత, త్రిజట, ఘాత్రాక్షి ప్రవేశించెదరు.)

స్తీత—హా రామచంద్ర!

స్తీ. నను పర్ణశాలలో గనలేక ర హృదయంబు

వీలబ్రాణంబుల వి ర డచినావా

అడవుల గుహలందు ర రసి న్నానక

యడవిగంగనుగూలి ర మడసినావై

స్తీశ లేనట్టి నా ర జీవమేలని కొండ

కొననుండి యిలజావ ర గూలినావై

అక్కటా! జానకీ • యనుచువాపోయి కృ

పాణంబుచే ననుల్ ర బాసినావా

గీ. లేకయుండినన్ను నీ ర లీల నిన్ని

నాళ్ళు విడనాడియుంటివే • నాధనీవు

సర్వలోకశరణ్య! నీ • సతీకె యిట్టి
యిక్కటులు నూడ నితరులు శ లెక్కయేడ

హ రఘుకుల దీపక రామచంద్ర!

హనుమంతుడు—(ప్రవేశించి తనలో) అన్నన్నా! యీలంకాపురమున
నెందువెతకినను మాతల్లి జానకీదేవిజూడ నుతయుగనరాలేదు
ఇక నా కార్యమెట్లు సాగుచో తెలియదు. అయిన నీయశోక
నవమునుగూడ వెతకెదను. (నచచి చూచి ఆశ్చర్యముతో)
ఓహో యీవృక్షమూలమున నవతరించిన శోక దేవతవలెరాక్ష
సస్త్రీ పరివర్తయై కూరుచున్నస్త్రీ సీతాదేవికాదుకద! ఆ
లివుచు అన్నన్నా! మెట్టి దురనన్ధ ఘటిల్లినది.

గీ. ధూళిబొరసిన లేత శ వలీల, ధూమ

చయముగప్పిన శిఖికీల శ సరణి నకట

యీనిశాటులనుధ్య శ మహాకుమారి

యెట్లు మఃఖాతయై కృశి శ యిచ్చెనొక్కో

నిక్కముగ నీమె నై శేహా చూచుటకు సాగి నుము శేదు

ఉ. చెక్కిలి పాణిపద్మమున • జేరిచి యూర్పువేడి మోచి రుక్

సొక్కగ నశ్రుబిందువులు శ సోగకమంగసరాల్ప చెన్నగుల్

చిక్కువడంగ బెనెజడ శ చే వలగారెప నీమె సీతయె

నిక్కము శోక దేవత జ శ నిందిన యట్టులదోచె నక్కటా

(తెరలో) ఓసీ ధూమ్రాక్షి! శీతసన్నిధికి నున రావణ స్వాభాముడు
వచ్చుచున్నాడని తెలుపుము.

హను—ఓహో! దేవితో ప్రసంగింపకుండ నేనువీచికన్నుల బడరాదు

వీడుపోవువరకును సూక్ష్మకారముతో నీయశోక పాదమెక్కి

చెట్లయాకులలో నడగియుండెదను (అట్లుచేయును)

చేటులు—(తోలొక్కొంతురు.)

రావణుడు—(వ్రేలేశించును) ఓసీ ధూమ్రాక్షి! నాయథాంగియగుటకు
 సీత సమ్మతించెనా లేదా?

ధూమ్రా—స్వామి! మేమొత చెప్పినను చూమాట వినకున్నది.

రావ—సరే మంచిది. నేనేచెప్పెదను ఏమే సీతా!

మ. నుకసా సూర్యజ్యోతిరమృతం నాకరమృతం ♦ శోభిల్లుచుండెంజుమీ
 తరుణీ! నాకెమరాజిపోరుఘనుడి ♦ ధాతృస్థలిన్ లేడు నీ
 వరు డారాముడు నాడె చచ్చెనని నీ ♦ స్వాంతంబునం దెంచుమా
 లెఱువంబోకుము నన్ను జేకొనుమురావె ♦ గొగలీవె నతీ

సీత.—భీ! దురాత్మా! ఏమిరా! ప్రేలెనవు.

ఉ. ఓరి నిశాచరాధముడ! యోరిమిపట్టుము కొన్నినాళ్ళు నీ
 సారము బీరముగ్గులము ♦ జయ్యన శ్రీరఘురామ విక్రమో
 దార శిలీముఖాగ్నులకు శ దగ్ధముజెందిన యప్పుముక్తికాం
 తా రతిసౌఖ్యమందెదవు శ తప్పక మోహముదీరు నీకట

రావణ—ఓజానకీ! యింకను రాముడి లొకకు వచ్చుననియే తలంచు
 చున్నావా! వెట్టిదానా! పాణసమానురాలవైన నిన్నుగన
 జాలక రోసిరోసి విసిగి వేసరి యీవరకే యాతడు మడసియుం
 డును. ఒకవేళ మొండియై బ్రతికినేని

ఉ. ఈశతయోజనాయుతము శ నీయసమాన గంభీరమైన వా
 రాశినిదాటి యీపురికి శ రాముడు వచ్చుటకల్ల భర్తవై
 నాశదొలంగుమింక మున శ మారగ నన్నుబరిగ్రహించి యీ
 యాశరరాజ్య లక్ష్మీవయి శ యందుమనంత సుఖంబులన్ జెల్లీ.

సీత—భీభీ! పాపము శమించుగాక ఓరీ నిశాటాధమ! ఆరామచం
 ద్రుం డీవారాశిని దాటిరా లేడని కులుకుచున్నావు కాబోలు
 నట్లు తలంపకుము.

చం. అనురపదార్థమై జనన శ్రమందెను ధారుణి రాముడంచు నల్
 దెసలను మోగించుచుండ జల శ్రధిన్ దరియించుటలెంత మిమ్ములకు
 వెన దునుచూడుటెంత రఘు శ్రవీరునిచూ టయటుండ నీడు దు
 ర్విసనమెసిన్నుజంపు దులు శ్రవా! స్వౌతాఘము రిత్తమౌవునే
 రావ—సీతా! నీవు వట్టిబేలపు ప్రళయాగ్నిని సామాన్యించి తలంచు
 చున్నావునుమీ. నాపరాక్రమము నీ వెరుంగవు.

ఉ. రావణు విక్రమగుబునకు • రాముడెకాడు త్రిమూర్తు లొక్కటై
 దేవగణంబుతోడ నగు • దెంచినగాని మనీయలొక వి
 ద్రావణఘోర భాణశిఖి • దగ్ధముజెందక నిల్వరంచు నే
 నీవిధి గంకణంబు ధరి • యుంచితిసుమ్మి తలొడరీమణి.

(చెట్టుమీద హనుమంతుడు) నీతిలలు భూమిమీద రాల్చుటకు నూ

రామచంద్రుడు కంకణము గట్టుకొని యున్నాడురా! మదాంధ!

రావ—ఆ యెవ్వడవురా! నీవు (అటువిటుజూచి) ఓహో యిదంతయు
 నామతిభ్రమణము లేకున్న నీవారాశిదాటి వచ్చువాడెవ్వడు
 సరే! సీతా! యిప్పు డేమిచెప్పెదవు?

సీత—ఓరీ తృణప్రాయుడ!

ఉ. కుత్తుగోసి రక్తమును శ్రగ్గోలిన గ్రోలగవచ్చుగాని మై
 గత్తులగోయుగాక చెడు శ్రగా! నినుజేరుట కల్ల నీడు సం
 పత్తులు మాయ నీవదన శ్రపంక్తులు ధాత్రినిరాలు రక్తసుల్
 చత్తురు నిశ్చయగిబిదియె శ్రశాపమొసంగితి రావణాధనూ!

రావ—[తనిలో] ఈమెను బలాత్కారముగ గొంపోవుదునుగాని బల
 వంతముగ స్త్రీని స్పృశించెన జచ్చిపోవుదునని తొల్లి నాకొక
 శాపమీయబడినది. అందుచే గ్రమముగ సఖులచే సమ్మతిపర
 పించెదనుగొక ఓసీ ధూమ్రాక్ష! ఈమెకు నయభయముల

బుద్ధి చెప్పి క్రమముగ నన్నేలుకొనునట్లుచేయుడు నేనుపోయె
దను. (నిష్క్రమించును.)

ధూమ్రా—ఏమేసీతా! నీకింకను దిక్కతిరుగ లేదా! ఎక్కడిరాముడు
యెక్కడిలక్ష్మణుడు వారలువచ్చులెక్కడ వాగాళి దాటులె
క్కడ అదియంతయు గల్లమాట. మారావణబ్రహ్మను చేపట్టి
తివేని యాపుష్పోద్యానములేమి యాపచ్చల భవనములేమి
యాపుష్పశయ్య లేమియాపరిమళద్రవ్యము లేమి యాదివ్యభోజ్య
ములేమి ఆ కేళీసుఖ సామాజ్యమేమి అహా నీవైక్కసారి
రుచిచూచిన మరల విడువగలవా! కఠింతులకు గావలసినది
కామసుఖమేగదా! నా కూటవిని రావణబ్రహ్మణు చేపట్టుము.

సీత—అమ్మా నన్నుబంపినను సరియేకాని నేనట్టి యమంగళకార్యము
నకు సమ్మతించుదాననుకాను.

ధూమ్రా—అట్లులైన నిన్నిపుడే మ్రింగివేసెదను. (అలలలా ఆ, (మింగి
గబోవును)

తిరిజట—ఓసీ ధూమ్రాక్షీ! తాళుము తాళుము. ఆమె యెవ్వతియని
తలంచుచున్నావు. రాక్షసకులమునకు మృత్యువునుమి.

ధూమ్రా—పోనిమ్మా నాకేల. నేనావలకుబోయి నిద్రించెదను.
(నిష్క్రమించును)

సీత—అమ్మా! తిరిజట! కష్టసముద్రమున మునింగియున్న నాకు నీవు
రక్షకురాలవు నీయోగ్యత మెచ్చదగినది. నీకు భద్రంబులు
కలుగుగాక.

తిరిజట—అమ్మా నీవు విచారింపకుము. నీమగండు రాముడు తెల్లని
యేనుగనుబూన్చినపుష్పకమునెక్కి రక్తముద్రావుచు మిన్నం
టిలోకంబుల మ్రింగినట్లు కలగంటినికతప్పక రామచంద్రుడు
వచ్చి నిన్నుద్ధరించును. ఈకష్టమచిరకాలములో దొలంగును.
నీవు సంశయింపకుము.

సీత—తల్లీ! తొజటా! ఎంతటిపుణ్యాత్మురాలవమ్మ!

ఉ అమ్మ విభీషణాత్మజ • శుభాంగిరొ! కష్టమహాబ్ధిమున్ది దుః
ఖమునుబొందునన్ను గని • కారముతో గనుచున్నదానవ్రా
యన్న మనీయభక్తగను • రారగగాంచితె స్వస్థమందు, శ్రే
యన్ను లభించునీకు నుగు • గాన్వితవౌటను నమ్ముమామదిన్.
ఓ ఆత్మసమురాల! ఆమహానుభావుని యాకారలక్షణము లేమెస
జెప్పగలవా!

తిక్క—అమ్మా! నీనాథుండింద్రగీల మాణిక్యకాంతులీను మేనిలావ
ణ్యమువాడు, కలదళాయతాక్షుడు మరియునెన్నో శుభలక్షణ
ములగలవాడు. తప్పక నీనాథు డే సందియములేదు నిన్నుద్ధ
రించితీగను. నాకుమిక్కుటముగ నిద్రనచ్చుచున్నది నీవును
గొంచెముసేపు నిద్రించుము నేనుపోయెదను.

(నిష్క్రమించును)

హను—(చెట్టుదిగినచ్చి) ఈరాక్షసాంగనలు గాఢనిద్రకు గ్రారంభించి
నారు. నేను సీతామహాదేవితో మాట్లాడుటకు మంచినమ
యము తటస్థమైచది, (సమీపించి) తల్లీ! జానకీదేవి! రామచం
ద్రునిదూత హనుమంతుండిదే నమస్కరించుచున్నాడు.

సీత—(భయముతోజూచి) ఓరీ మాయావానరరూపధారి! రావణ!
చ. ఎఱుగును నిన్నురావణుడ * వీవనికై తవ వానరాకృతిన్
బఱుగుచు రామచంద్రునకు * బంటునటంచు వచించినంత నే
స్థిరమతి నిన్నునమ్ముదునే * ఛీ దనుజాదను! పొమ్ము శాంబరీ
కిరణ సమర్థు లీభువన * కంటకులంచు నెఱుంగకుంటినే

హను—రామరామ! తల్లీ నైదేహి!

ఉ. నమ్ముముతల్లీ! నేనురఘు • నాథునిదూతను నిన్నునామర
ణ్యములరోసి కానక ము • హత్తర దుఃఖముచేత ఋష్యమూ

కమ్మచుజేరి చూడ్లవ • కాంతునితో దగుమైత్రిజేసి శ్రీ
 ఘ్రమ్మగ నీమజాడగచి • రమ్మవార్ధిని దాటివచ్చితిన్.
 సీత — ఓయీ ! అంతమాత్రమ్మన నీవు నానాధుని దూతవని నమ్మ
 జాలను.

హను — తల్లీ ! అట్టులై నవేరేచెప్పనేల !

మ. ఇదెశ్రీరాముని యాగుళీయకము త • తల్లీ ! దీనివీక్షింప నీ
 మదిలో శంకదొలంగి నన్నికను న • మ్మంజూరుదీవమ్మ ! నీ
 పద దానుండను నీసుమానుడను నీ • బన్నంబులున్ దీరునీ
 యెదమఃఖంబును వీసురాము డగులన్ • హింపించి నిన్దాచెడున్.
 (ఉంగరము సీతకిచ్చును.)

సీత — (చేకొని కన్నులవద్దకొని) హా ! శ్రీరామనామాంకుళీయకమా !

చ. పతినెడబాసి రావణుని • బారికిజక్కికృశించుచున్నదో
 వెతలనుగుని గ్రాణముల • వీడునొయేమొయటించు రామభూ
 పతికర కంజసౌఖ్యమును • బాసినచున్ గనవచ్చినావె ! హా
 హిశులనుబోయెను నో స్వసుఖ • మొదలుగా భువి నంగుళీయమా.

హనుచుతా ! నిన్నిప్పుడు నాప్రాణేశుని దూతమగు నెఱింగితిని.
 నానాధుని నమ్మద్ధరించునని నిశ్చయముగజెప్పినాడా ! నామగదిలక్ష
 ణును నామాటదలచెనా ! ఎప్పుడువచ్చెననచ్చువాడో నిజముచెప్పి
 పుణ్యమునుగట్టుకొనుమా.

హను — తల్లీ ! నిన్నుబాసిన యామహాత్ముల పరితాపమేమని చెప్పు
 దును. ఆరామభూవల్లభుండు,

ఉ. హాయని వేషియూర్చిపిరి • యామను హా జనకాత్మజాత, నీ
 తాయను దైత్యుపాలయితే హా • యచు : ప్పములొందుచుంటి వ
 యోయనుప్రాణముల్విడక • యుంటివె ! హాయనియేస్థిభూమివై
 కాయముగూల్చి మైమరచు • గాదె ప్రతిక్షామందు నల్లరో.

స్తీత—హా పాశ్రేశ్వర! నావలనమీ కెంతటికష్టములువాటిల్లినవ్రాకదా !

హను—అయ్యో! ఆలక్షణస్వామి ఘోష చెప్పనలవియేకాదు.

ఉ. ఎన్నగరాని దుఃఖమున * నేడ్చుచుమూర్ఛిలీచియచ్చు ! యా

చెన్నటిరాక్షసాధముల * చేబడి యొత్తతపించుచుంటివ్రా

బన్నములందలేకనిజ * పాణముబాసితివేమొత్తల్లియం

చెన్నొవిధాల నశ్శువుల * దేపనిగా నొలికించుగన్నులన్.

స్తీత—హా భ్రాతృవత్సల ! లక్షణ ! నేనెంత పాపాత్మురాలనోయి

చ. అనుపమ సగ్గుణాచితుడ ర వై న నినున్ బహుషోక్తులాడియా

యనఘుని రామచంద్రుని ప ర దాబ్జములన్ నినుబాసియక్కటా

దనుజులచేతజిక్కినిర ర తంబు మహత్తర దుఃఖవార్ధిలో

మునిగితి నట్టిపాపమను ర భూతమె యయ్యెను నాకులక్షణా.

అక్కటా ! హనుమన్నా ! ఆరామచంద్రుడు రావణుని సంహరించి

నన్నెన్నడు గొంపోవునోకదా ! అంతవరకు నేను బ్రతికియుండునా !

హను—తల్లీ ! చింతిల్లకుము.

ఉ. నిక్కమురామచంద్ర ధర • ణీపతి వానరసేనశోడదా

నిక్కడల్కి దరించిరడి • నీపురిజేరి విరోధులై న యీ

రక్కసులన్ వధించి నిను • రాతితకీర్తి బరిగ్రహించు బెం

పెక్కసుఖంబులన్ జడయు • నీవు విచారముమాను మమ్మనో.

స్తీత—వత్సా ! హనుమంత ! నీవునిక్కముగ నానాధునకు దూతవు

కావు యేమందువా ! నాపాశ్రేశ్వరుండువచ్చి రక్షించునో

లేదోయని నావేణీబంద మరివ్రాసికొని పాణపరిత్యాగము

సేయనున్న నాకుబ్రత్యక్షమై పాణదానం బొసంగితివి నీవు

నాకు దైవమవు, రక్షకుడవు, పుత్రుడవు, హితుడవు. కావుననీకు

సమస్కారములు, స్వాగతములు, ఆశీర్వాచనములు, నానాధుని

నేగ దోడితెచ్చి నన్ను రక్షించుభారమునీది.

హను—తల్లీ ! తక్షణమే మాప్రభువుని లోడి తెచ్చెదను అట్లుకాక
 ఉ. ఇప్పుడేవిన్న వీపుబయి • నెక్కజేసి మహాబ్ధిదాటిరా
 నుప్పకు జేర్చగా దగుదు • నైనను రామునికీర్తి కెంతయున్
 దప్పఘట్టిల్లు నంచును త • ధావిధి సేయగ నొప్ప కుంటిసీ
 వెప్పటి మల్లు నుండుమిట • నేడ్డెర రాముడెవచ్చి చేకొనున్.

కావున గొలదికాల మోపికపట్టి యుండుము.

నీత—నాయనా ! చక్కసిచూటజెప్పితివ్రాలు. కష్టములకోర్చియట్లే
 యుండెద. మఱియు నానాధునితో నిట్లుచెప్పము.

చ. నిలుపగజాల బ్రాణముల ర నీపదపద్మములన్ దొరికి, యీ
 తులువల రాక్షసాధముల ర దుర్భరవాక్యర వహి నాగుదిన్
 మలమల మాడ్చజొచ్చెనిక ర మానము పాణము నెట్లుఁజేదో
 యలఘుపరాకృతైకనిధి! ర హాహృదయేశ్వర ! యంచుజెప్పచూ.

హనుమన్నా ! యీచూడామణిని గొంపోయి నానాధున కర్పించుము.
 (చూడామణి నిచ్చును.)

హను—తల్లీ ! అటులేచెప్పి వేగదీచుకొని వచ్చెదను తుద్యాధకు
 సహింప లేకున్నవాడ నాకీషణమునందలి ఫలములను గోసి
 కొనుట కనుజ్ఞనిమ్ము.

నీత—అట్లే కోసికొని భక్షించుము. కాని అసహాయశూన్యులైన రాక్ష
 సులు రక్షకులై యున్నవారు. బహు భద్రముసుమి !

హను—అమ్మా భయములేదు. నేనుపోయి వచ్చెదను.

నీత—మంచిది నీకుచూర్గమున భద్రము కలుగుగాక !

హను—(తనలో) నేనువచ్చి యూరకపోరాదు. ఈనామను ధ్వంస
 ముజేసి రావణునకుబుద్ధిచెప్పి పోయెదనుగాక (నిభ్రమించును)

4 రంగము—అశోకవనము.

(హనుమంతుడు వనమును బాడుచేయుచు బ్రవేశించును.)

రాక్షసుడు—(ప్రవేశించి) ఓరోరి వానరాధమ ! యెవ్వడవురా నీవు?

మావనమెల్ల బాడుచేయుచుంటివే చచ్చితివిరా (కొట్టును.)

హను—ఓరీనిర్భాగ్యుడ ! నీయబ్బతో జెప్పికొనుము. (చావగొట్టును)

రాక్షసు—ఓరబ్బో ! యిదికోతికాదురా ! వీనిసంగతిమారావణునితో

జెప్పిచంపించెదగాక. (నిష్క్రమించును.)

హను—సరే వచ్చినవారినెల్ల జావగొట్టినదుదకు రావణుడే రాగలడు

వానికి గాశక్తివిజూపి పోయెదనుగాక.

అక్షయకుమారుడు—(ప్రవేశించును.)

గీ ఎవ్వడవురోరి వానర • కొవ్వబట్టి

యావనము బాడుచేయుచు • న్నావు నీవు

ప్రధిత విక్రమరావణ • బహ్మకిలుక

బొడమనిలుతువె నీవును • భువనచయము.

హను—ఓరీమూర్ఖ !

గీ. రావణబ్రహ్మ మగడను • రాతిశాల

నేనుకోసించినంత నే • నిఖిలభువన

చయముగడగడగడకు భా • స్కరముఖ్య

హంబులల్లాడి యిలరాటు • నబ్ధులింకు.

నేను దానవుల పాలిటిమృత్యు దేవతనునుమి. కాచికొమ్ము

అక్ష—ఓరీ వానరాధమ ! అట్టులైన రావణాత్మజుడైన అక్షయకుమారుని

హేతిఘాతకు బలియగుము. (కొట్టును)

హను—ఓరీ ! అధమాక్షకుమార ! చచ్చితివిగా ! (చంపును.)

రాక్ష—ఓరీ ! బాబో మాఅక్షకుమారుని చావుకబురు చల్లగా నూ

గావణబ్రహ్మతో జెప్పెదను (పోవును)

ఇంద్రజిత్తు—(ప్రవేశించును.) ఓరీ ! వానరాధమ !

ఉ. చూపులకింత లేవు పురి • జొచ్చితి వేక్కియ నిజలార్ణవం
బేపగిదిన్ దరించివధి • యించితి వీడశకంతు పుత్రునీ
కై పలురక్కనుల్ మడిసె • నాకలి *ల్లివ బండ్లమెక్క నౌ
నేపనిలేక యీవనము • నీక్కియధ్వంసము సేయజెల్లునే.

హను—ఓరీ ! నీవేనా? యింద్రజేతవు. పినుము చెప్పెదను.

చ. సకలజగంబులన్ మదికి • సంతసమిచ్చెడు బండ్ల నెందుగా
నక జలరాశినొక్కచర • ణంబుగ దాటి పురిన్ జరించి యెం
దుకుగొరగాని భుజముల • ద్రుంచుచు బాఙ్గొనరింప నందుకో
ర్వక యెదురాను వారితల • పండ్లను మెక్కుచునుంటిరా! ఖిలా.

ఇంద్ర—(తనలో) ఓహో ! యింద్రాదులైన నాకింత నిర్భయముగ
బ్రతివచన మీయ లేదే ! యీకోతిని సామాన్య వానరమని
తలంపరాదు. (ప్ర) ఓరీ వానరాధమ ! అటులైన నిదే నా
బాణముల నీప్రాణంబుల సర్పింపుము. రమ్మ రణమునకు.

(యుద్ధము సేయును.)

హను—ఓరీ ! గాక్షసాధమ ! నీవిద్రుని జయించినావని గర్వపడకుము
వజ్రాయుధముకంటె నాతోకమీది రోమముయొక్క దెబ్బకు
దాళలేక నీయబ్బయొద్దకొ బోవలయును. (తోకతోగొట్టును.)

ఇంద్ర—(తనలో) ఔరా ! వీనివాల ప్రభాతము యమదండత్రయమును
మించినదే ! వీనిపై బ్రహ్మాస్త్రమునే ప్రయోగించి వీనినిగట్టి
కొంపోయి మూతండ్రికి సమర్పించెదనుగాక. (ప్రకాశము) ఓరీ
యిదేబ్రహ్మాస్త్రము కాచికొనుము. (బ్రహ్మాస్త్రమునువిడచును

హను—(తనలో) యీదివ్యాస్త్రమునకు బద్ధుడనై రావణుని యాస్థా
నమునకుఁబోయి వానితో బ్రసంగించిపోయెదను. (చేతులు
జోడించి నిలచును.)

ఇంద్ర—భటులార ! వీరినిగట్టి మాడవకుని యాస్థానమునకు దీసికొని

రండు. బ్రహ్మాస్త్రబద్ధుడగుటచే మీకేమియు భయములేదు.

రాక్ష—చిత్తము (హనుమంతుని గట్టిమోసికొనిపోవుదును.)

(అందరు నిష్క్రమించెదరు)

5 రంగము—సభాభవనము.

(రావణప్రహస్తులు ప్రవేశించెదరు.)

రావ—ప్రహస్తనచిహ్నాత్తమ !

గీ. కోతియొక్కడ బ్రబల వి * భ్యాతిపరుల

నసురులనుగూల్చెగమవంత * యయ్యెనాకు

బ్రహ్మమాత్రుడు కాకయా * వానరుండు

వనచరుండెనరాదు ధృ * వంబునుమ్మా.

ప్రహ—స్వామి! రాక్షససార్వభౌమ ! ఆననచరు డక్షకుమారాది

రాక్షసుల ననేకుల జంపుటచే నల్లు తలంపవలసినదే కాని

మనయింద్రజిత్తు వాని నశ్రమంబున బంధించి మీసన్నిధికి

దేగలడు.

(ఇంద్రజిత్తు హనుమంతునితో బ్రవేశించును.)

ఇంద్ర—జనకా! యీవానరుండు సామాన్యుడు కాకుంటచే బ్రహ్మ

స్త్రమున బంధించి మీసన్నిధికి దోడ్తెచ్చితిని.

రావ—నత్సా! మంచిపని జేసితివి. ఓరీవానరాధమ !

ఉ. ఎవ్వడవీవు వారినిధి • నే క్రియదాటితి వెల్లడైత్యులన్

జివ్వదొలంచి చంపి వన • నీమను బాఢొనరింప నేల ని

న్నెవ్వడు పంపవచ్చితివి • యెయ్యదినామము తెల్పుమోరి ! నీ

క్రొవ్వునడంచి మస్తకము • ద్రుంచెద నీగుధిగంబు ద్రావెదక.

హను — (తనలో) (ఈరావణుడున్నతాసనమున గూర్చుండటయు నే
నధస్థులమున నుండటయునా! కావున నావాలమును బెంచి
యున్నతాసనము నేర్పరచికొని వీనికి బ్రత్యుత్తరం బిచ్చెదను.
(వాలసింహాసనమున గూర్చుండి ప్రకాశము) ఓహో! రావణ!
నన్ను జంపుటకు బ్రహ్మాదులకైన దరముకాదు. నావృత్తాంత
మడిగితివి కావున జెప్పెద వినుము

ఉ. నిర్జరవైరి నిన్ను ధర • ణీనలిగూల్చిన యట్టి కార్తవీ
ర్యాగ్జును వేయిబాహువుల • వల్లన గొడ్డలిచేత దున్ని కీ
ర్యార్జనజేణ ధీరుడగు • నాభ్యగురాముని లీలచేతనే
భర్జితుజేసిసట్టి రఘు • వల్లభురాముని దాసదాసుడన్.

అనగా ఆశ్విరామచంద్రుని బంటు నుగ్రీవును. వానిభటుడను నేను.
నాపేరు వానుమంతుడందురు. వాయునుతుండను. శ్రీరామచంద్రుని
యాజ్ఞచేత సీతాదేవిని వెతుకవచ్చితినిరా.

రావ — ఓరీ దుష్టవాసర! నన్ను దిరస్కారము నేయుచున్నావుగా
నిన్నిదె శిక్షించెదను.

హను — ఆయంశము వేరురా రావణ! పరభామల హరించిననీకు దిర
స్కారము కాక పురస్కార మెట్లువచ్చును.

రావ — నాపరాక్రమాగ్ని కింధన ప్రాయుడవునుమి!

హను — నీపరాక్రమము నేనెఱుంగకపోలేదు. చెప్పెదవినుము.

మ తెలివీవిన్ గెలువంగ బోవ నట నా శ ధీరత్నముల్ నిన్బడౌ
తలలన్గల్గిన బుద్ధువచ్చెనిదె కాం శ తా జూడుమాయంచు జే
తులతో బట్టుచు నటలాడ శ్రమచే శ దుఃఖించి తత్ప్రాణులన్.
బలవంతంబుగ బండ్లచే గఱచి రా శ వా రావణా యుక్తిచే.

అట్టి పరాక్రమశాలివి. నిన్నెవ్వరెరుంగరు. నాయొద్ద నీప్రతాపముల
జెప్పకుము.

రావ—ఓరీ వానరాధమ! నిన్నిదే చంపెదనురా! (కత్తియెత్తును.)

ప్రహ—స్వామి! తాళుడు. దూతను చంపరాదు. వీనిచరిత్రమును
సాంగముగ నడుగుడు.

హను—రావణ! నాయుపన్యాసము పూర్తియై సపిన్నుట నరుక
వచ్చునులే వినుము నీతోగొంత చెప్పవలసియున్నది

రావ—అట్లులైన చెప్పుము.

హను—ఆ శ్రీరామచంద్రుని మహిమంబు చెప్పెదవినుము,

చం. చలమునబట్టి వాలినటు • చంపదలంచిన నీశిరాళి జం

కల సిరికించు కొంచు నల • కంధుల నేడిట ముంచిరాగఁ నీ

జలగ యిడేడయన్న రథ • సంబుర జావగ ద్రొక్కినట్టి యా

యలఘుని వాలిజంపిన మహా • త్ముఖ రాముడటం చెఱంగుమీ.

ఒక్కకోలచే వాలినగుల్చిన మహాపరాక్రమశాలియైన శ్రీరామ
చంద్రు నిల్లాలిని బర్ణశాలలో నొంటిగనుండగ మృగేంద్రదాహర
మును జంబుకమును తస్కరించిన విధమున తెచ్చితివి. ఆమెయే నీసా
లికి మృత్యుదేవతయని తలంపుము.

రావ—ఓరీ మదాంధ వ్యర్థప్రలాపి అదేమిరా ప్రేతకవు!

హను—ప్రేలకున్న నీమబుద్ధి చెప్పటయెట్లు. వినుము శ్రీరామచం

ద్రుడు నిర్వికారుడు. అవతారపురుషుడు. కరుణాసముద్రుడు.

ఆశ్రితరక్షితుడు. కావున

చం. బ్రతుక దలంచితేని యప • రాధిని బ్రోవుమటంచు వేడి యా

క్షితి నుత రామచంద్రునకు • జేర్చుము లేక మదంబుచేత ను

ద్ధతి నెదిరించితేని నిను • దప్పక రాముడు ఘోరభాణ సం

హతుల సబాంధకంబుగ మ • హాహవమందు వధించు నమ్ముమీ

రావ—ఓరీ! వానరాధమ! నమస్తలోకముల జయించిన నావంటివా

డొక్క నరాధమునకు దోసిలి యొగ్గుదునటరా.

హను—అట్లయిన నీవుచేసిన దుండగమునకు నీకులమెల్ల నాశన
మగును. నీశరీరము గ్రద్దల పాలగును.

రావ—ఓరీ! వానరాధమ! చచ్చితివిరా. ఖడ్గమునెత్తిమీదకుఁబోవును)
విభీషణుడు—అన్నయ్యా! తాళుము. దూతనువధించుట ధర్మముకాదు
(ఆవును)

రావ—అట్లులైన వీనితోకకు దైలవస్త్రముల జాట్టి యగ్నిముట్టించి
కాల్చి పంపుడు.

ప్రహ—అదిచక్కని యూహ.

హను—ఓరీ! రావణ! నాకీశిక్షవిధించిన ఫలమిప్పుడేయనుభవించెదవు.

రావ—ప్రహస్తా! వేగవీని తోక గాల్చిపంపుడు.

హను—(తనలో) ఈలంకయెల్ల గాల్చిపోయెదనుగాక.

(అందఱు నిష్క్రమించెదరు.)

6 వ రంగము—కిష్కింధ.

రామలక్ష్మణ సుగ్రీవులు ప్రవేశించెదరు.

రాము—వాన రేశ్వర! సుగ్రీవ!

మ. హనుమన్నామక వానరాగణులు నీ • తాన్వేషశార్థంబు జ
య్యన నాశాంతము వేగిరారచట నే • మైరొకదా! జానకి
గనలేకుంట విషాద వహ్నిబడి మృ • గ్గం జూచిరో యేమొ హ
యినపుత్రా! మదితల్లడంబు పడె నా • కేదిమ్మ మాపించిరో.

సుగ్రీ—స్వామి! రామచంద్రమూర్తి! పత్నీవియోగభరంబున జేసి
మీమనంబు పరిపరివిధంబుల బరితపించుచున్నది కాని హను
మదాదులు సఫలీకృత మనోరథులై యింతలోనే రాగలరు.
కావున సైరింపుడు.

హను—జయము ! జయము ! శ్రీరామచంద్ర ! (నమస్కరించును.)

రాము—హనుకుంతా ! జానకిని జూచితివా !

హను—

ఉ. కాంచిత జానకి దనుజ • కాయము కొల్వగ గండ్ల సశ్రువుల్
నించుచు రామచంద్ర ! ధర • ణీధన ! హా హృదయేశ నన్ను బా
లిచవె యంచు నేడ్చుచు జ • లించెడు దానిని లంకలోన నో
సంచిత పుణ్యశాలి ! యిక • సాగుము రావణుడగుప వేగమే.

రాము—ఓహో ! ఆంజనేయ ! నీమహోపకారమును నేను మరువజా
లనుకదా ! ఆమెమేమని సంభాషించెనో సవిస్తరముగ
జెప్పుమా.

హను—మహాప్రభూ ! ఆమహాదేవి లంకలోనున్నదని సంపాతియను
ఖగేంద్రునివలన విని శతయోజన విస్తీర్ణమైన జలరాశినిదాటి
లంకయను పురరక్షకురాలిని దుర్బి యందందునగని కానక
తుదకళోకవనంబున దర్శింప

చ. ననుగని రాక్షసుండని మ • నంబున సంశయమందు చుండగా
గనకమయాంగులీయకము • గ్రన్నన దేవి కొసంగినాడ నా
జననియు హర్షమంది మది • సంశయము నివృత్తహాడి భక్తిమై
కనులనునద్దికొంచు గుతు • కంబున దాలెను గంకణాబుగా.

రాము—ఆహా నాయాంగులీయక మామెకు గంకణప్రాయమగుటచే
నంతో కృశించినది కాబోలు

హను—దేవా ! ఆమహాదేవి యవస్థనేమని చెప్పుదును. మూర్తిభవిం
చిన శోక దేవతవలె నొప్పుచు వేగవచ్చి రావణాదుల సంహ
రించి నాచేటనూన్ని రక్షించుచునున్నది, లక్ష్మణుని యవివేకం
బుచే దూలనాటిన ఫలం బిప్పుడచుభవిండుచుంటిననియు బరి
పరివిధంబుల శోకించిచెప్పి యానవాలుగ దనశిరోరత్నము
నొసంగినది. యిదే ! దేవర స్వీకరించెదరుగాక. (యిచ్చును.)

రాము—(చేగొని) ఆహా! ఎన్నిదినముల కామైథిలీ శిరోరత్న సంద
ర్శనమైనది

గీ॥ జానకీ వియోగ • సంతప్తహృదయుడ

నైన నాదుతాప • మార్ప నీవు

సీతమాళి బాసి • చేరితివే నన్ను

మహిజమాళి రత్న • మా! కరుణను.

మారుతీ! అందలి రాక్షసులు నిన్ను గుర్తింపలేదు కదా!

హను—దేవా! గుర్తించుటయే కాదు సముద్రోల్లంఘన శ్రమచే
బేరాకలివడి యావనఫలంబులభక్షించి వవమును విధ్వంసము
సేయ సంతరావణనుతుండు అక్షయకుమారుడనేక రాక్ష
సులతోవచ్చి నన్నెదిర్చి మడసినాడు. పిమ్మట రావణపుత్రు
డింద్రజిత్తువచ్చి నామీదబ్రహ్మాస్త్రము బ్రయోగింప నేనందు
లకు బద్ధుడనై రావణునంతికంబునకుబోయి వానికి బుద్ధిజెప్పితి
వాడందులకు గిరిసి నాతోకకు దైలవస్త్రంబులజుట్టి అగ్ని
ముట్టించెను. నేనిదేసమయమనియెంచి లంకాపురమెల్ల దగుల
బెట్టి కడలిలో దోకనాల్పుకొని దాటివచ్చితి. నికజాగుసేయక
సముద్రమును బంధించి లం! మీద దండెత్తవలయును.

రాము—ఓహో హనుమంతా! నాప్రియురాలిసేమమరిసి వచ్చుటయే
కాక లంకగూడ గాల్చివచ్చితివా! నీప్రభావ మసంతముకదా!

సుగ్రీ—దేవా! ఇక సంతరకరణీయమునకై త్వరపడవలయు. రండు
పోవుదము.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

7 రంగము—లంకాపుర సభాభవనము.

(రావణ విభీషణులు ప్రవేశించెదను.)

విభీష—అన్నయ్యా! రావణసార్వభౌమ!

గీ॥ తరుచర మొకండు జల శ రాశి దాటివచ్చి

లంకగాలిచి పోయె ని శ శృంకగాను

జయము మనకగు ననుమాట శ స్వప్నవార్త

సీత రాముని జేర్చుట శ శ్రేయమునుమి

రావ—ఓరీ అభిమానహీన! విభీషణ నీకింత సిగ్గు లేదేమిరా!

గీ॥ పరిభవము జేసినారు శూ శ ర్పణఖ ముక్కు

జెవులునుం గోసి దండక శ సీమలోన

ఖర ముఖాద్యసురుల నెల్ల శ నురుముజేసె

నట్టి వానికి మనకు స్నే శ హంబదేల

అరియునంగాక మంచియొచ్చెడ్డయో ఆరామునిభార్య సీతనుచెరదెచ్చి

తిని. యిపుడొక్క కోతివచ్చి లంకగాల్చిపోయినంత కే భయపడి సీతను

రామునకిచ్చుటకంటె నావంటి పరాక్రమశాలికి జచ్చుటయే మంచిని.

కావున నాకిట్టి విపరీతపు నీతులను జెప్పకుము.

విభీష—అన్నయ్యా! ఆ రాముడు నూనవమాత్రుడని తలంపకుము.

తాటక సుబాహు ఖగదూషణాది సంహారము మొదలగు చర్య

లను. అహల్యాశాపవిమోచనా మహిమయు దలంచిన రాక్షస

సంహారమునకై యవతరించిన నారాయణునిగా దలంపవలయు

నట్టిశ్రీరామునిభార్య సీతను నీవపహరించుట కులక్షయకార

ణంబు. ఆమెలోకమాత. శ్రీదేవి. నీవు త్రిలోకముల జయించిన

వాడనని గర్వపడుచున్నావు నీవెట్టివాడవైనను నీవైనర్చిన

యమంగళకార్యమే నీకు ముప్పుదెచ్చును. ఆతడు ధర్మమూర్తి

ఆశ్రితరక్షకుడు. కావున సీతాదేవినిచ్చి శరణువేసిన రక్షించును

లేకున్న నీదుష్కార్యమువలన నీవు గాక మేమురూపుమా
యుదుము. ఒక్క స్త్రీమోహమున సమస్తకులమును విధ్వం
సము జేసికొను యచితంబుకాదు. కావున సీతనర్పించుము కుల
మును గాచికొనుము.

రావ—ఏమీ ప్రేలుచుంటివి !

ఉ. భ్రాతను గాక్ష సేశ్వరుడ • బ్రాభనశక్తి నమ్యర్థలోకమున్
ఖ్యాతిగెల్చినట్టి నను • నల్పునిగా దలపోసి యొక్క దు
ష్టాతి నరాధమున్ బొగడ • స్వాంతరుదెట్టుల నమ్మతించె నో
రీ ! తలద్రొంతు నన్నిడవి • యేగుము రామునిజేర వేగమే.
చీ కులద్రోహి ! నీవీతక్షణమున నాలొకనుడి తొలంగిపోము. లేకు
న్న నిన్నిపుడే చంపివై చెదను. (తన్నును)

విభీషణ—హా కష్టము కష్టము సరే ! ఓరీరావణ ! నేనిపుడే యీలా
కను విడచిపోయెదను. నన్ను నీసభాంతరమున దన్ని పరాభ
వించినావని నాకువిచారములేదు కాని నీదౌర్జన్యము
కతమున రాక్షసకులమున కకాలప్రళయముసంపాద్యమై నదని
విచారించుచున్నాను.

చం. అసదృశ రామచంద్ర విశి * ఖాగ్నిశిఖల్ పురిమీద బర్వి రా
క్షసులసుగూల్చి నీతలల * జయ్యనరాల్చిన యప్పుడైన దా
మసముదొరింగినావయిన * మాటలబాటి యొనర్చకుంటచే
ననులదొరింగుచుంటినని * యాత్మను దుఃఖముబొందకుందువే.

ఇదిగో ! నేనిపుడేపోవుచున్నాను. నీవు నీదుష్కృతఫలం బవిరకాలము
ననే యనుభవించెదవుగాక. (కొంతవరకు నడచును.)

రావ—(మఱియొక దెసబట్టి పోవును)

కైకసి—(ప్రవేశించి) వత్సా ! విభీషణ ! నీవు నీలన్నకు హితోపదే
శము సేయుటయు నాతడందులకై కినిసి నిన్నవమానపరచు

టయు, వినియన్నాను. తొల్లి నీతండ్రి విశ్రాంతి నుండు రావణ
కుంభకర్ణులు లోకకంటకులై చరించుటచే మడియుదురనియు
విభీషణుడొక్కడే వంశకతకయగుననియు నానతిచ్చెను నీవు
పోయి భగవంతుడైన శ్రీరామునాశ్రయించి బ్రతుకుము. నీకు
భద్రంబుకలుగును.

విభీష—తల్లీ ! మహాప్రసాదము. నానమస్కారముల గైకొనుము.

(నమస్కరించును.)

కైకసి — నాయన ! వంశకతకవుకమ్ము. (అందఱు నిష్క్రమించెదరు)

8 వ రంగము — సముద్రతీరము.

(రామలక్ష్మణ సుగ్రీవ హనుమంతులు ప్రవేశించెదరు.)

సుగ్రీ—స్వామి ! రామమూర్తి !

ఉ అల్లదె మింటమేచక మ శ హాఘనపంక్తివిధాన వచ్చుచు
మెల్లన భూమికిదిగెమ శ మేదినివల్లభ ! కాంచినావె ! యా
ప్రల్లదులైన రాక్షసులు శ వామును హనుమ లంకగాల్పగా
దల్లడమందుచు మనల శ దార్కొన వచ్చెనటామ నెంచెదన్
కావున మనల చేరకమున్న వారిని బరిహార్పము.

అందఱు—(మింటజూచెదరు.)

రాము — సుగ్రీవ ! వారి రాకకు గారణమరసియే తునుమాడెద సంత
వలకు నిదానించెదను.

విభీషణుడు—(చేతులుజోడించి ప్రవేశించి)

గీ శరణు స్వాశ్రితమందార ! * శరణు శరణు
సర్వలోకేశ శ్రీరామ * శరణు శరణు
సకల మునిజనసన్నత * శరణు శరణు
శరణుమాంపాహి రఘురామ * శరణు శరణు.

సుగ్రీవ—మహాత్మా ! రామచంద్ర ! యితడు మనకు బ్రబల శాత్రువు
డైన రావణుని తమ్ముడు. కావున రక్షించుట కనర్హుడు.

రాము—వానరేశ్వరా ! ఇతడు మనకు శత్రుకోటలోనివాడైనను శరణన్న వానిని రక్షించుట మనకు విధి కావున రక్షింపకమానను. ఓదనుజకుమార !

మ. అభయంబిచ్చితినీకు నోదనుజ పు • త్యా! మోదముంబొందుమా
వ్యభిచారుండగు దుష్టరావణుని • సంహారంబుగావించి ని
న్నభిషేకించెద లంకలో నకల వై • త్యాధీశ రాజ్యంబునకొ
శుభమొప్పార దినేశచంద్ర హిమభా • నుల్ సాక్షిగా నమ్ముమా

విభీష—స్వామి ! రవికుల కమలాకరద్యుమణి మీసౌజన్యము భూమి
కలంకారమగు నేను రావణునితమ్ముడను విభీషణుడను. శ్రీ
రామచంద్రుని భార్యసహరించుట మహాపాతకమనియు
మృత్యువును దెచ్చుటేయనియును నిపుడైన నాదేవిని నారా
మున కర్పించి శరణువేడుమని నీతిగఱపినందుల కాతడాగ్ర
హించి సభలోదన్ని పరాభవించి పురముచుండి వెడలనడచె.
నేనాతని దొడ్జస్యమునకు సహింపక మీపాదము లాశ్రయింప
వచ్చితి. గృతార్థుడనైతిని.

హను—స్వామి! రామచంద్ర! యితడనాధుడు రావణుడు నన్నునరుక
నుంకింప దూతను వధింపరాదని యాతనికి బుద్ధిచెప్పిన నీతి
శాలి కావున నవశ్యమితడు మీచే రక్షింపదగినవాడె.

రాము—యోగ్యుడగుటచేతనే యితడు మనచేతకు జేరినాడు.
(తెరలో) ఓసుగ్రీవ ! మారావణ సార్వభౌముడు నీకుజెప్పు
మనిన పలుకుల నాకర్ణింపుము. నిన్ను సహోదరునిగ జూచు
చున్న రావణునివై గత్తికట్టి సామాన్యతాపసియై రామునితో
సఖ్యముజేయుట బాడికాదు. నీసహాయములేకున్న నీనరుడు

జలరాసి నుత్తరింపజాలడు. కావుననీయెడల భ్రాతృవాత్సల్య
ముంచి యీరామునిపిడచి నీయనుచులతో నాకుసహాయుడ
వుకమ్ము లేకున్న గిష్కింధకుబొమ్ము అని

సుగ్రీ—(పైకిజూచి) ఓరావణచారణ ! నీవాపక్తివదనునితో నుగ్రీ
వునిపలుకులుగా నిట్లు పలుకుము.

సీ. వాలియట్టులనాకు • భ్రాతృవౌటనిజులు

దుష్కార్యమున జెల్లి • తొలగెననుము

ధరణీకుమారిక • దస్కరించుట మృత్యు

దేవత స్వయముగా • దెచ్చుటనుము

జగము రాక్షసముగా • నలుపంగ గపులతో

వనధి లీలగదాటి • వత్తుననుము

అల త్రికూటాద్రితో • నాలంకరణకలించి

వారాసిలోగల్పి • నైతుననుము

గీ. రామలక్ష్మణ తీవ్రనాశ రాచవహ్ని

రావణద్రోణకర్ణ శశ కి జిచ్చలభ

చయముగాల్చెడు ససివిభీశ పణుమ మునము

జెదురాక్షస రాజ్యసుశ్రీవహించి.

రాము—ఓహో వీడుచునకు భేదభావము గల్పింపవచ్చిన రావణుని
దూతవలె నగపడుచున్నాడే !

హను—దేవా ! నేనాకసంబునకెగిరి వానిని బట్టితెచ్చెదను.

(నిష్క్రమించి శుకునిపట్టితెచ్చును.)

శుకుడు—స్వామి ! రామచంద్ర ! నేను రావణుని మంత్రిని శుకుడను
వాడను. ఈ హనుమంతుని తోక దెబ్బలచే జావకుండ
రక్షించుము.

రాము—ఓరీ నీ వెందులకై వచ్చితివి ?

శుశు.—దేవా ! నేను నుగ్గీవుని మిమ్ములనుండి విడదీసికమ్మని మారా

వణుండంస వచ్చినవాడను ఆపరాధినిస్రాణదానం బొసంగుడు.

రాము.—ఓరీ అధముడవై న నిన్ను జంపరాదువిడచితిపోమ్ము.

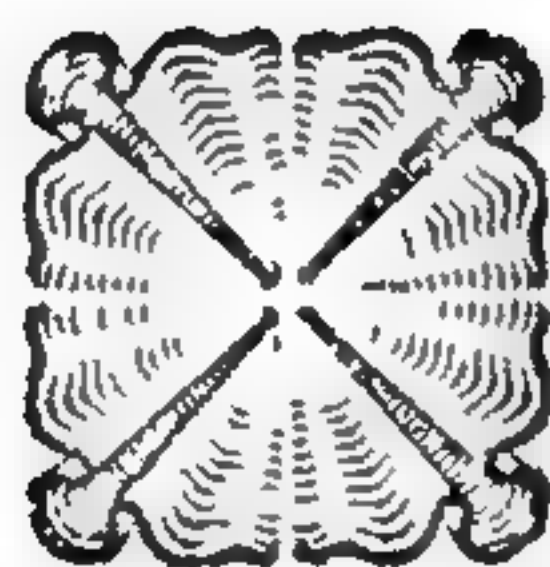
శుశు.—సుహృప్రసాదము. (నిష్క్రమించును)

రాము.—నుగ్గీవాదులార ! కడలికి వారధిగట్టు వరకాదర్శశయ్య

నుండి విభిషణ్ముతో బ్రసంగింపచుండెను, మీరుమీ కార్య

ముల నెరవేర్చుచుండుడు.

నుగ్గీ.—చిత్తము (అందరు నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ

సంపూర్ణ రామాయణ నాటకము.

దశమాంకము.

1 రంగము—గగనమండలము.

(గంధర్వుడు కలహంస ప్రవేశించెదరు.)

గంధ—జేనీ కలహంస !

గీ. ఏడు సంద్రంబు లేక మైశ్ర యేగుదెంచు
పగిదిరాముడు వానర శ్రీ బలముతోడ
సరగ నీలంకలోజొచ్చె శ్రీ హరిహరులకు
నేది దుస్సాధ్యుల యీ భూమిమీద జెలియా.

కలహ—నాథా ! అదిసత్యమే. రాముడు లంకలోబ్రవేశించినాడని విని
మంత్రులతో దురాగోచన మొనరించివిమృజ్ఞహృన్విమాయా
కల్పిం రానులక్షణశిరంబులశరంబులతో సీతయెదుట బెట్టింప
సదిగాంచి సీత యెట్లుశోకించుచున్నదో.

గంధ—క్రియురాల ! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. అంతలోనే ఆనూయ
శిరంబు లంతరించుటచే జానకి శోకమునుండి విడువ బడినది
చూడుమా.

కలహ—అమ్మమ్మా ! నాప్రాణము లిప్పటికి బొందిగోజేరినవి.

గంధ—చెలీ ! అదే మాల్యవంతుడు చెప్పెనునీతులను సరకు సేయక
గావణుడు సకలరాక్షస బలముతో వానరబలముతో నప్పుడే

తలపడినాడు. నుగ్గిల

నెట్లు చినుకదొక్కుచున్నా

కలహ—యీచావు డీదెబ్బలరజావలసిన

కాని అక్కటా! అంతలో నేయింద్రజిత్తువచ్చి

నెట్లు నాగపాశబంధితుల జేసినాడో.

గంధ—భయపడకుము, నారదప్రహోధిత్తుడై తానుశ్రీపతినని

కొని గరుత్మంతునిదలప నాఖగేంద్రుడువచ్చి బావిముక్తుల

జేసినాడు. రాఘవులెట్లు శోభిల్లుచున్నారో చూడుము.

కలహ—బలే సంతోషమయ్యెను. అల్లదే ధూళి యొకంపనమహా

కాయప్రహస్తులు అంగద నీలానికపుల శోదలపడిచుడసినారు.

గంధ—చెలీ! ఆవంకజూడుచూ రావణుడు హనుమంతునిచే జావ

దెబ్బలుతిరి లక్ష్మ సింహశరశాతనఖిలము జ్వరీకృతదే

హుడైనహింసలేక కుంభకర్ణమేల్కొల్ప భటులను దరుము

చున్నాడు.

కలహ—నాథా! వానికిగలత నిద్దురమగుటచేగాబోలు ధూలిపడుచు

గుంభకర్ణుడు రణరంగమునకు వచ్చుచున్నాడు.

గంధ—అదిసో! తానెన్నినీతులు రావణునకు జెప్పినను వినకుంటచే

మండిపడుచు జన్యమునకువచ్చి రాక్షసితోఁగోరిరసాతలమదుర

గూలినాడు చూడుమా!

కలహ—అబ్బా! చచ్చిననువీనియీ కారముభయంకరముగా నేయున్నది

గదా!

గంధ—చచ్చినవాని నేమి చూచెదవు. ఆకేవలక్షణుడు విలయకాల

గుడునివలెమండిపడుచు నిద్రజిత్తునిగూడఁజూల్చినాడు. దేవత

లుపుష్పవర్షమును గురియుచున్నారు.

కలహ—ధర్మము జనుమనుచూట లూరకపోవునా!

చచ్చిటచే బట్టరానికోవంబున
 సని బ్రయోగించి రామానుజునిగూర్చి
 తమ్మునియవస్థకు రామచంద్రుడెట్లుశోకించు.

నాథా ! మనమీప్రాంతమునువిడచి యచ్చటికేపోవుదము
 రండు.

(ఇద్దరు నిష్క్రమించెదరు)

2 రంగము—యద్ధభూమి

(మూర్ఛిల్లిన లక్ష్మణునితో రాముడు సుగ్రీవ హనుమంత
 విభీషణులు ప్రవేశించెదరు.)

రామ—హాననాదర ! లక్ష్మణ !

ఉ. అన్ననువీడి యుండగల • నా ! యని తల్లిని భార్యనూర్కిశకా
 గ్రన్ననవీడి నావెనుక • గానలకున్గమ భక్తివచ్చి నీ
 వెన్నియొకప్రముల్గుడిచి • యీగతి బ్రాణముబాసినావె ! నీ
 యన్నులమిన్న కేమిగతి • యంచు వచించెదనయ్య తమ్ముడా.

హా రామమమ జీవిత ! సౌమిత్రి ! నేనెంతనిర్భాగ్యుడనురా తమ్ముడా
 ఉ. భండనరంగమందు బరి • పంధు మృత్యువ్రతీతిజెడి యు
 ద్దండచక్రీర్తిగాంచియును • దానవనాధుని శక్తిచేత భూ
 మండలిగూలినావె • గుణమండన ! ని నివ్వడనాడ మేనిలో
 నుండునె ! ప్రాణపంచక మ • యో ! యిక సంగర మేలతమ్ముటా.

హాభ్రాతృవత్సల ! హానిగుపమాన పరాక్రమశాలి ! లక్ష్మణ !

విభీ—స్వామి ! విచారింపకుడు ధైర్యమవలంబించుడు

రామ—విభీషణ ! తమ్మునిజంపుకొన్న యీఅదృష్టహీనునకు ధైర్య
 మెట్లువచ్చునోయి హాసౌమిత్రి.

చం కులసతివ్రావ వేటొకతె • గోమలి గూర్పుకొనంగవచ్చు బం
 ధుల గడియింపవచ్చు గుణ • ధుర్యుని నీకెనయైన భ్రాత భూ
 తలమున బెన్తపంబు నిరతంబు • నొనర్చినగాని గాంచగా
 గలుగుదునే! సమస్తము జ • గంబు దహియింపిన రీతినయ్యెగా
 హలక్ష్మణ! నుమిత్రాగర్భపాదోధిచంద్ర! లక్ష్మణ!
 హను—అక్కటా నాకష్టచురతయు గంగపాలైనది. ఈమహాత్ముని
 కంటె నాకువిచారము హెచ్చుగనుండ నేనెట్లు లోదార్చ
 గలుగుదును. దైవమా!

రాముడు—

ఉ. ఆలిని సీతదైత్యులకు న సర్పనజేసి దశాన్యుశక్తిచే
 గూలిచినిన్ను ! గీర్తిరమ న కు వెలియూచుచు నాయయోధ్య కే
 లీలనుపోదునొంటిగజ న లింపక నీజనయిత్రి లక్ష్మణు
 జేలొకొరాకపోయెనని న యేడ్వగ నేచునిపట్కువాడరా.

అయ్యో! నాకుమాత్రమిక యయోధ్యయేల నేనుమాత్రము బ్రతుకు
 దునా ! హలక్ష్మణ ! (మూర్ఛిల్లును.)

సుగ్రీవు—(లక్ష్మణునిదానించి రానుచంద్ర ! విచారింపకుము. మన
 లక్ష్మణుడు మూర్ఛనెపోందెనో. లేక ప్రాణములనేబాసెనో
 నుపేణుడువచ్చి నిర్ణయించును.

సుశేనుడు—(ప్రవేశించిచూచి) స్వామి ! మన లక్ష్మణకుమారుడు.
 మూర్ఛనందెను. కాని ప్రాణములబాయలేదు. హనుమంతుడు
 సంజీవిని దెచ్చిన జీవింపగలడు. విచారింపకుము.

రాము—(లేచి) సుపేణానిజమేనా ! హనుమన్నా ! నీవు మరలపోయి
 దోగ్రాచలమును దెచ్చి నాకు భ్రాతృదానమును సేయుమా !

హను—మహాప్రభో ! అట్లులైన తక్షణమేపోయి తెచ్చెదను.

సుశేను—అంజనేయా! సూర్యోదయము కాకమున్ను సంజీవిని దెచ్చి
తివ్వేని లక్షణము జీవింపగలడు.

హనుమం—అట్లయిన నిదే పోవుచున్నాను. (నిష్క్రమించును.)

రాము—మారతీ! నీకు మధ్యేమార్గంబున భద్రమగుగాక సుగ్రీవ!
యిట్టి సుగుణరాశియైన తమ్ముని గోల్పోతి నోయి.

ఉ. ప్రాణమువంటి భార్యనెడ శ బాసి యిహంబులరోసి తల్లికి
మానుగవీడి దేవుని స • మానుడు భ్రాతయటంచు నన్ను స
న్నానముజేసి కానలకు • నావెనువెంటనె వచ్చినట్టి సు
జ్ఞానిని వీనిలక్షణుని • సంగరమందున జంపుకొంటిగా
సుగ్రీవు—స్వామి! విచారింపకుడు. హనుమంతుడు సంజీవినిదెచ్చుట
తడవుగా మియనుజుండు బ్రతుకగలడు.

రాము—(తూర్పువైపుజూచి రోషముతో) ఔరా! ఏమి! యీప
భాకరుని దోర్జనము.

ఉ. జీవనజాప్త నాయనుజు • దుర్వినిమూర్ఖుల వాయుజుండు స
జీవినిదెచ్చి లక్షణు స • జీవునిగా నొనరింపకుండగా
నీవిధి దూర్పుకొండ నుద శ యింతువె యాత్మకులాభిమానమునకా
బోవిడి మచ్చితాస్త్రముల • భూమినిరాల్చెద నిన్నుజూడుమా.
(బాణము నెక్కుపెట్టును.)

సుగ్రీ—మహాత్మా శాంతింపుము.

గీ. ఏవిధాన లక్షణుని స • జీవిజేతు
ననుచు మారుతికృత కార్యు • డగుచు దెచ్చు
ద్రోణగిరిమీది యోషధీ • ద్యుతులెకాని
కమలమిత్రుని యుదయంబు • కాదుదేవా.

రాము—ఔనోయి సుగ్రీవ! నేచు మతిలేక యట్లుతలంచితి నల్లదే
హనుమంతుడే సంజీవితో వచ్చుచున్నాడు.

హనుమం.—(ప్రవేశించి లక్ష్మణునకు ముట్టించును.)

లక్ష్మణుడు—(తేచి ధనుర్బాణంబులగైకొని)

ఉ. పోకుము పోకుమోఖలుడ! శ్రీ భూరిబలార్జిత శక్తివైచిచీ

కాకొనరించినాననుచు శ్రీ గర్వముజెందగరాదు మచ్చరా

స్తోకశిఖాగ్నులకొ బరపి • తుగ్రించెద నీదశమస్తకంబులన్

గాకులపాలు నీదయిన శ్రీ కాయమురమ్ము రణమ్ముసేయగా

రాము—(లక్ష్మణుని గొగలించుకొని) తమ్ముడా! తాళుము రావణుం

డప్పుడే పోయినాడు కాని మరలనీవు జీవింపజాలనంత మూర్ఖ

నందితివి. యీహనుమంతుండు సంజీవినివెచ్చి నీకు బ్రాణ

దానమును జేసినాడు.

లక్ష్మణుడు—ఏమీ! నాయవస్థ అంతకువెచ్చినదా! ఆపాడురావణశక్తి

రాము—ఆ అటులే. (హనుమంతుని గొగలించుకొని) అన్నా!

హనుమన్న!

ఉ. అమ్మెయి గోలుపోయిన ప్రి శ్రీ యాంగన సేవమువెల్పి దైత్యయు

ద్ధమున మూర్ఖచేబడిన శ్రీ తమ్మునిప్రాణము నిల్పినావు నా

తమ్ములకంటె నెక్కుడగు శ్రీ తమ్ముడవీవు కదన్న! యెన్ని జ

న్మములకైన దీర్ప • గలనా! భవదీయ ఋణంబు మారుతీ.

హను—స్వామి! మీచరణ సేవకునింతగా జొగడవలదు. భవిష్య

త్కార్యమునకు గడంగుడు.

సుగ్రీ—అదిగో లక్ష్మణుండు లేచుటగాంచి రావణుండే మరల సమ

రమునకు వచ్చుచున్నాడు.

లక్ష్మణుడు—నుంచిది. రానిమ్ము వానినీసారి తుదముక్తించెదను.

రాము—తమ్ముడా! నీవలసియున్నవాడవు నీవుతాళుము. నేనెవాసిని

సంహరించెదను.

రావణుండు—(ప్రవేశించి) ఓరీలక్ష్మణ! చచ్చితి ననుకొంటిని కాని

తిరిగి అంజనీసుతుడు సంజీవిని దెచ్చుటచేమరల బ్రతుకుగంటివా

రమ్మిసారి నీస్రాణముల దీసెదను.

లక్ష్మ—ఓరీ దశాంధర! నీకంతవిలుంతనమహాత్మ్యమిచ్చుడే యగును

కాచికొనుము

రాము—తమ్ముడా! నీవటుతొలగుము. ఓరీ రావణ! లోకవిద్రావణ!

చ. పరమపతివృతామణుల ర బల్మిమెయిన్ జెఱదెచ్చి నీ

గురుతర పాపసంచయము ర కోటిగుణాధికమై మదీయభీ

కరశరవహ్ని వ్యాజమున ర గ్రన్నన నిన్ దహించుజుమ్ము సం

గరమున దుష్కృతమ్ము వృధగా ర హరియించునె! దానవాధమా
కావున నలసియున్న పసివానితోన్లేకేల నాతో రణము శేయుము.

రావణ—ఓరీ న రాధమ!

ఉ. తాటక నానుసాహు ముఖ • దావలనాథుల గూల్చినంత నే

పోటరినంచు గర్వమున • బొంకకుమో రఘురామ! నిన్ను నా

భేటముచేతద్రుంచి ఘన • కీర్తిని గొంచెద నన్నెదుర్ప నా

హాటకగర్భ శంకర ము • ఖాదులకైన వశంబె! యాజిలో

కావున నేడీ వైశ్రవనునిచే నీకాయువు మూడినదని తలంపుము.

రాము—ఓరీ రాక్షసాధమ! ఎందులకీ ప్రతాపములు నిన్ను నిర్జించు

టకు బ్రహ్మాదులేల నేనేలనీదుష్కృతమే చాలును. రారమ్ము

రణమునకు.

రావ—ఓరీ! దాశరథి! నేను సుకృతములనే చేసితినిో దుష్కృత

ములనే చేసితినిో తెలియుటకు నీవెంతవాడవురా!

చ. గురుతర భక్తి నేను నవ ర కోటి శివాలయశంకరార్చ నా

భిరతిని బొల్చినాడ భుజ • విక్రమ నిర్జిత నిర్జరేందుగై

వరలుచునుండునా సుకృత ర వైభవమీవు హసించినంత నే

దొఱగునె! వ్యర్థవాదముల ర తో బనియేల రణమ్ము శేయుము.

రాము—ఓరీ నిశాటాధమ !

చ. విమలచుఢాబ్ధిలోల విష • బిందువుగల్పు, ఖలంబుజెందిన
ట్లమరవిరోధ! నీదగు శి • వార్షవపుణ్యఫలము నీయి డౌ
ప్ర్యమునను దగ్ధమయ్యెను దృ • ణాబుగనమ్ముము తావకీనప్రా
ణములకుమృత్యువౌ జనక • నందనిబట్టిరి రిత్త ప్రావునే.

రమ్మిక యుద్ధము సేయుము.

రావణ—రామా ! నాపుణ్యఫలము దగ్ధమయ్యెనో నిన్ను జాపుపట్ల
వై దగ్ధము నే కాంచెనోయిప్పుడే మాచెదవుగాకరమ్ము.

మాతలి—(ప్రవేశించి) మహాత్మా ! నేనిద్రసారధిని మాతలిని
పురంధరుండు సభక్తికంబుగ మూకరదము బంపదోలి తెచ్చితిని
అధిష్టించి సమర మొనర్చుడు

రాము—దివ్యుల కృపాభిషేకమునకు కలయొగ్గితి ఓరీ రావణ! ఆచిగ్గల
స్థలమునకుబోయి యుద్ధము సేయదమురమ్మా

రావణ—కుంచీది (యుద్ధము నిష్క్రమించెదను)

సుగ్రీవు—రామానుజ ! వానరులార ! రానుచుండ్రుండు రాక్షససం
హార మవతరించుటచేత నే యిందుడు రథమునంపినాడు.

విభీష—అందుకు సందియమేమి ! అల్లదేచూడు మహాత్ముడు రావణు
నెట్లు బాణవర్షమున ముంచుచున్నాడో.

హనుమం—ఆహా ! రామ రావణ సమరము దుర్నిరీత్యముగనున్నది
కదా !

గీ. రామబాణాలి మేను • ఛిద్రములసేయ
రక్తధారల గుఱియు నా • రావణుండు
యెఱ్ఱకాల్వలబారు మ • హాధ్రమనగ
నొప్పుచున్నాడు కనుడు ర • ణోర్వియందు.

సుగ్రీవు—అన్నన్నా ! ఇదేమి విచిత్రమోయి విభీషణ !

ఉ. రాముడు త్రుంచివై చినను • రావణు వింశతి బాహువుల్ తలల్
వే మరు మొల్చుచుండె నిది వింతకదా ! భవదీయ సోదరుం
డేమి తపంబుజేసెనొకొ • యిట్టి విచిత్రముగాంచి రాముడ
య్యో మదిగోచకుండె సమయోచిత కార్యము జెప్పవేసఖా.
విభీ—నుగ్రీవాదులార ! మీరందులకై చింతిల్లకుడు. దీనికుపాయము
రామచంద్రునికే యెఱిగించెదను. వినుడు మహాత్మా ! రామ
చంద్ర !

ఆ. వె. అమృతకలశనాభి • యందుండునట్లుగా
నజుడు వరమొసంగె • నందుచేత
దలలు మొలిచె నాభి • తలమును గొట్టుమా
పావకాస్త్రమునను • భవ్యచరితా.

అట్లుచేసినకాని వీడు సాధ్యుడుకాడు.

హనుమం—ఓహో ! అధర్మపరున కాత్మజుడై న సాయపడమకదా !
నుగ్గి—(హర్షశ్చింతో) అదిగో రావణుడు కూలినాడు యిప్పటికిగదా!
కృతార్థులమైతిమి !

విభీష—(కూలబడి) హా అగ్రజ ! రావణ ! నీకెంతగతి పట్టినదోయి.
మ. పరకాంతామణులన్ హరించుట మహా శ పాపంబు నద్దంచు వే
మరు సద్యోధనజేసినకొ వినక యి శ మ్నాస్కిన్ రఘూత్తంను భీ
కరశస్త్రంబులగులితే ! శివశిరః శ కంజంబునై యొప్పు నీ
శిరమున్ గ్రద్దలుతన్నె నేనెటుల వీక్షింతున్ శటా సోదరా !

రాము—(ప్రవేశించి) మిత్రము ! విభీషణ ! నీయగ్రజుం డిహమున
జేసిన పాపము నిహలోకముననే యనుభవించి నాచేగులి
యదే పుష్పకారాధుడై పుణ్యలోకముల కేగుచున్నాడు. అదే
చూడుమా నీవాతనికొరకై విచారింపకుము.

విభీ—స్వామి ! చిత్తము.

రాము—హనుమంతా రావణుని కిరీటము నిటుతెమ్ము.

హను—(తెచ్చియిచ్చును.)

రాము—విభీషణ !

శా. శంకింపబలిలేదు రావణుడనిన్ • జచ్చెంగదా యంచు ద
త్పంకంబితయొనర్చె జేకొనవె • యీదైత్యాధి పత్యంబు నా
పంకజాప్తనుధాంచు తాగకముగా • చాలిండుకొమ్మింక నీ
లంకారాజ్యము నోవిభీషణ ! • గుణాలంకార దైత్యేశ్వరా.

(కిరీటము విభీషణుని శిరమునబెట్టును.)

విభీ—స్వామి ! మహావీరాదయు నేనిపుజేసోయి సీతామహాసాధ్వినీ
దెచ్చినమర్పించెదను. (నిష్క్రమించి సీతతో బ్రవేశించును)

సీత—హాహా శేష్య ! (నచుస్కారము చేసి పదములబడును)

రాము—దేవీ ! నీకుభక్తముకలుగు గాక ! నీచెరమూర్చిని కాని చిర
కాలము నురస్సన్నిధిమటచే నీవగ్నిచేత బరిశుద్ధురాలనైన
గాని పరిగ్రహించుటకు యోగ్యురాలవు కావు

సీత—హాదేవమా ! సరే నాథా ! నిర్దోషి నైన నేనసలపరిశుద్ధినిగా
చుటకు సంశయింతునా !

రాము—చావనీ ! నీపురోయి యగ్నినిబ్రహ్మరిల్ల జేయుము.

హను—చిత్తము. (నిష్క్రమించును తెరలో అగ్నిమండును)

సీత—ఓహో ! భగవంతుడువై శ్వానకుండ్ల వెలుంగుచున్నాడో !

స్వామి ! వీతిహోత్ర ! దేవముఖ ! (అగ్నినిజేరి)

చ. నిరతము రానుచంద్ర ధర • ణీపతి నేనుదినెందితేని యా

శరపతిపంక్తికంధరుని • స్వప్నమునందునై నదల్పకుం

డరవిజౌలెలగి తేని సుజ • నస్తుతపూతచరిత్రనేని యీ

యుగుతరవహ్ని శాంతమయి • యొప్పుచు నన్దహింస కుండుతన్.

(అగ్నిలోనురుకును)

విభీ—ఓహో! మహాపతివ్రత నాదరించి హవ్యవాహనుండు స్వయముగ జానకీదేవి నిటుతోడి తెచ్చుచున్నాడే!

అగ్ని—మహాత్మా! రామచంద్ర! యీసీతామహాదేవి నాశీలలలో బ్రవేశించుటచేత నాపాపములు కూడ మాసిపోయినవి యీమె మహాపతివ్రత దోషరహిత కావున నీమెను సంశయింపక స్వీకరింపుము.

బ్రహ్మ—(ప్రవేశించి) స్వామి! రామచంద్ర! భూభారము నడంచుటకై రామావతారమెత్తిన నారాయణుడవు యీవిధంబుగనే తొల్లి రాక్షస వధార్థమై మీనాద్యవతారములదాల్చిన పురాణపుగుఱుడవు. నీవలన భూభారమునశించినది. దివ్యులు రక్షోభాషదొలంగిరి. ఈమె ఆదిలక్ష్మిగాని నరకాంతకాదు. పరమ పవిత్రురాలు. నీవు సంశయింపక యేలుకొని అరువదివేల దివ్యవర్షంబు లీభూమినిబాలించి ధర్మప్రతిష్ఠ జేసి పిమ్మట ప్రేకివచ్చెదవు. ఈతడగ్ని. నేను బ్రహ్మను.

రాము—దేవతలార! మీకందరక నేక వందనశతంబులు మీయాజ్ఞచే నేనీమెను స్వీకరించెదను. (సీత చేయిపట్టుకొనును.)

బ్రహ్మ—మీరుదరు మహేంద్ర పేరితమైన పుష్పకము నక్కియయోద్యకుఁబోయి రాజ్యపట్టాభిషేకమునుబొందుము. రామచంద్రదా! తొల్లి నీయానతిచే నీకు సహాయార్థము వానరావతారములదాల్చిన దివ్యులుకాని వీరితరులుకారు. మఱియు నీకింకేమి కావలయును?

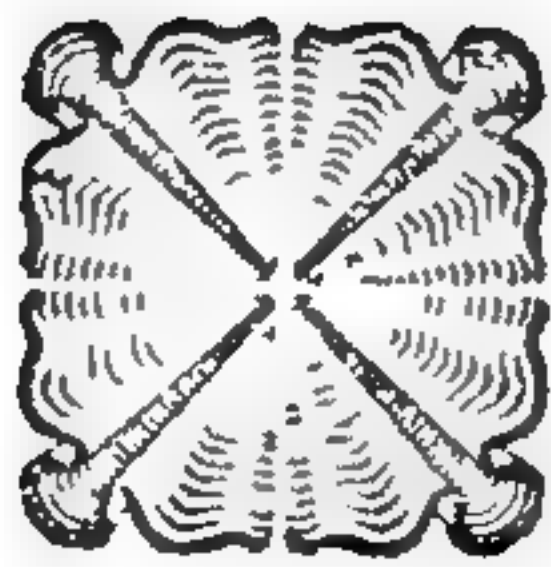
రాము—సీతామహా! పితౄజ్ఞచే బనునాల్లేడు లరణ్వావాసవ్రతమును బూర్తిచేసితిని. గోలుపోయిన భార్యనుమరల బొందితి. దుష్టసంహార మొనరింపబడె నాకింకేమి కావలయును. అయిన నిట్లుగుగాక.

మ. అవనిక బుష్పవరల్ పరాంగనల్ కై • యాశింపగారాదు ధ
 ర్భవిశేషంబున బొల్చుగావుత ప్రజల్ • మాత్స్యముకాబాసి యీ
 భువనంబు లీసమవృష్టిసస్యఫల సం • పూర్తికవిడంబించుతక
 గవిమాణిక్య సుధారసోక్తులిలక • గళ్యాణము ల్లూర్చుతక.

బ్రహ్మ
 అగ్ని } తథాఅస్తు తథాస్తు.

ఇది శ్రీకాశ్యపసగోత్ర చక్రావధాని వంశపయః పారావార రాకా
 సుధాకర నారసింహత్యనూభవ నరసమాంబా గర్భశుక్తి
 ముక్తాఫల సంపూర్ణభారత శ్రీకృష్ణలీలానేక నాటక
 రచనాధౌరేయ మాణిక్యశర్మ ప్రణీత
 సంపూర్ణ రామాయణ నాటకము
 సర్వము సంపూర్ణము.
 శ్రీ శ్రీ శ్రీ

148

సంపూర్ణరామాయణనాటకము.

లోనిసాంగము.

[దశరథుడు రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రుని కర్పించుపట్ల.]

(1) కళ్యాణిరాగము—రూపకము.

1. విడువజాలగదరా రఘు ! వీరా ! లక్ష్మణ మిమ్ముల॥ విడువ॥
గడియయే, యొక యుగమా ! గదరా ! నేనెల్లసైచెన॥విడువ॥
2. పూపప్రామమున రాక్షస ! మూక నెట్లు దునుచుగలరా
తాపసిజన్మముగాయగ దగుచురే నా విష్ణులార ! ॥విడువ॥
3. ఏమిసేతు నెల్లసైతు ! నామద్దుకుమారులార!
యీముని కాశికుక్కయే ! నోముగాత మిమ్ముసతము॥ విడువ॥

(2) [దశరథుడు రామలక్ష్మణ సీత లడవికీర్తనపట్ల]

కన్నడరాగము—జుపితాళము

1. నాపుణ్యవిధులార ! నాప్రాణపదులార ! యేపగిది మిమువిడచి
యిల బ్రతుకువాడ॥ నాపుణ్య॥
2. నాపాలిన్మృత్యునై ! యీపాపి నీకైక ! నాపాపమేమందు ! నీప
గిది జేసెన్॥ నాపుణ్య॥
3. రాజ్యంబువిడచి ఘో ! రాగణ్యములలోన ! నేరీతిజరియింతురా!
రామరామ; ॥నాపుణ్య॥
4. తల్లిరో జానకీ ! తనయలక్ష్మణ కైక ! వల్ల నెంతటి దుర ! వస్థ
వచ్చెగదా॥ నాపుణ్య॥

(3) [సాంగు సీతారామలక్ష్మణులు దశరథుని విడచుపట్ల.]

సావేరి—ఆది.

1. ఎన్నడైన నిన్నుజూడగలమో | యివకులక్షీరాం బోధిశశాంకా |
కన్నులందు దుఃఖాశ్రులనింపకు | మన్న యోర్చియుండు మెట్టులో
మది ||ఎన్న||

2. కైకమఝు వనములవాల్జేసిన | కారణమున గోపింపకుమయ్యా |
శోకించినపూనునె పొరబడ్డము | లోకావనదశరథ ధాత్రీశా||ఎన్న||

3. మున్ను హరిశ్చంద్రుడు సళరాజును | బన్నములకు శాల్పడరేవన
ముల నెన్నగవారలకంటె ఘనులమే | విన్నదనంబికమానుము
జనకా ||ఎన్నడై||

(4) [సాంగు భరతుడు తండ్రికొరకు శోకించుట]

పీలురాగము—రూపకము.

1. మమ్ముగన్నతండ్రి భూత | లమ్ము బాసిపోయినావె !
యిమ్మెయి మీసుతులమాకు | నేదిదారిచూపితే ||మమ్ము||

2. అక్కటా నీవస్తమింప | నంధకారమయ్యె జగతి |
దిక్కికేది మాకుతండ్రి ! దేవ కార్యతత్పరా|

3. అయ్యయో మాకేదిదారి ! ! అయ్యమాకు గరవైతివా ! !
నెయ్యముననుమముప్రేమ గ | ణించెడు వారెవ్వరయ్య||మమ్ము||

(5) [సాంగు భరతుడు కైకనుదూకుట. బేహాగు—ఆదితాళము.

1. అకటా! యెంతటి | హంతకురాలవు | కాంతుజంపితివ్రా | కైకా
దుర్గతి ||అకటా||

2. ఛీ, ఛీ, సీమోము | జూచినపాపము | దోచును మాటలతో|బని
యేలనే ||అకటా||

3. శ్రీరఘురాముని | సీతను లక్ష్మణు | ఘోరాటవులకు | బార
దొలితివె ||అకటా||

(6) సాంగు, రాముడు సీతనూరార్చుట. కళ్యాణి—రూపకము.

రాము—1. దేవీ జానాకివనుల । దిరిగి శ్రమలపాలై తివె దేవీ

ఆవిధిశుద్ధాంత సౌఖ్య । మడవిగలసిపోయె నయ్యో । దేవీ

సీత—2. దేవా నాకై మది చిం । తిల్లబోకుడి కష్టమనుచు । దేవా

ఆవిధి యిటువ్రాచు దాటనలవిశూనె! ప్రాణనాయక దేవా

రాము—3. యీభీకర వసులలోన । నెట్లుమెలగుదో తోచదేవీ

యేకడజూచిన రాక్షస । మూక లేకదా! సారసాక్షి । దేవీ

సీత—4. నాథా మీవెంటనుండ । నాకుభీతి యేలకల్లు ॥నా॥

బాధలెల్ల సౌఖ్యమువై । పరిణమించవే । వంతయేల ॥ దేవా

(7) [రామలక్ష్మణులు తండ్రి మరణమునకు శోకించుట]

భైరవిరాగము—ఏకతాళము.

1. హా తరణికులాబ్ధి సుభాకర । దశరథ ధారునీశజనకా । మము విడ
నాడితివే ॥హాతరణి॥

అసురకులము సంహారామొనరించి । అమరసంతకి జయముగూర్చిన
మేటి । అనులదొలంగి మీ । కనుగాయలమమ్ము । వెనదుఃఖాబ్ధిని
దోసితివయ్యో ॥హా॥ తరణి॥

2. ప్రాణములైదును । రామునివైనిడి । కానలకే నేరానోరువలేక ।
హా నానుతులార । రామలక్ష్మణులార । అనుచుప్రాణముల ।
ద్యజియించినావె ॥హాతరణికు॥

(8) [సాంగు రాముని శూర్పణఖ వర్ణించుట.]

శంకరాభరణము—త్రిపుట.

1. ఎంతో అందగాడో । యీరామా । చంద్రు ॥డెంతో॥

నడుమోమున వెన్నెలబోలిన । నవ్వులొలయు గన్నులు కల్వలు
యంద్రసీల కందళముల రుచి । సాంద్రమయ్యేమేని హారంగులు
అహా । ఎంతో॥

2. బౌరా యీమోహనమూర్తిని । జేరి కాగలించి నుదారసథార
లొల్కుమోవినిగ్రోలని । వాజన్మమేల వసుధక వహ్వా ॥ఎంతో॥

(9) [సాంగు సీత రాముని లేడివిడెక్కుచుట.]

మోహనరాగము—ఆదితాళము.

1. నాముద్దు చెల్లింపవె । నాప్రాణనాథా ॥నాముద్దు॥
ఆవైడిలేడీహాడ ఆనందమయ్యె । తెమ్మి ॥నాముద్దు॥
బంగారురంగు వనుచుండి హో । రంగై న మేరవలతళ్ళుల । నం
గాను చుక్కలొప్పులము । లంగేసు చూక్కులొలము నానా ।
రంగంబు నెత్తికొనుచునాడెద భంగంబులేను నాకొసంగుమివేగ॥
నాముద్దు॥

(10) [సాంగు సీత రాముని క్షింప లక్ష్మణునిబొమ్మచుట డైలాగు]

దర్బారు—రూపకము.

సీత—1. హా లక్ష్మణా హా తోస్సి । యనుచును నానాధుడార్యెను ।
వై శమ నీవటుసఖోయి । పాలిపగరాదా వాదా ॥హా॥

లక్ష్మణ—2. అమ్మా చూచున్నకింతయు । నాపద రాదుకదమ్మా ।
యుచ్చులికము నుదినివిడచి । యుండగదమా మొక్కెడ
అమ్మా॥

సీత—3. అదిహితవటరా పాపీ । అన్నపోయిననెనుక నన్ను
మదమునజెరబట్టగ నీ । మదిదలంచినావటరా ॥హాల॥

లక్ష్మణ—4. శివశివ నీవటుపల్కగ । చెల్లినె పాపము పాపము
భువనేశునిరాముజండ । బుడమిలోన లేరెవ్వరు ॥అమ్మా॥

(11) [సాంగు సీత రావణునిదూచుట]

హంసధ్వని—ఏక తాళము.

సీత —1. ఓరిరావణా! కుగుణా! । వదనంబులు । గదలింపక । పదవురి
కిక ॥ఓరిరావణ॥

యతివంచును స । న్నతిబూజించితి । పతితుడవై యభిరతిగోర
దవే । రాక్ష, స్వాన । యంబుదగ్ధమగుజామి । నీమూలమునను
ఓరిరావణ ॥

రావ—2. బ్రతికూలితినా । భార్యవృకమ్మా । భామ కోపమును
జూపింపకుమా రావె । కాగిలి । నీవేసీతా అనుపమ సౌఖ్య
ము । లందెదుచాలా । శాంతమూని సౌఖ్యమునారసి నీ ।
కాంతునిగను జేకొనుమా ॥

స్తోత—3. కారులుప్రేలక యికచనుమా । కూరదానవా । యిక
నీమస్తకములను దుగ్గించు । రఘువరుండు । ఛీ, ఛీ, పోరా ।
ఓరిరావణ ॥

రావ—4. ననుగెలువంగుచు తగునా నీ । నాధుడు సంగ్రామ
కాగిట జేర్పవె యికలలనా । ఆరడిబెట్టిన మనగలనా ! నాబ
మెరుగవునుమి చానా ।

స్తోత—5. క్రూరుడ ! రాముని । ఘోరశరాస్థులు । నిను నీకులమును
దగ్ధముజేయును ! నిలుమిక నిముషము । నాపతివచ్చును ॥ ఓరిరా
(12) [సాంగు రామలక్ష్మణులు స్తోతరు వెతకుట.]

పీలువారాగము—రూపకము.

రాము—1. ఎందుబోతివ్రా । స్తీతా ॥ యెందుబోతివ్రా ॥

ఎందుమనలుచున్నదానవ్రా ॥ మృందినావొ పులులచేత ।

కొందలపఱచిరొ దైత్యులు । మందయాన తెలుపవే ॥ ఎందు ॥

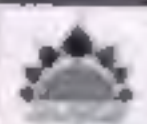
2. నీవులేని పర్ణసాల । యేవిధి దీనతనొప్పెనొ ।

రావె! వచ్చిచూడవే యీ । రామునిగుండెలు పగిలె ॥ ఎందు ॥

3. రామరొ ! నీవలననేనుమి । రాముని ప్రాణములు నిలచె

యీమెయి నన్నీవుబాయ । నింకరాముడిల మనునే ॥ ఎందు ॥

మహానగర పంచాయితీ పుస్తకాల పరిశీలనావర్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA127B122
పుస్తకం పేరు	సంపూర్ణరామాయణము
తారీఖు	30/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	153
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాగ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	akshanya
పేజీలు విడదీసినది	Thashin
స్కాన్ చేసినది	Hareema
పరీక్ష చేసినది	RAMYA
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good